

A-1142

INSTYTUT TURYSTYKI

Prof.dr hab.K.Przećławski

RAPORT ROCZNY

z realizacji

Centralnego Programu Badań Podstawowych 08.06

"TURYSTYKA JAKO CZYNNIK ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO"

V etap badań 1990 r.

Warszawa, grudzień 1990 rok

A-1142

BIBLIOTEKA IV
Archiwum F - c
Naukowo-Badawczych

Zakończyliśmy pięcioletnią pracę badawczą prowadzoną w ramach Centralnego Programu Badań Podstawowych 08.06 zatytułowanego: "Turystyka jako czynnik przemian społecznych i gospodarczych". Był to pierwszy w historii Polski tak szeroko zakrojony program badań nad turystyką, obejmujący zarówno problematykę ekonomiczną, jak przestrzenną, prawno-organizacyjną, socjologiczną i historyczną, a także biologiczną.

Znaczną większość zaplanowanych zadań udało się nam zrealizować dzięki wspólnemu wysiłkowi i dobrej organizacji pracy. Należą się za to słowa uznania i podziękowania wszystkim uczestnikom badań, kierownikom zadań badawczych i tematów badawczych. Szczególne wyrazy wdzięczności pragnę skierować pod adresem kierowników grup tematycznych: prof. St. Liszewskiego, doc. J. Zdebskiego, doc. R. Przybyszewskiej-Gudelis, doc. St. Bosiackiego, doc. T. Jarowieckiej i prof. W. Gaworeckiego, oraz sekretarzy grup. Dziękuję bardzo Dyrektorowi Biura CPBP dr R. Szczecińskiemu, sekretarzowi Programu mgr E. Weydmann, a także wszystkim pracownikom administracyjnym Instytutu Turystyki, którzy służyli swoją pomocą przy realizacji Programu.

Niech mi będzie wolno podziękować także pracownikom Komitetu d/s Młodzieży i Kultury Fizycznej, zwłaszcza mgr inż. A. Gotowt- Jeziorskiej oraz pracownikom Ministerstwa Edukacji Narodowej zwłaszcza dyr. F. Karpińskiemu i p. M. Sell za ich wielką pomoc i życzliwość przy realizacji Programu.

Kierownik Programu

prof.dr hab. Krzysztof PRZECŁAWSKI

Spis treści

I. CZĘŚĆ OPISOWA

- a. Synteza wyników realizacji programu
- b. Charakterystyka przebiegu realizacji programu
- c. Informacja o trudnościach i opóźnieniach w realizacji
- d. Charakterystyka osiągnięć naukowych, poznawczych i użytkowych, stosowanych metod badawczych oraz ocena zaawansowania prac
- e. Rozwój naukowy realizatorów programu
- f. Wykorzystanie osiągniętych wyników w doskonaleniu procesu dydaktyczno-wychowawczego
- g. Propozycje dotyczące wykorzystania wyników
- h. Współpraca z zagranicą
- i. Wydatki dewizowe (aparatura specjalna)
- j. Wnioski dotyczące dalszej realizacji programu.

II. ZAŁĄCZNIKI

1. Karta informacyjna o stanie realizacji programu badawczego.
Rok 1990
2. Realizacja CPBP 08.06 w 1990 r. w układzie zadań badawczych oraz koszt ich realizacji
3. Zestawienie zbiorcze nakładów finansowych na realizację CPBP 08.06 w 1990 r. w układzie grup tematycznych
4. Spis treści Rocznika CPBP 08.06 (Syntezy zakończonych prac z lat 1986-1990)
5. Plan realizacji zadań CPBP 08.06 na I kwartał 1991 r.
6. Recenzje Raportu Rocznego z realizacji CPBP 08.06
 - 6.1. Recenzja prof. dr T. Ulatowskiego
 - 6.2. Recenzja prof. dr T. Pałaszewskiej-Reindl
7. Protokół z posiedzenia Zespołu Koordynacyjnego CPBP 08.06 z dnia 11 stycznia 1991 r.

I. Część opisowa

Spis treści syntezy wyników realizacji programu

I. STAN TURYSTYKI POLSKIEJ

1. Z historii turystyki polskiej
2. Turyści
 - a/ Uczestnictwo w wyjazdach
 - b/ Przyjazdy turystów z zagranicy
 - c/ Turystyka wybranych kategorii osób
 - d/ Modele wypoczynku w Polsce
3. Warunki funkcjonowania turystyki
 - a/ Ekonomiczne
 - b/ Przestrzenne
 - c/ Prawno-organizacyjne
 - d/ Kadry w turystyce
4. Przemiany pod wpływem turystyki
 - a/ Przemiany ekonomiczne i przestrzenne
 - b/ Przemiany społeczne i kulturowe

II. TURYSTYKA W KRAJACH ROZWIJAJĄCYCH SIĘ

III. WNIOSKI - KIERUNKI I UWARUNKOWANIA DALSZEGO ROZWOJU
TURYSTYKI W POLSCE

1. Miejsce i rola turystyki w ogólnej koncepcji rozwoju
społecznego i gospodarczego kraju oraz samorządów terytorialnych
2. Polityka finansowa i inwestycyjna. Podaż dóbr i usług
3. Zagospodarowanie przestrzenne. Transport
4. Ochrona środowiska
5. Informacja. Łączność
6. Promocja turystyki
7. Kadry
8. Przepisy prawne
9. Administracja centralna

ŹRÓDŁA

I. STAN TURYSTYKI POLSKIEJ

1. Z historii turystyki polskiej

Podobnie jak w innych krajach, pierwsze wędrowki w Polsce - to wędrowki posłów, kupców, pielgrzymów, a w miarę rozwoju uniwersytetów w Europie wyjazdy młodzieży na studia. W tych czasach wyjazdy dla celów przyjemnościowych raczej nie miały miejsca. Do nielicznych znanych w tym okresie wyjątków należy wyprawa Beaty Łaskiej w Tatry w okolice Zielonego Stawu Kieźmarskiego, podjęta w 1563 r. W tym okresie także pojawiają się pierwsze relacje z podróży zagranicznych, przede wszystkim pielgrzymek do Ziemi św.

Dlatego też W. Odyniec traktuje wiek XVI jako początek turystyki polskiej, proponując podział jej historii na trzy okresy: pierwszy - ("staropolsko-oświeceniowy") do r. 1795. Wyodrębnia w nim dwa podokresy: renesansowy (wiek XVI) i "przechodzący powoli w barokowo-sarmacki do lat czterdziestych XVIII wieku".

Drugi - to dzieje turystyki polskiej pod zaborami. Turystyka wtedy "pojawia się jako jeden ze sposobów budzenia świadomości narodowej przez poznanie całego kraju, w dawnych granicach nie uznając z założenia podziałów rozbiorowych".

W tym okresie "narodziła się w Polsce fascynacja górami i ... turystyką górską". Powstaje Galicyjskie Towarzystwo Tatrzańskie, a także Polskie Towarzystwo Krajoznawcze. "Od drugiej połowy XIX w. stały się modne wycieczki nad Bałtyk".

Trzeci okres obejmuje losy turystyki w wolnej Polsce. Cechuje go szybki, żywiołowy rozwój turystyki. Z inicjatywy Mieczysława Orłowicza powstaje w 1927 r. Związek Polskich Towarzystw Turystycznych. (12)

Jako okres czwarty należałoby wyodrębnić lata 1945 do 1989, lata rządów komunistycznych w Polsce.

W 1950 r. z połączenia PTT i PTK powstaje Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, a w 1959 Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych. W latach 1960-1975 wzrasta prawie sześciokrotnie liczba uczestników wycieczek i wypoczynku świątecznego. Turystyka jest w szerokim zakresie dotowana przez państwo. Z czasów korzysta w 1960 r. ponad 715 tys. osób, a w r. 1975 już ponad 4 miliony osób. Liczba przyjazdów

z zagranicy wzrasta w tym okresie pięćdziesięciokrotnie, a liczba wyjazdów czterdziestokrotnie osiągając w r. 1977 ponad 12 milionów wyjazdów (w tym jednak głównie do krajów "socjalistycznych" zwłaszcza do NRD).

Lata 1989-1990 zmieniają zasadniczo sytuację w polskiej turystyce. Stąd też opisywany w dalszych częściach tego rozdziału "stan turystyki polskiej" trochę zaczyna już należeć do historii.

2. Turyści

a/ Uczestnictwo w wyjazdach

Udział w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych, tj. trwających co najmniej 7 dni, w latach 1974-1989 nie przekraczał 40% i nie był mniejszy niż 30% osób powyżej 15 roku życia. Wyjątek stanowił rok 1982 (29%), w którym ze względu na stan wojenny ograniczeniom podlegały nie tylko wyjazdy turystyczne. W latach 80-tych wystąpiła tendencja zmniejszania się uczestnictwa w omawianych wyjazdach: w okresie 1974-1979 r. średnia wynosiła 37%, a w latach 1980-1989 - 34%.

W rozwiniętych gospodarczo krajach EWG uczestnictwo w podobnych wyjazdach było ok. 2 razy większe (60-65%). W niektórych innych nieco wyższe lub zbliżone do naszego (Hiszpania 44%, Portugalia 31%).

W miesiącach styczeń - wrzesień 1990 r. w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych uczestniczyło 26% naszego społeczeństwa. Biorąc pod uwagę, że w okresie październik - grudzień wyjeżdżało w ubiegłych latach 5-6%, można przyjąć, iż i w br. udział w wyjazdach prawdopodobnie nie spadnie poniżej 30%." (16)

Więcej niż połowa (55%-65%) wypoczywających co najmniej 7 dni poza miejscem zamieszkania, organizowała wyjazdy prywatne. Wśród tego typu wyjazdów sukcesywnie wzrastał w latach 80-tych odsetek wybierających najtańszą formę jaką z reguły jest pobyt u krewnych lub znajomych (42% ogółu wyjeżdżających w 1990 r.).

Według szacunków można przyjąć, że tendencje spadkowe dotyczyły również wyjazdów trwających mniej niż 7 dni. I tak: w wyjazdach weekendowych uczestniczyło w 1989 r. ogółem ok. 23%, a w trwających 3-6 dni (wycieczkowych) ok. 10% respondentów.

"W badanym okresie - najogólniej biorąc - występowały podobnie jak i w 1990 r. następujące współzależności: kobiety wyjeżdżały nieco

częściej niż mężczyźni. Im młodszy wiek, wyższy poziom wykształcenia, kwalifikacji zawodowych, większa miejscowość zamieszkania, lepsza sytuacja materialna badanych, tym większy udział w omawianych wyjazdach. Przykładowo podajemy, że osoby w wieku 16-24 lata wyjeżdżały dwa - dwa i pół raza częściej, niż w wieku powyżej 60 lat.

W porównaniu z respondentami z wykształceniem podstawowym odsetek osób wyjeżdżających z zasadniczym zawodowym wykształceniem był w 1990 r. półtora raza większy, ze średnim dwa razy większy, z wyższym dwa i pół raza większy. Rolnicy wyjeżdżali w 1989 r. dziesięć razy rzadziej niż pracownicy umysłowi".

Mimo trudności finansowych znaczna część osób nie rezygnuje z wyjazdów, lecz wybiera oferty wypoczynku możliwie taniego, skraca czasokres pobytu, ogranicza dodatkowe wydatki (np. kawiarnia, lody, rozrywki). Sprzyja temu przekształcanie się rynku producenta usług turystycznych w rynek konsumenta, co stwarza coraz większe możliwości wyboru ofert według możliwości i upodobań wyjeżdżających.

Znaczna część wyjeżdżających korzysta z różnego typu wczasów ulgowych lub uzyskuje z zakładowego funduszu socjalnego albo z innych podobnych źródeł zwrot części wydatków poniesionych w związku ze spędzeniem urlopu (wakacji) poza miejscem zamieszkania. W niektórych zakładach uspołecznionych takie refundacje pokrywają 50%, a czasami i 75% zasadniczych wydatków urlopowo-wakacyjnych. De facto więc wydatki te bywają zbliżone do ponoszonych w domu.

Do czasu odczuwalnego wzrostu płac realnych jakaś forma tego typu pomocy w zakresie wyjazdów - zwłaszcza dla osób niezamożnych - odgrywać będzie znaczną rolę w kształtowaniu udziału w wyjazdach." (16)

Jak pisze St. Liszewski "Ten zmniejszający się ruch turystyczno-wypoczynkowy związany ze świadczeniami socjalnymi, częściowo rekompensowany jest przez wyjazdy wypoczynkowe w strefę podmiejską, oraz najbardziej żywiołowo rozwijającą się turystykę pielgrzymkową.

Wyjazdy w strefę podmiejską związane są z masowym wykupywaniem ziemi przez mieszkańców miast na cele rekreacyjne, co miało miejsce początkowo w latach 70-tych, a ostatnio również w drugiej połowie lat 80-tych. Strefy podmiejskie wielkich miast obrosły w tym czasie osiedłami rekreacyjnymi, które zapełniają się nie tylko w okresach urlopowo-wakacyjnych, ale głównie w weekendy od wiosny do późnej jesieni. O skali tego zjawiska może świadczyć fakt, iż w pogodny weekend w

strefę podmiejską Łodzi, (która nie posiada znaczących walorów przyrodniczych) wyjeżdża około 150 tys. osób, czyli blisko 17% mieszkańców tego miasta. Inną przyczyną wyjazdów wypoczynkowych w strefę podmiejską jest możliwość taniego wypoczynku u rodzin mieszkających na stałe na obszarach wiejskich." (11)

"Terytorialnie, kierunki ruchu turystycznego zmieniły również swoje natężenie. Wprawdzie nadal dominuje, zwłaszcza w ruchu wakacyjno-urlopowym kierunek wybrzeża Bałtyku, ale natężenie tego ruchu maleje, co tłumaczyć należy również powiększającym się zanieczyszczeniem wód Bałtyku, powodującym realne zagrożenie dla zdrowia człowieka.

Kierunek wybrzeża morskiego zastępowany jest coraz bardziej wyjazdami na Pojezierza - Pomorskie, a zwłaszcza Mazurskie. Ponownie w latach 80-tych odkryte zostało dla turystyki Pojezierze Suwalsko-Augustowskie. Ważne miejsce w bilansie terenów wypoczynkowych nadal zajmują góry, a także do niedawna uważane za nieatrakcyjne, obszary Niżu Środkowopolskiego, gdzie w otoczeniu dużych miast wypoczywa coraz więcej Polaków." (11)

W wyjazdach zagranicznych trwającym minimum 7 dni uczestniczyło w 1979 r. 5%, w 1987 - 6%, a w 1989 r. - 7% ludności powyżej 15-go roku życia.

Ułatwienia paszportowe wpłynęły bardzo korzystnie na wzrost liczby wyjazdów Polaków do krajów II obszaru płatniczego. Główne kierunki wyjazdów - to RFN i Berlin Zachodni (około 50% wyjazdów), Turcja, Austria i Grecja. Szczególnie dużą dynamiką charakteryzują się wyjazdy zorganizowane za pośrednictwem biur podróży, mimo że od 1983r. turyści wyjeżdżają na zasadzie pełnej odpłatności dewizowej. W 1988r. aż 260 tys. osób skorzystało z tej możliwości wyjazdu, głównie do Grecji, Turcji i Jugosławii. Za pośrednictwem biur turystycznych wyjechało 21,6%, prywatnie - 61%. Pozostałe osoby były głównie uczestnikami wyjazdów służbowych. W roku 1989 liczba wyjazdów znacznie wzrosła. Ocenia się ją na ponad 19 mln. Dotyczy to głównie wyjazdów trwających mniej niż 7 dni.

Szybkie tempo wzrostu wyjazdów do krajów II obszaru płatniczego, wobec pogłębiającego się kryzysu gospodarczego w Polsce oraz obniżającej się stopy życiowej ludności, wskazuje w dużym stopniu na ich zarobkowy, nie zaś czysto turystyczny charakter. Mimo tych nie zawsze pozytywnych cech, wyjazdy te stanowią dla wielu osób jedyną możliwość zwiedzenia wielu krajów.

Plagą wyjazdów zagranicznych jest handel, oraz także alkohol, kradzieże i prostytutka. Pozorny wzrost liczby wyjazdów do krajów II obszaru płatniczego w ostatnich latach wynika w dużej mierze z faktu, że mamy tu przede wszystkim do czynienia z wyjazdami "handlowymi" do Turcji, Grecji czy Jugosławii, żeby wymienić tylko niektóre kraje.

Przeciwdziałanie tym zjawiskom jest bardzo trudne, a w każdym razie nie może być podejmowane wyłącznie "w ramach" resortu turystyki. Częściowe rozwiązanie omawianych problemów (całościowo nie rozwiąże się ich nigdy) może być dokonane jedynie przez poprawę podstawowych warunków życia współczesnej Polski, a przede wszystkim przez unormowanie sytuacji gospodarczej. Istotną rolę mogą też odegrać mądrze realizowane oddziaływania wychowawcze rodziny, szkoły i Kościoła.

b/ Przyjazdy turystów z zagranicy

"W minionym 10-15-leciu turystyka przyjazdowa do Polski przeżyła trzy różne okresy. Okres pierwszy - wielkiej prosperity lat 70-tych zaznaczył się największym w dotychczasowej historii kraju napływem turystów cudzoziemskich (1978 rok - 10,7 mln). Sprzyjało temu z jednej strony otwarcie granicy z bezpośrednimi sąsiadami z zachodu i południa (NRD, Czechosłowacja) uregulowania stosunków z RFN oraz zniesienie wiz dla obywateli Szwecji, Finlandii i Austrii, z drugiej zaś stosunkowo wysoki poziom życia jaki istniał w tym czasie w Polsce.

Okres drugi, który rozpoczął się w końcu lat 70-tych kryzysem gospodarczym osiągnął swoje apogeum w 1981 roku wprowadzeniem stanu wojennego, co praktycznie na okres niemal roku (1982 rok) zamknęło Polskę dla turystycznego ruchu przyjazdowego. Okres ten to nie tylko spadek przyjazdów, ale również zamknięcie granic, a także przerwanie wielu kontaktów handlowych nawiązywanych mozolnie przez wiele lat.

Okres trzeci, to okres powolnej odbudowy przyjazdów turystycznych do Polski. Rozpoczął się on w 1983 roku i trwa nadal. W 1988 roku przyjazdy z krajów, nazywanych umownie kapitalistycznymi, osiągnęły swoją wielkość z 1978 roku, z pozostałych krajów (a ich udział sięgał 80% całego ruchu) osiągnęły zaledwie połowę stanu z 1978 roku. Jest to wynikiem nadal trwającego zamknięcia granic z NRD (obecnie Niemcami) i Czechosłowacją." (11)

W 1989 r. liczba obcokrajowców, którzy przekroczyli granicę Polski, wyniosła 8,2 mln, czyli 76,9% liczby zanotowanej w 1978 r. Turyści z krajów sąsiednich, których było 6,6 mln, stanowili tylko 68,4% ogółu turystów z tych krajów, którzy odwiedzili nasz kraj w 1978 r. Kryzys w turystyce przyjazdowej dotyczył tylko i wyłącznie przyjazdów z krajów tzw. "socjalistycznych", gdyż liczba turystów z II obszaru płatniczego była w 1989 r. o 56,2% wyższa niż w najkorzystniejszym roku 1979. W stosunku zaś do 1982 r., kiedy miał miejsce największy regres ruch turystyczny wzrósł 4 razy.

W turystyce przyjazdowej z II obszaru płatniczego najwięcej turystów przybyło z FRN, Berlina Zachodniego i Jugosławii. Jedna trzecia turystów z II obszaru płatniczego przyjeżdża do Polski w celach prywatnych. Są to odwiedziny rodzin lub rodzinnych stron. Tyle samo osób odwiedza nasz kraj w celach handlowych, tranzytowych, naukowych i dyplomatycznych. Pozostali deklarują jako jedyny cel zwiedzanie kraju. Liczba tych turystów waha się obecnie na poziomie zbliżonym do stanu z końca lat siedemdziesiątych.

Turyści kierują się przede wszystkim do województw: warszawskiego, szczecińskiego, gdańskiego i katowickiego.

Ocenia się, że liczba przyjazdów w roku 1989 wzrosła o ok. 32,9% ogółem w stosunku do roku 1988, natomiast ponad 43,9% w odniesieniu do krajów zachodnich.

Rosnące zainteresowanie krajów zachodnich możliwościami inwestowania w Polsce dotyczy także możliwości otwarcia rynku turystycznego. Mogą być one zwiększone poprzez zainteresowanie Polską jako krajem turystyki tranzytowej przede wszystkim z Zachodu na Wschód i ze Wschodu na Zachód. Należy przewidywać w najbliższym czasie rozwój takiego tranzytu. W pierwszym rzędzie jednak ma szansę wystąpić zwiększone zainteresowanie Polską jako docelowym krajem turystyki.

Jaki typ turystyki przyjazdowej do Polski ma szansę rozwoju w najbliższym dziesięcioleciu? Co w Polsce może być interesujące dla turysty zagranicznego?

W największym skrócie, odpowiedź można by ująć następująco:

Polska jest krajem, którego korzenie kulturowe sięgają zarówno Wschodu jak i Zachodu, Bizancjum i Rzymu. Stąd droga dalszego rozwoju kulturalnego Polski może być odmienna od innych krajów i to samo w sobie może być interesujące.

Interesujący mogą być ludzie tego narodu. Wbrew utartym drogom myślenia, turyści często nie tylko pragną zwiedzać zabytki, ale także nawiązywać kontakty i więzi osobiste.

Polska może być atrakcyjna przede wszystkim dla tych, którzy czują się z nią etnicznie bądź kulturowo związani: dla osób polskiego pochodzenia, dla związanych z Polską ludzi narodowości żydowskiej, dla osób związanych z żyjącymi w Polsce mniejszościami narodowymi.

Polska oczywiście nie może się pod względem atrakcyjności turystycznej porównywać z takimi potęgami turystycznymi świata, jak Hiszpania, Włochy, czy Francja, ale jednak może być interesująca dla wielu turystów, ponieważ:

- posiada unikalne w Europie tereny przyrodnicze (np. Mazury),
- możliwości uprawiania różnych form turystyki specjalistycznej (wodnej, łowieckiej, wędrówki górskie, bird watching survival),
- bogate życie kulturalne (m.in. imprezy muzyczne, sztuki plastyczne, interesujący folklor).

c/ Turystyka wybranych kategorii osób

Turystyka dzieci i młodzieży

Kryzys gospodarczy wywarł również wpływ na wypoczynek dzieci i młodzieży. Zarówno pod względem wielkości, jak i struktury wypoczynku następują coraz mniej korzystne zmiany w porównaniu z latami siedemdziesiątymi.

Jedynie co czwarte-piąte dziecko w wieku 7-14 lat ma możliwość wyjechania na kolonie. Pod tym względem sytuacja uległa pogorszeniu w ostatnim dziesięcioleciu o blisko 10%. Szczególnie w przeciągu ostatnich kilku lat nastąpiło drastyczne zmniejszenie się liczby uczestników kolonii, mimo stale rosnącego wyżu demograficznego. Kolonie niezmiennie są przywilejem dzieci miejskich. 7-5 krotnie częściej korzystają one z wyjazdów niż ich rówieśnicy ze wsi.

Kolonie zdrowotne to jeszcze jeden przykład potwierdzający narastające ujemne tendencje. Przez wiele lat zapewniano wypoczynek zdrowotny zaledwie dla 1% dzieci, obecnie udział zmalał do 0,6% populacji.

Także sytuacja dzieci starszych jest nielepsza. Z roku na rok maleje liczba organizowanych obozów. Również i z tej formy wypoczynku może skorzystać zaledwie co piąte dziecko w wieku 14-19 lat. I w tym

przypadku nastąpił regres przynajmniej o 10%.

Obserwuje się natomiast, aczkolwiek wciąż na bardzo niskim poziomie, systematyczny wzrost liczby uczestników wyjazdów zagranicznych. Obecnie 4,1% ogółu wyjeżdżających korzysta z tej możliwości.

Pozornie obraz aktywności turystycznej młodzieży w 1987 roku rysuje się korzystnie. (93% uczniów wyjechało poza miejsce stałego pobytu), zwłaszcza w okresie wakacyjnym. Wziąwszy jednak pod uwagę fakt przebywania znacznej liczby młodzieży (43%) u rodziny i krewnych, obraz ten jest mniej optymistyczny i świadczy o trudnościach finansowych wielu środowisk rodzinnych. Średnio na jednego ucznia w trakcie roku przypadało 2,2 wyjazdu, przy czym wskaźnik ten wynosił 2,3 dla młodzieży miejskiej i 1,7 dla młodzieży wiejskiej. Dominowały wyjazdy pobytowe i pobytowo-wędrowne, które łączą się z mniejszymi nakładami finansowymi, a popularna forma wyjazdów do rodziny czy znajomych, znajduje pełne potwierdzenie w korzystaniu z ich mieszkania jako bazy noclegowej.

Badana młodzież uprawiała turystykę nie wymagającą specjalnych umiejętności ani sprzętu. Wśród niej 70% wyjeżdżało turystycznie z kolegami w ramach samodzielnie organizowanego pobytu.

W ostatnim 5-leciu liczba szkolnych imprez turystycznych zmniejszyła się, co uzasadnione jest wysokimi kosztami, a blisko 1/4 klas szkolnych w 1987 roku nie miała ani jednej wycieczki.

Do czynników blokujących turystykę szkolną należą: bariery finansowe, brak taniej bazy noclegowej i żywieniowej, brak transportu i sprzętu, niewłaściwe przepisy, przeciążenie dydaktyką oraz niewłaściwe przepisy dotyczące opiekunów wycieczek.

Badania wykazały, że podstawowym zajęciem uczniów w czasie wolnym jest szeroko rozumiane uczestnictwo w życiu rodzinnym przybierające postać dobrowolnie podejmowanych prac domowych (39%) lub bliżej nieskonkretyzowanego przebywania w gronie rodzinnym.

Wycieczki poza miejsce zamieszkania systematycznie występują jedynie u 8% badanych, aczkolwiek jest to jedyny rodzaj działań, który przy braku jakichkolwiek ograniczeń byłby realizowany bardziej powszechnie.

W okresie dłuższych przerw w nauce szkolnej (ferie świąteczne, przerwa międzysemestralna, wakacje letnie) daje się jednak zauważyć

znaczne ożywienie turystyczne - w objętym badaniem roku jedynie 8% uczniów ani razu nie wyjechało poza miejsce swojego zamieszkania. Najczęściej do wyjazdów tych dochodzi w okresie wakacji (84%), najrzadziej w czasie ferii Bożego Narodzenia (21%).

Ten optymistyczny obraz ilościowy nie idzie jednak w parze z oceną potencjalnej wartości odbywanych wyjazdów, spośród których w zależności od pory roku 53-96% polega na odwiedzaniu rodziny zamieszkującej inne tereny kraju. Badania wykazały też, że zaledwie 38% respondentów przynajmniej raz w życiu uczestniczyło w innej formie turystyki - pozostali swoje doświadczenia w tym względzie zyskali jedynie w ramach wyjazdów rodzinnych. Znalazła się też pewna grupa uczniów (3%), którzy jeszcze nigdy nie opuścili choćby na kilka godzin swojego miejsca zamieszkania.

Wśród organizatorów turystycznego wypoczynku dzieci ze szkół podstawowych - obok rodziny - najważniejsze miejsce zajmują zakłady pracy zatrudniające ich rodziców, które umożliwiają pobyt uczniów na koloniach, obozach czy wczasach. O wiele uboższe niż to się powszechnie sądzi jest oddziaływanie szkoły - tylko 16% respondentów brało udział w imprezach przez nią sygnowanych. (5)

Turystyka kobiet

Dla ponad połowy kobiet turystyka nie ma większego znaczenia w ich życiu. Wyjeżdżają raz na kilka lat lub wcale. Nieliczne spośród nich przywiązują również wagę do formy uprawianej turystyki i tym samym sposobu spędzania czasu podczas wyjazdu.

W ostatnich latach maleje uczestnictwo kobiet w turystyce. Jest to spadek rzędu 1-2% w skali roku. W 1988 roku wyjechało około 30% kobiet na przynajmniej 7 dni. (4)

Turystyka mieszkańców wsi

Turystyka mieszkańców wsi jest znacznie mniej rozwinięta od turystyki mieszkańców miast.

Zdaniem M. Jedlińskiej "Czynnikiem pierwotnym jest skomplikowany stan społeczno-ekonomiczny wsi polskiej, nie znajdujący analogii w innych krajach Europy. Bez systematycznych modyfikacji podstawowych składników warunków bytu mieszkańców wsi, wszelkie nawet nowatorskie inicjatywy w ramach oferty turystycznej, mające na celu znaczny ilościowy i jakościowy postęp w poziomie aktywności turystycznej badanej grupy trafią w społeczną próżnię lub w najlepszym wypadku nie

będą optymalnie wykorzystane.

Jednak nie zamyka to całości problematyki, gdyż w działalności podmiotów świadczących usługi na rzecz wsi w zakresie turystyki zauważono odchodzenie od tego środowiska albo stałe powielanie pewnych typów usług. Jest to bowiem klient trudny, wymagający wiele zabiegów - badania zainteresowań, wyobrażeń, motywacji, potrzeb, prowadzenia stałej informacji i reklamowanie, promocji imprez, budowy kanałów dystrybucji, aktywizacji prowadzonej w środowisku wiejskim, do czego jednostki te nie są przygotowane tak kadrowo, jak i organizacyjne i kapitałowo.

Charakteryzowane powyżej trudne zjawiska w ramach potrzeb i popytu turystycznego mieszkańców wsi spotęgował jeszcze kryzys społeczno-gospodarczy.

W efekcie działania tych dwóch podstawowych grup czynników, tzn. warunków bytu mieszkańców wsi i stanu podaży turystycznej nastąpiło wypaczenie i zubożenie modelu wypoczynku badanej grupy.

W latach 80-tych nie ukształtowano na wsi elementów rynku turystycznego. Budowane więc muszą być jego składniki tzn. podaż, popyt, ceny. (8)

Przeprowadzone przez K. Rogozińskiego badania ankietowe ujawniły, iż "podstawowym ograniczeniem wzrostu turystycznej aktywności rolników była niemożność wyjazdu spowodowana brakiem zastępców. Blisko połowa badanych uznała, że jest to podstawowa bariera utrudniająca wyjazdy. Dlatego też nieodzowne stało się bardziej wnikliwe potraktowanie tej kwestii. Dla rozwiązania problemu zastępstw urlopowych wykorzystano doświadczenia zdobyte w RFN i Finlandii i podobne próby podejmowano w Polsce - niestety zakończone niepowodzeniem.

Jeśliby ta podstawowa przeszkoda została przezwyciężona, to należałoby oczekiwać skokowego wzrostu aktywności turystycznej rolników". (14)

Turystyka pielgrzymkowa

Badania nad turystyką pielgrzymkową prowadził R. Jackowski.

Po raz pierwszy w Polsce ukazano w analizie naukowej rozmiary ruchu pielgrzymkowego, określono główne szlaki pielgrzymkowe, a także zinwentaryzowano a następnie dokonano dypologii ośrodków kultu religijnego w naszym kraju. Przykładowo przedstawiono w sposób monograficzny po jednym ośrodku z każdego typu (Niepokalanów, Piekary Śląskie, Bardo Śląskie, Tuchów).

Praca wykazała dużą i wciąż wzrastającą rolę turystyki pielgrzymkowej w Polsce, odkrywając, w sposób naukowo udokumentowany zjawiska od dawna znane społeczeństwu i od dawna niedostrzegane przez władze.

Ruch pielgrzymkowy w Polsce datuje się od czasów przedchrześcijańskich, a jego wielkość i natężenie ulegały i nadal ulegają różnym wahaniom. Pomimo trudności w wyliczeniu osób pielgrzymujących w latach wcześniejszych, nie ulega wątpliwości, iż jego apogeum przypada na koniec lat 80-tych naszego stulecia. W roku 1988-1989 w ruchu pielgrzymkowym na terenie Polski uczestniczyło 6-7 mln osób, co stanowi około 15% wszystkich mieszkańców naszego kraju.

Pielgrzymki w Polsce odbywają się do około 500 sanktuariów, które ze względu na rangę, określoną przestrzennym oddziaływaniem, można podzielić na 5 klas: Ośrodki o znaczeniu międzynarodowym (Częstochowa, Niepokalanów), krajowym (9 ośrodków), ponaddiecezjalnym (25 ośrodków), diecezjalnym (134 ośrodki) i lokalnym (około 330 sanktuariów).

Największym w Polsce i drugim w Europie pod względem liczby pielgrzymów jest sanktuarium w Częstochowie, które w końcu lat 80-tych odwiedziło około 4 mln pielgrzymów rocznie. Na drugim miejscu - z liczbą około 800 tys. - 1 mln znalazła się niewielka wioska w województwie konińskim - Licheń, a na dalszych miejscach odpowiednio: Piekary Śląskie (600 tys.), Niepokalanów i Kalwaria Zebrzydowska (po około 500 tys.), Góra Św. Anny (400 tys.), Gniezno i Święta Lipka (po 200 tys.) oraz Tuchów i Wambierzyce (po 100 tys.). (6)

d/ Modele wypoczynku wakacyjnego w Polsce

W okresie powojennym został w Polsce szeroko rozpowszechniony model dorocznego wypoczynku urlopowo-wakacyjnego poza miejscem zamieszkania w postaci tzw. wczasów pracowniczych, których celem było przede wszystkim zachęcenie środowisk robotniczych do racjonalnego wypoczynku wakacyjnego. Towarzyszyła temu idea integracji społecznej wczasowiczów wywodzących się z różnych kręgów społecznych. Rosnąca unifikacja form wypoczynku w ramach wczasów FWP i zakładowych, standaryzowanie charakteru i form usług, programów kulturalno-rozrywkowych, oraz całego rytmu i stylu życia oraz wypoczynku na wczasach - wszystko to stało się czynnikiem nie tyle integrującym, ile faktycznie polaryzującym środowiska wczasowiczów. Programy zajęć formalnie zaadresowane do wszystkich - w efekcie zaadresowane do nikogo, nie przyciągały w wystarczającym stopniu ani środowisk robotniczych, ani środowisk o rozwiniętych potrzebach rekreacyjnych. W wysoce

zróżnicowanym kulturowo społeczeństwie polskim nagminne ignorowanie lub lekceważenie zasadniczych odmienności w potrzebach i obyczajach środowiskowych, doprowadzało - w gruncie rzeczy - do wzrostu polaryzacji społecznej, bezpośrednio zaś warunkowało przebieg samych wakacji, sprzeczny niejednokrotnie z podstawowymi zasadami regeneracji sił fizycznych i psychicznych, zaspokojeniem i rozwojem potrzeb kulturalnych, edukacyjnych itp.

W tych warunkach, różnego rodzaju ośrodki wczasów i turystyki wakacyjnej zdominowane zostały przez style wypoczynku o charakterze bierno-konsumpcyjnym lub konsumpcyjno-rozrywkowym, z zatraceniem szansy szerokiego popularyzowania i rozwoju takich form wakacji, które mogły by kształtować najbardziej pożądaną (z wielu różnych punktów widzenia) charakter wypoczynku aktywno-kreatywnego.

W ostatnich latach wyraźnie zaznacza się spadek uczestnictwa w imprezach organizowanych przez stowarzyszenia turystyczne, np. PTTK, PTSM, LZS, itp., a jednocześnie zauważyć można wprowadzanie programu turystyki kwalifikowanej do ofert biur podróży (np. wycieczki na nartach śladowych). Zaczyna dominować turystyka środowiskowa (rodzina, grupa przyjaciół, wycieczka klubowa), czynnikiem istotnym dla wielu turystów zaczyna być potrzeba izolacji od otaczającej cywilizacji.

Turystyka kwalifikowana, zwłaszcza jej najprostsze formy, jak np. turystyka piesza, mogą zyskać na popularności, okazując się podobnie jak na początku lat pięćdziesiątych - najtańsze i najdostępniejsze. Być może, będzie to - jeśli nie jedyna, to w każdym razie oferta dla najuboższych grup społecznych. Istnieje bowiem szansa na ograniczenie części kosztów wyjazdu wynikająca z samodzielności kwalifikowanego turysty. (17)

"Wśród czynników kształtujących potrzeby wypoczynku poza miejscem zamieszkania znajdują się takie jak: tradycje, oddziaływanie wychowawcze rodziny, szkoły, grup rówieśniczych, wpływ środków masowej informacji, mody.

Tak na przykład, można przyjąć, że środowiskowe wzory wykorzystania urlopu, tradycja i moda spowodowały, że znacznie większy procent korzystał z wyjazdu i świadomie wybierał ich formę w grupie osób posiadających wyższe wykształcenie i studiujących - w porównaniu z należącymi do grup o niskim wykształceniu.

Temu także można m.in. przypisać większe uczestnictwo w turystyce osób zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych.

Można też sądzić, iż mała aktywność turystyczna członków gospodarstw domowych powiązanych z rolnictwem indywidualnym ma swe źródło nie tylko w specyfice i rytmie pracy tego typu gospodarstwa, lecz także w braku tradycji wypoczynku poza miejscem zamieszkania.

W czasie wypoczynku urlopowo-wakacyjnego znaczna część respondentów korzystała z gościny krewnych a także, lecz w dużo mniejszym stopniu z gościny znajomych. Wśród przyczyn tak liczego udziału w tej formie wyjazdu doszukiwać się można nie tylko niskich kosztów tego typu pobytu, lecz także "młodości" urbanizacyjnej naszych miast. Stosunkowo niedawno zaludnili je mieszkańcy wsi, pozostawiając tam bliższych i dalszych krewnych, z którymi jeszcze nie zanikły więzi rodzinne. Z tego więc punktu widzenia integratywną rolę tej formy należy ocenić pozytywnie.

Możliwości zaspokojenia potrzeb turystycznych zależą od różnych uwarunkowań, m.in. od usuwania opisywanych przeszkód uniemożliwiających wyjazd. Wśród nich coraz większenia znaczenia nabiera pogarszająca się sytuacja materialna znacznej części społeczeństwa. Stąd potrzeba rozwoju tańszej bazy noclegowej. Celowym wydaje się też efektywniejsze wykorzystanie istniejącej bazy, m.in. dalsze uelastycznienie działalności ośrodków wczasowo-wypoczynkowych (zakładowych, branżowych, itp.) w zakresie ich ogólnej dostępności, czasokresu pobytu, możliwości częściowego korzystania z ich usług (np. tylko nocleg), itp.

W związku z kryzysem gospodarczym uczestnictwo, zwłaszcza w wyjazdach krajowych, przejawia tendencję spadkową. Prawdopodobnie będzie ona narastać w wyniku coraz pełniejszej komercjalizacji usług turystycznych. Będzie więc zwiększać się rozdział między udziałem w corocznym wypoczynku naszego społeczeństwa, a udziałem w krajach rozwiniętych, w których już przekracza 60%. Celowym więc wydaje się podjęcie wszechstronnego przeciwdziałania tym zjawiskom. M.in. poprzez skuteczniejszą osłonę socjalną osób znajdujących się w najśłabszej sytuacji materialnej - zwłaszcza młodzieży. (16)

3. Warunki funkcjonowania turystyki

a/ Ekonomiczne

Przystępując w roku 1986 do realizacji programu badań ekonomicznych w V grupie tematycznej CPBP 08.06 przyjęto, iż głównym celem tych badań będzie stworzenie podstaw konstruowania mechanizmów stymulujących do wzrostu efektywności ekonomicznej działalności gospodarczej w sferze turystyki, a co z tym się wiąże, także do wzrostu efektywności społecznej gospodarki turystycznej.

Uznano, iż pierwszym niejako etapem realizacji założonego celu będzie określenie i wykazanie ekonomicznych możliwości i skutków rozwoju turystyki, tak w skali makroekonomicznej (kraju), jak i w układzie regionalnym. Inaczej mówiąc chodziło o głębokie, oparte na dowodach empirycznych, uzasadnienia znaczenia turystyki dla ekonomiki kraju i regionów, poprzez wykazanie jej efektów mnożnikowych, znaczenia jako elementu stabilizacji gospodarczej, jej wpływu na równowagę rynkową itd. Przyjmując powyższe założenia starano się wykazać, iż duże potencjalne znaczenie turystyki dla rozwoju gospodarczego Polski stwarza podstawy do badań różnorodnych aspektów efektywności (ekonomicznej lub społecznej) w gospodarce turystycznej.

Wychodząc niejako na przeciw przeobrażeniom społeczno-gospodarczym dokonującym się w ostatnich latach w Polsce, wśród wielu celów odcinkowych podejmowanych badań określono także konieczność prowadzenia nowoczesnego, pełnego rachunku ekonomicznej efektywności podejmowanych działań inwestycyjnych w sferze turystyki, w szczególności zaś w hotelarstwie.

Warunkiem prowadzenia badań nad problematyką efektywności ekonomicznej funkcjonowania gospodarki turystycznej jest pełna i wiarygodna znajomość zjawisk i procesów zachodzących na rynku turystycznym, odnoszącym się do wszystkich jego elementów - pobytu, podaży i cen. Stąd w badaniach realizowanych w latach 1986-1990 szczególny nacisk położono na stworzenie swoistego banku informacji o sytuacji na rynku turystycznym. Analiza statyczna i dynamiczna rynku turystycznego, to nie tylko określony zestaw informacji o elementach rynku, to także informacyjna podstawa dla modelowania tego rynku, czyli do określania w formie syntetycznej tendencji rynkowych.

Bardzo istotnym problemem w polskiej gospodarce turystycznej jest znajomość czynników wpływających na efektywność działalności przedsiębiorstw organizacji turystycznych na rynku, w szczególności zaś kompleksowa i wiarygodna analiza kosztów, które w gospodarce turystycznej są podstawą kształtowania cen. Ponieważ znajomość czynników kosztotwórczych jest w polskiej gospodarce turystycznej, znikoma, stąd też w badaniach znalazło się szereg tematów badawczych dotyczących tej problematyki.

W założeniach realizacyjnych omawianych badań w sferze gospodarki turystycznej znaczące miejsce przypisano badaniom nad systemem ekonomiczno-finansowym przedsiębiorstw turystycznych, sprzyjającym zwiększeniu ich efektywności ekonomicznej. Byłoby błędem rozważanie problemów efektywnościowych bez uwzględnienia sfery tzw. turystyki społecznej, która w obecnych warunkach gospodarczych wymaga pilnego przekształcenia organizacyjno-ekonomicznego oraz własnościowego.

W obszarze zainteresowań realizatorów badań znalazły się także problemy wynikające z sytuacji kształtującej się w sferze turystyki w ostatnich latach, problemy wymagające swego rodzaju odrębnego, szczególnego potraktowania. Do takich problemów, które uwzględniono w omawianych badaniach, należą: zagadnienie doskonalenia podstaw turystyki zagranicznej, czynniki rozwoju hotelarstwa, czy wreszcie miejsce i znaczenie kapitału prywatnego w gospodarce turystycznej.

W ścisłym związku z zagadnieniem efektywności ekonomicznej działalności gospodarczej w turystyce pozostają aspekty prawne świadczonych usług, w szczególności zaś problematyka ochrony praw konsumenta - turysty na rynku usług turystycznych. Tej problematyce poświęcono także w omawianych badaniach sporo miejsca.

Scharakteryzowany pokrótce zakres przedmiotowy oraz cel badań wyraźnie wskazuje na kompleksowe podejście do sformułowanego głównego problemu badawczego, jakim było określenie mechanizmów stymulujących do wzrostu efektywności w gospodarce turystycznej.

Trzeba podkreślić, iż realizacja założonego celu okazała się przedsięwzięciem trudnym i wielce skomplikowanym w zmieniających się warunkach społeczno-gospodarczych drugiej połowy lat osiemdziesiątych.

Realizatorzy poszczególnych zadań badawczych, jakby wyprzedzając rzeczywistość, starali się w swoich koncepcjach badawczych uwzględnić ewentualne, wariantowe scenariusze rozwoju sytuacji w polskiej gospodarce, dzięki czemu gros zrealizowanych tematów badawczych

posiada walory pełnej aktywności pragmatycznej.

W badaniach zrealizowanych w V grupie tematycznej w zasadzie wszyscy realizatorzy zastosowali nowatorskie techniki i metody badawcze, bardzo często mające charakter pionierski w naszym kraju.

I tak po raz pierwszy w Polsce zastosowano w badaniach rynku turystycznego następujące metody i techniki badawcze:

- panel konsumentów (gospodarstw domowych) do analizy popytowej strony rynku turystycznego (zad. V.21),
- test koniunktury i panel przedsiębiorstw turystycznych do systematycznych analiz i ocen podaży i cen na rynku turystycznym (zad. V.2.2)
- modele ekonometryczne do modelowania rynku w układzie rodzajowym (zad. V.2.3)

Nowatorskie metody badawcze zastosowano również w rozwiązaniu problemów efektywności ekonomicznej w gospodarce turystycznej, w tym także między innymi jak:

- metodę UNIDO oraz mierniki syntetyczne dla oceny efektywności inwestycji hotelowych (zad. V.1.3)
- ekonometryczne modele kosztów przedsiębiorstw turystycznych (zadanie V.3.3)
- indeksy nakładów i efektów - dla oceny wykorzystania czynników wytwórczych i osiągniętych efektów gospodarowania w przedsiębiorstwach turystycznych (zad. V.3.1).

Również w pozostałych realizowanych badaniach Autorzy zastosowali nowe metody badawcze oraz nowatorskie podejście do analizowanych problemów. Przykładem może być tutaj pionierskie w skali kraju rozwiązanie problemu odpowiedzialności za nienależyte wykonanie usług turystycznych oraz jej wpływu na efektywność działalności jednostek turystycznych (zadanie V.7).

Zgodnie z oczekiwaniami, przyjęte przez realizatorów techniki i metody badawcze, sformułowane przez nich rzetelne i elastyczne programy realizacyjne, a także najczęściej duże doświadczenie badawcze wykonawców, przyniosły dobre rezultaty.

Generalnie rzecz biorąc uzyskane wyniki pozwoliły na sformułowanie konkretnych propozycji w sferze ekonomiki, umożliwiły opracowanie pewnej ogólnej koncepcji dalszego rozwoju polskiej gospodarki turystycznej.

Zasadnicze założenia tej koncepcji wynikają bezpośrednio z uzyskanych rezultatów kilkuletnich badań, tworzących łącznie pewien syntetyczny zestaw informacji o mechanizmach i instrumentach ekonomicznych mogących służyć doskonaleniu funkcjonowania polskiej turystyki.

Z przyjętej w ostatnich latach strategii rozwoju społeczno-gospodarczego szczególną i ważną rolę uzyskały samorządy terytorialne, w związku z czym wzrosła również ranga tych dziedzin gospodarczych, które ściśle związane są z regionem np. turystyki.

Realizowane badania nad ekonomicznymi skutkami rozwoju turystyki w regionie pozwoliły na określenie wpływu tej sfery na ekonomikę regionu. Na przykładzie regionu sudeckiego określono wpływ turystyki na sferę wytwarzania, rynku i konsumpcji w regionie. Z badań wynika, iż wbrew dość powszechnym opiniom, w większości jednostek administracyjnych, tworzących układ regionalny, turystyka nie jest funkcją dominującą. W regionie sudeckim, charakteryzującym się jakby nie było nadal relatywnie wysoką atrakcyjnością dla turystyki, spośród 76 jednostek administracyjnych tylko w 8 turystyka pełni funkcję wiodącą. W pozostałych jednostkach przestrzennych obserwuje się zjawisko polifunkcyjności. Przeprowadzone analizy wskazują jednak, iż możliwości kreatywne zmian struktury funkcjonalnej tych jednostek, a szerzej całego regionu, są bardzo duże i właśnie w zmianach tych dostrzec można szansę uczynienia z turystyki głównego elementu gospodarki regionu. W badaniach nad skutkami rozwoju turystyki dla regionu starano się także określić zależności między gospodarką turystyczną a:

- wykorzystaniem majątku trwałego w gospodarce regionu,
- reprodukcją środków trwałych,
- efektywnością gospodarowania zasobami finansowymi.

Z badań wynika, iż środki trwałe, którymi dysponuje gospodarka turystyczna w regionie mają najczęściej niewielkie znaczenie dla całej gospodarki regionu. W regionie sudeckim udział tych środków w wartości brutto środków trwałych całej gospodarki regionu wynosił zaledwie 1%, przy powolnej tendencji spadkowej.

Wykazano jednocześnie, iż rozwój turystyki bardzo wyraźnie wpływa na szybkie zużycie majątku trwałego w: komunikacji (lokalnej i wewnątrz-regionalnej), handlu, gospodarce komunalnej itp.

Bardzo interesujące rezultaty uzyskano w analizie strumieni zasobów finansowych, których źródłem jest turystyka.

Z badań wynika, iż blisko 65% wpływów z turystyki w regionie stanowią środki wypracowane przez podmioty gospodarcze działające w danym regionie i włączone w system powiązań kooperacyjno-fiskalnych wewnątrz regionu. Około 20% wpływów do regionu odnosi się do powiązań kooperacyjno-finansowych z kontrahentami spoza danego regionu, pozostała część wpływów zasila sferę konsumpcji w formie wynagrodzeń za pracę w gospodarce turystycznej.

Podkreślany w wielu opracowaniach z zakresu ekonomiki turystyki wyraźny wpływ turystyki na poziom i strukturę zatrudnienia w regionie, w świetle zrealizowanych badań jest co najmniej dyskusyjny.

Na przykład w skali regionu sudeckiego udział turystyki w ogólnej strukturze zatrudnienia wynosi zaledwie 1,8%. Oczywiście w wielu jednostkach przestrzennych (miastach i gminach) udział ten jest zdecydowanie wyższy, w krańcowych przypadkach nawet ośmiokrotnie.

Wyniki badań wpływu turystyki na kształtowanie się stosunków rynkowych potwierdziły tezę o silnym oddziaływaniu popytu turystów na strukturę przedmiotową rynku regionalnego, co szczególnie widoczne jest w układach wewnątrzregionalnych. Potwierdzona też została zależność warunków bytowych mieszkańców regionu od natężenia ruchu turystycznego, który wpływa na nadmierne obciążenie wielu elementów infrastruktury usługowej. Inaczej mówiąc w bardzo wielu jednostkach przestrzennych dalszy rozwój turystyki napotyka na bariery infrastrukturalne, głównie w zakresie gospodarki komunalnej.

Z problemem wpływu turystyki na gospodarkę regionu wiąże się bezpośrednio zagadnienie efektywności podejmowanych w sferze turystyki działań inwestycyjnych.

Badanie realizowane na ten temat w ramach zadań badawczych V.1.3 i V.1.4. pozwoliły na krytyczną ocenę obecnie stosowanej metodologii rachunku ekonomicznego w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych oraz sformułowanie konkretnych propozycji zmian.

W efekcie opracowano propozycję metodyki oceny ekonomicznej inwestycji w sferze turystyki, uwzględniającą przede wszystkim punkt widzenia inwestora, biorącą pod uwagę zewnętrzne warunki jej stosowania oraz długookresowe ujęcie elementów rachunku. Opracowano formułę rachunku w formie syntetycznej, gdzie kryterium wyboru jest zysk. Omawiana metoda została opracowana na przykładzie inwestycji hotelowych P.P. "Orbis" i może być stosowana nie tylko w tym przedsiębiorstwie, lecz również przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych w sferze hotelarstwa w ogóle, a także inwestycji w innych segmentach gospodarki turystycznej.

Należy podkreślić, iż od doboru właściwych czynników wpływających na efektywność działań inwestycyjnych, od poprawności stosowanego rachunku zależy to, czy podejmowane obecnie w Polsce zamierzenia inwestycyjne okażą się efektywnymi ekonomicznie i społecznie.

W warunkach gospodarki rynkowej szczególnego i zarazem bardzo ważnego znaczenia nabierają badania i analizy rynków branżowych. W latach 1986-1990 uruchomiono tego typu systematyczne badania poszczególnych elementów rynku turystycznego.

Po raz pierwszy w Polsce uruchomiono systematyczne badania popytu turystycznego metodą panelu konsumentów, a ściślej panelu gospodarstw domowych (zadanie V.2.1). Badania te realizowane w cyklu rocznym, na ogólnopolskiej reprezentacji miejskich i wiejskich gospodarstw domowych, pozwoliły na systematyczną obserwację zmian zachodzących w popycie turystycznym oraz w czynnikach nań wpływających.

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż w latach 1986-1990 następował systematyczny spadek uczestnictwa ludności w turystyce oraz wyraźny spadek konsumpcji turystycznej. Szczególnie drastyczny spadek wystąpił w 1990 roku, zwłaszcza w turystyce pobytowej oraz w poziomie wydatków turystycznych. Badania panelowe potwierdziły tezę o utrzymującym się od wielu lat biernym modelu wypoczynku w społeczeństwie polskim oraz o mało racjonalnym modelu konsumpcji turystycznej. Potwierdziły te zjawiska także te wyniki badań sytuacji przedsiębiorstw na rynku turystycznym, prowadzone metodą testu koniunktury (zad. V.2.2). Badania tego typu, po raz pierwszy uruchomione w Polsce na rynku turystycznym, dostarczyły podmiotom gospodarczym funkcjonującym w sferze turystyki niezwykle interesujących, najczęściej unikalnych informacji o bieżącej sytuacji na rynku. Omawiane badania realizowane były w cyklu półrocznym a ich wyniki były publikowane w formie specjalnych biuletynów informacyjnych, rozsyłanych do biur podróży, zakładów hotelarskich i ośrodków wczasowych.

Wyniki badań wykazały, iż po pewnym ożywieniu na rynku usług turystycznych w 1986 roku uwidocznił się w kolejnych latach wyraźny regres na tym rynku. W 1990 roku około 40% oferty usługowej jednostek turystycznych nie zostało sprzedanej, przy jednoczesnym stałym wzroście cen oraz równoczesnym pogarszaniu się jakości świadczonych usług. Trzeba w tym miejscu podkreślić, iż przeprowadzone badania potwierdziły dużą przydatność i efektywność metody testu koniunktury w analizie rynku turystycznego. Stwierdzono bowiem wyjątkową zgodność wyników

tych badań z późniejszym faktycznym stanem rynku. W ramach kompleksowej analizy rynku turystycznego niezbędne jest przewidywanie tendencji przyszłościowych na tym rynku oraz mechanizmów określających jego funkcjonowanie. Wychodząc z tego założenia podjęto badania nad ekonometrycznym modelowaniem poszczególnych elementów rynku, oparte na danych pochodzących ze statystyki rynkowej (zad. V.2.3). Zrealizowane w tym okresie badania miały charakter metodologiczno-poznawczy, przy uwzględnieniu jedynie rozwiązań odnoszących się do rynku krajowego, a ściślej do sześciu rynków częściowych (usług noclegowych, wczasowych, gastronomicznych, transportowych, sprzętu turystycznego, usług w zakresie organizacji i obsługi turystycznej). W planie modelowania zastosowano cztery rodzaje modeli ekonometrycznych: klasyczne modele funkcji rozwojowej, modele segmentowe, modele wyrównywania wykładniczego, modele trendu ruchomego.

Wyniki badań pozwoliły na weryfikację przydatności poszczególnych typów modeli dla konkretnych zjawisk występujących na rynku. Wykazały także, iż wszelkie analizy zjawisk rynkowych w ujęciu wartościowym mogą mieć miejsce tylko wtedy, jeśli przed ich podjęciem odpowiednie wartości zostaną zrealizowane. Brak tego rodzaju przekształceń rachunkowych sprawia, iż wyniki analiz zostają w znacznym stopniu zniekształcone, a niekiedy prowadzić mogą do fałszywych wniosków. Uzyskane rezultaty badań pozwalają stwierdzić, iż występujące na rynku turystycznym zjawiska nie tylko stanowią odzwierciedlenie ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej, ale mogą także spełniać funkcję ostrzegawczą dla całej gospodarki.

Prognozy wskazują, iż w najbliższych dwóch latach popyt turystyczny (i tak już niewielki) będzie malał, natomiast ceny usług turystycznych będą wzrastać. Istnieje wiele przesłanek świadczących o tym, iż procesy występujące na rynku turystycznym wyprzedzają o około 2 lata podobne procesy w innych działach gospodarki.

W bloku tematycznym dotyczącym rynku turystycznego przeprowadzono bardzo szczegółową analizę rynku kwater prywatnych w Polsce oraz wskazano na konieczne zmiany w mechanizmach ekonomicznych regulujących funkcjonowanie tego rynku.

Bardzo istotne znaczenie dla realizacji głównego celu całej grupy tematycznej miały badania efektywności funkcjonowania podmiotów gospodarczych na rynku turystycznym.

Przeprowadzone w tym zakresie badania wykazały, iż dla prawidłowego rachunku efektywności ekonomicznej w przedsiębiorstwach niezbędna jest prawidłowa ewidencja i analiza w tych jednostkach (zad. V.3.1, V.3.2 i V.3.3.).

Badania nad kosztami w sferze turystyki pozwoliły na ich systematykę wg określonych kryteriów, na sformułowanie zmian systemowych, dzięki którym koszty stałyby się w gospodarce turystycznej efektywnym narzędziem podejmowania decyzji oraz ważnym czynnikiem wzrostu efektywności podejmowanych działań.

Bardzo interesująca okazała się próba zastosowania modeli ekonometrycznych w analizie kształtowania się kosztów. W oparciu o zastosowane metody ekonometryczne możliwe było wyodrębnienie na rynku turystycznym względnie jednorodnych grup przedsiębiorstw oraz określenie ich efektów gospodarnościowych. Badania wykazały, iż metody ekonometrycznej analizy kosztów, które z powodzeniem stosowane są w przemyśle, transporcie, handlu mogą także być stosowane w odniesieniu do sfery turystyki i to z bardzo dobrymi rezultatami. O potrzebie prowadzenia właściwego rachunku ekonomicznego, opartego na prawidłowej analizie kosztów, w sferze tzw. turystyki socjalnej przekonują wyniki badań prowadzonych nad efektywnością funkcjonowania zakładowej bazy wypożyczkowej (zad. V.2.1.1.). Z badań wynika, iż dotychczas stosowane rozwiązania ekonomiczno-organizacyjne w turystyce socjalnej nie sprawdzają się i wypaczają sens funkcjonowania tego podsystemu turystyki. Przeprowadzone analizy, oparte na danych empirycznych, jednoznacznie świadczą o tym, iż obiekty wczasowe muszą już teraz funkcjonować na takich samych zasadach, jak komercyjne jednostki usługowe, przy ewentualnym zachowaniu obecnego prawa własności.

Bardzo interesujące wyniki przyniosły badania nad mechanizmami regulującymi funkcjonowanie turystyki zagranicznej (zad.V.5), głównie przyjazdowej.

Sformułowane na podstawie wnikliwej analizy wnioski i propozycje zmierzają do udowodnienia tezy, iż właśnie turystyka zagraniczna może stać się bardzo ważnym czynnikiem stabilizacji i ożywienia gospodarczego, pod warunkiem stosowania wobec niej reguł i instrumentów ekonomicznych, stymulujących do dalszego rozwoju.

Dotyczy to także hotelarstwa, które w ostatnich latach przeżywa kolejny boom inwestycyjny, finansowany przede wszystkim w oparciu o kapitał zagraniczny.

Badania wykazały, iż nadal możliwości rozwoju turystyki zagranicznej w Polsce są dość znaczne, ale dla ich praktycznej realizacji niezbędne są: kapitał, kwalifikowane kadry, stabilne warunki prawno-ekonomiczne oraz nowe rozwiązania w sferze organizacji.

W warunkach pewnej destabilizacji gospodarczej, obejmującej również sferę turystyki i wypoczynku, niezbędne jest pełne egzekwowanie istniejących przepisów prawnych w tej sferze. Dotyczy to zwłaszcza odpowiedzialności prawnej usługodawców za nienależyte wykonanie usługi (zad.V.7). Przeprowadzone w powyższym temacie badania wykazały, iż w polskiej praktyce turystycznej prawa konsumentów - turystów są nagminnie łamane, a sprawy sądowe z tego zakresu są incydentalne.

W konkluzji badań stwierdzono, iż nie można będzie mówić o gospodarce rynkowej w turystyce, o ile ochrona praw konsumenckich nie będzie li tylko papierowym przepisem, a praktyką codzienną w jednostkach turystycznych.

Podsumowując całość wyników badań zrealizowanych w V grupie tematycznej CPBP 08.06. należy stwierdzić, że wykazały one, iż istnieje wiele dróg i możliwości doskonalenia funkcjonowania gospodarki turystycznej, przy czym większość z nich sprowadza się do doskonalenia instrumentów i mechanizmów ekonomicznych regulujących działalność gospodarczą w turystyce. (2)

b/ przestrzenne

Doświadczenia ostatnich dziesięcioleci nie wskazywały na skuteczność działań związanych z turystyką a zmierzających do właściwego korzystania z bogactw kultury, krajobrazu, przyrody, historii naszego kraju dla osiągnięcia pożądaných efektów społecznych i ekonomicznych, wzorem większych krajów rozwiniętych i rozwijających się." - pisze Romana Przybyszewska-Gudelis.

"Tymczasem eksperci Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego opracowujący raport o sytuacji gospodarczej Polski wymienili turystykę na jednym z ważnych miejsc wśród dziedzin predysponowanych do przełamania stagnacji gospodarczej i zadłużenia naszego kraju.

Stąd duże znaczenie w naszym Programie także badań nad warunkami przestrzennymi umożliwiającymi lub utrudniającymi rozwój turystyki.

Prace badawcze skoncentrowano w tej dziedzinie przede wszystkim na:

- identyfikacji przestrzeni turystycznej, szczególnie w aspektach dotąd nie rozpoznanych,
- ochronie środowiska dla turystyki, a częściowo i przed turystyką, z uwzględnieniem istniejących form ochrony, ich skuteczności, istniejących zagrożeń dalszej degradacji oraz metod jej przeciwdziałania,
- ocenie struktury przestrzennej turystyki w różnych skalach - od makroregionalnej do przykładów zespołów urbanistycznych, turystycznych, a niekiedy architektonicznych,
- zarysowaniu funkcji turystycznej i rekreacyjnej w planowaniu społeczno-gospodarczym w skali kraju, regionu, miejscowości, obszaru funkcjonalnego". (13)

Wynikiem kilkuletniej pracy było też opracowanie klasyfikacji i typologii funkcjonalnej osadnictwa turystycznego. Podstawą tych prac była szczegółowa analiza cechy wyłączonej współczesnego osadnictwa turystycznego, to znaczy ruchu turystycznego. Zarówno opracowana klasyfikacja jak i typologia mają charakter uniwersalny i powinny być wykorzystane w procesie naukowego uporządkowania funkcjonalnego omawianych tu form osadniczych.

Praca teoretyczna została zweryfikowana badaniami empirycznymi (wsie Rytro i Wysowa), które potwierdziły przydatność proponowanej klasyfikacji i typologii. (11)

Na obszarze naszego kraju istnieją znaczne rezerwy przestrzenne dla rozwoju turystyki. Dotyczy to zwłaszcza ok. 450 gmin (ponad 24% powierzchni kraju) określonych jako gminy o "średnich rezerwach przestrzennych", zgrupowanych przede wszystkim w północno-wschodniej części Polski, a także w jej części północno-zachodniej.

Z drugiej strony można mówić o pewnym przeinwestowaniu turystycznym niektórych stref południowych kraju, położonych w bliskim zasięgu dużych aglomeracji: podsudeckiej i śląsko-krakowskiej. Rejony nadmorskie są też silnie zainwestowane, pozbawione jednak infrastruktury komunalnej, zwłaszcza oczyszczalni ścieków. Zmusza to do okresowego zamykania części kąpielisk morskich.

Dłszy rozwój turystyki powinien więc koncentrować się przede wszystkim na Pojezierzach oraz w strefie nizinnej kraju w małych miasteczkach i we wsiach, a także w niektórych dużych miastach.

Przyrodnicze walory turystyczne zagrożone są przede wszystkim nie tyle przez samą turystykę, ile przez przemysł, oraz procesy urbanizacyjne. Ok. 16% powierzchni obszarów z walorami wypoczynkowymi charakteryzuje się złym stanem środowiska przyrodniczego. (Na tych obszarach skupia się ok. 35% ruchu turystycznego). Groźne jest zanieczyszczenie rzek, jezior, uszkodzenie i degradacja lasów. W wielu parkach narodowych i krajobrazowych ma także miejsce tzw. przekroczenie pojemności turystycznej.

W okresie od 1979 r. do 1987 r. zaszły niekorzystne dla turystyki zmiany w zakresie infrastruktury (w 34 województwach zmniejszyła się długość linii kolejowych, we wszystkich prawie województwach zmniejszyła się liczba miejsc w zakładach gastronomicznych), w zakresie środowiska naturalnego (w 44 województwach zwiększyła się liczba zakładów szkodliwych), w zakresie walorów wypoczynkowych, bazy noclegowej (zwłaszcza jej stanu technicznego).

Obecny stan zagospodarowania kraju w bazę turystyczną i wczasowo-wypoczynkową jest efektem wieloletniego braku polityki zagospodarowania turystycznego kraju. Jest efektem żywiołowego podejmowania decyzji, zwłaszcza przez zakłady pracy. Obecna baza jest nie tylko mniejsza w porównaniu z końcem lat siedemdziesiątych, ale i bardziej zdekapitalizowana.

Zgodnie ze statystyką, wszystkich miejsc w Polsce jest 856,9 tys. Część z nich (41,5% mieści się w obiektach turystycznych, reszta zaś (58,5%) w obiektach wczasowo-wypoczynkowych.

Porównanie poziomu zagospodarowania turystycznego w Polsce z innymi krajami wypada na naszą niekorzyść.

Wśród 6 krajów "socjalistycznych" Polska zajmuje czołową pozycję pod względem liczby miejsc noclegowych w bazie rejestrowanej. Jednak w przeliczeniu na 1000 mieszkańców pozycja Polski jest mniej korzystna i kraj nasz, ze wskaźnikiem 22,8, pozostaje w tyle za Bułgarią (33,7), NRD (27,9) i Węgrami (26,8), Czechosłowacja (19,0) i Rumunia (14,1) są pod tym względem na gorszych pozycjach. Z kolei Polska posiada znacznie więcej obiektów wczasowo-wypoczynkowych.

Cechą symptomatyczną bazy noclegowej jest jej sezonowe wykorzystanie 59,8% bazy turystycznej i 76,3% wczasowo-wypoczynkowej funkcjonuje jedynie w okresie letnim.

Największą pulą miejsc wśród obiektów turystycznych dysponują pola biwakowe, pokoje gościnne, schroniska młodzieżowe, campingi. Jest to więc głównie baza sezonowa o niskim standardzie. Zwłaszcza wyjątkowo niski standard reprezentują schroniska szkolne. Stanowi to barierę w wykorzystaniu tych obiektów do turystyki wycieczkowej, krajoznawstwa i turystyki zagranicznej.

Niewielką przydatność do turystyki wykazują również zajazdy. W większości są to obecnie drogie lokale restauracyjne lub piwiarnie dla miejscowej ludności.

Stwierdza się ponadto brak bazy do krótkich 2-3-dniowych pobytów.

67,6% bazy wczasowo-wypoczynkowej stanowią ośrodki wczasowe. 16,2% miejsc jest skupionych w kwaterach prywatnych. Pozostałe miejsca znajdują się w ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych, obiektach lecznictwa uzdrowiskowego, sanatoriach wykorzystywanych na wczasy, domach pracy twórczej, ośrodkach wypoczynku sobotnio-niedzielnego.

Baza wczasowa w Polsce ma charakter głównie środowiskowy. 72,2% miejsc noclegowych pozostaje w gestii zakładów pracy, 2,2% - związków zawodowych, 2,1% - organizacji społecznych. Dla nieuprawnionych do korzystania z tej bazy - stanowiących zdecydowaną większość - pozostaje baza FWP i jednostek turystycznych w sumie 23,5% ogółu miejsc noclegowych.

W stosunku do 1980 r. baza w 1987 r. była mniejsza o 50,3 tys. miejsc. Regres dotyczył głównie pokoi gościnnych, kwater prywatnych, schronisk młodzieżowych i domów wycieczkowych, czyli bazy ogólnodostępnej, ale zarazem łatwej do szybkiego odtworzenia ze względu na jej pozainwestycyjny charakter. W sumie w omawianym okresie w bazie turystycznej ubyło 32,2 tys. miejsc, w bazie zaś wczasowo-wypoczynkowej przybyło 5,2 tys. miejsc. Zwiększyła się zwłaszcza pula miejsc na polach biwakowych, w ośrodkach wczasowych i ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych.

Efektem zmian zachodzących w ostatnich latach jest stale pogłębiająca się dysproporcja między bazą środowiskową a ogólnodostępną, która stale się kurczy.

Od 1980 r. baza FWP uległa zmniejszeniu o 10 tys. miejsc, a baza jednostek i organizacji prowadzących wczasy ogólnodostępne o 13 tys.

Struktura zagospodarowania turystycznego w skali całego kraju nie przedstawia się pozytywnie. "Rodzące się formy samorządności terytorialnej mogą tę strukturę dalej "rozchwiać" i dążąc do lokalnych, szybkich zysków - nie liczyć się nadal ze skutkami wadliwego rozmieszczenia bazy turystycznej, zbytniego zagęszczenia ruchu w miejscowościach i rejonach najbardziej atrakcyjnych turystycznie, degradacji środowiska naturalnego i kulturowego, jakie błędy użytkowania mogą powodować." (13)

Przy odpowiedniej polityce i zrozumieniu problemu ze strony władz lokalnych może jednak oczywiście być też inaczej.

c/ Prawno-organizacyjne

Turystyka stanowi integralną część całej gospodarki i razem z nią ulega zmianom. Trudno jest obecnie przewidzieć jaki będzie kształt gospodarki turystycznej. Narazie można mówić o zpczątkowanych zmianach i pewnych tendencjach.

Zwiększa się m.in. w sposób istotny samodzielność jednostek gospodarczych. Maleje natomiast znaczenie administracji na stopniu centralnym.

Zmieniają się instrumenty oddziaływania organów administracji w stosunku do jednostek gospodarczych. Organy administracji odchodzą od instrumentów nakazowego oddziaływania. Funkcje kierownicze ewoluują w kierunku nadzoru, polegającego na badaniu zgodności działania jednostki gospodarczej z prawem (legalności).

Maleją kompetencje organów administracji w stosunku do stowarzyszeń.

Organy administracji tracą niektóre swe kompetencje na rzecz sądów, które nie tylko przez proces rejestracji mają konstytutywny wpływ na powstanie jednostek organizacyjnych, ale również to właśnie one mogą stosować prawne środki przeciw jednostkom organizacyjnym działającym niezgodnie z prawem.

Spośród naczelnych i centralnych organów administracji, tracą niektóre kompetencje organy branżowe (niektórzy teoretycy i praktycy od lat postulują w ogóle ich likwidację). Bezsensowny podział turystyki między dwa branżowe ministerstwa: Ministerstwo Rynku Wewnętrznego i Komitet do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej staje się jeszcze bardziej absurdalny.

Dziedzina turystyki stanowi przedmiot zainteresowania wielu naczelnych i centralnych organów administracji, niektórych zupełnie nowych (np. Prezes Agencji ds. Inwestycji pełni funkcję centralnego organu administracji w sprawach inwestycji zagranicznych w Polsce). Szczególnego znaczenia nabierają obecnie instrumenty prawne dawniej rzadko stosowane, a jednostki gospodarcze nawet prywatne, mają zajmować się dziedzinami, które dawniej stanowiły monopol państwa. Np. dla turystyki podstawowe znaczenie mają usługi transportowe, lotnicze, morskie. Obecnie istnieje możliwość (przynajmniej prawna) otrzymania koncesji od Ministra Transportu, Żeglugi i Łączności na prowadzenie działalności w zakresie transportu morskiego, lotniczego.

Przez wiele lat w różnych środowiskach rozpowszechniano opinie, że część regionów naszego kraju "żyje" z turystyki. Opinie takie przenoszono prawdopodobnie z wielu regionów turystycznych w krajach zachodnich, gdzie faktycznie regiony turystyczne z turystyki czerpią olbrzymie dochody, a turystyka jest dla tych terenów podstawowym czynnikiem rozwoju gospodarczego.

Prawidłowości te niekiedy nie potwierdzały się w naszym kraju czego przyczyną był między innymi stworzony w wyniku nacisków politycznych, wywołany przez określone grupy zawodowe, nielogiczny system ekonomiczno-organizacyjny turystyki. Te nielegalności dotyczyły zresztą nie tylko turystyki. Od szeregu lat naukowcy i praktycy sygnalizowali wiele nieprawidłowości, jakie występują w sferze organizacji i zarządzania turystyką. Jako przykład znikomego wykorzystania turystyki w rozwoju gospodarczym regionu wymieniano się często województwo nowosądeckie. W województwie tym organizowanych było corocznie 35% wczasów krajowych oraz ponad 10% krajowego ruchu turystycznego. Na tym terenie znajduje się 1/4 bazy polskich uzdrowisk oraz prawie 30% bazy turystyki kwalifikowanej.

W systemie organizacyjnym turystyki w województwie jest olbrzymia rezerwa, bo na 28,329 miejsc noclegowych, które potencjalnie mogą funkcjonować jako miejsca hotelowe, tylko 2.266 funkcjonowało na zasadach kalkulacji ekonomicznych obowiązujących dla jednostek gospodarczych działających w turystyce.

Uzdrowienie gospodarki turystycznej w regionie można uzyskać np.: przez zastosowanie odpowiednich rozwiązań podatkowych.

Wprowadzenie upoważnienia dla samorządów terenowych, na których terenie działania znajdują się regiony turystyczne do: stosowania

odpowiedniej, służącej aktywizacji tych terenów, polityki podatkowej. Ustalenia wysokości kar z tytułu nie przestrzegania zasad i przepisów ochrony środowiska. Głównym założeniem tego rozstrzygnięcia winno być znaczne podwyższenie kar za degradację terenów o szczególnych walorach. (7)

d/ Kadry w turystyce

"Mimo obserwowanej stopniowej poprawy, stan kadry turystycznej nie jest zadowalający. W dalszym ciągu mamy do czynienia z dużą niezgodnością wymogów kwalifikacyjnych ze stanem faktycznym. Dotyczy to szczególnie stanowisk pracy, na których wymagane jest wykształcenie wyższe, kierunkowe. Niezadowalająca, tak w opiniach przełożonych jak i turystów jest jakość kadry - jej umiejętności menedżerskie a zwłaszcza kultura obsługi.

Ciągle utrzymuje się mały udział kadr specjalistycznych na stanowiskach wymagających kwalifikacji z zakresu hotelarstwa i obsługi ruchu turystycznego. Mająca miejsce do końca 1989 r. znaczna fluktuacja kadr wywołana była głównie niskimi płacami (poniżej średniej krajowej) w turystyce. Płace (a zwłaszcza ppww) są czynnikiem ograniczającym w znacznym stopniu dobór najlepszych kadr w przedsiębiorstwach turystycznych.

Na turystycznym rynku pracy najbardziej poszukiwane są osoby z kierunkowym wykształceniem średnim lub pomaturalnym technik org. lub hot., w dalszej kolejności dopiero magistrowie turystyki i absolwenci AE po specjalizacjach turystycznych, czy geografowie ze specjalizacją "turyzm". Przyczyn niezatrudniania kadry kwalifikowanej upatruje się najbardziej w braku koordynacji między kończeniem nauki w szkołach a okresem wzmożonego zatrudnienia w przedsiębiorstwach turystycznych. Mająca miejsce negatywna selekcja absolwentów powinna wymusić na szkołach i uczelniach zmianę terminu kończenia nauki.

Zmieniają się pozytywnie reguły polityki kadrowej. Zakończyła się dyktatura Central - Zarządów w doborze pracowników merytorycznych. Obserwuje się tendencje do redukcji przerostów zatrudnienia, podwyższania wynagrodzeń przy jednoczesnej komasacji czynności zawodowych. Instrumenty płacowe wpływające na jakość i wydajność pracy winny być nadal doskonalone dla stabilizacji załóg pracowniczych (np. wprowadzanie formy prowizyjne, nagród, itp.).

Obserwuje się jednak nadal brak otwartej polityki kadrowej, systemu rotacji i wymiany kadr, listy kadr rezerwowych. Należy wprowadzić jasne kryteria oceny nagradzania i awansowania pracowników jako najskuteczniejszego instrumentu polityki kadrowej." (9)

4. Przemiany pod wpływem turystyki

a/ Przemiany ekonomiczne i przestrzenne

Nabardziej widoczne przemiany pod wpływem ruchu turystycznego zachodzą w dziedzinie gospodarczej i przestrzennej.

Bezpośrednią konsekwencją rozwoju turystyki może być aktywizacja różnych dziedzin życia odwiedzanych społeczności, rozwój infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. Turystyka powoduje wzrost obrotów handlu detalicznego i gastronomii.

W miejscowościach, gdzie istnieją duże tradycje przyjmowania turystów, odsetek rodzin, które czerpią dochody z wynajmu kwater, sięga 40-80%, a wysokość uzyskiwanych wpływów stanowi 20-90% dochodu rocznego. Efekty te są wyższe, gdy uwzględni się także inne dochody, na przykład z prowadzenia stołówek i wyciągów narciarskich.

Turystyka na tych terenach przyczynia się również do aktywizacji działalności inwestycyjnej oraz do tworzenia nowych miejsc pracy.

W miejscowościach o rozwiniętej funkcji turystycznej odsetek pracujących w obiektach turystycznych kształtuje się zwykle na poziomie kilkunastu procent ogółu zatrudnionych.

Pod wpływem rozwoju turystyki zmniejsza się powierzchnia lasów i terenów rolniczych, których grunty są parcelowane na działki letniskowe. W efekcie jeszcze bardziej zmienia się struktura dochodów ludności na rzecz usług. W miejscowościach o funkcjach turystycznych ponad 30% budynków służy turystom.

Zmienia się również charakter budownictwa i jego funkcje. W miejscowościach turystycznych dominuje budownictwo murowane o znacznej powierzchni użytkowej i wyższym poziomie sanitarnym.

W regionach turystycznych obserwuje się też zmiany w zewnętrznym wyglądzie miejscowości. Zmniejsza się zabudowa zagrodowa, pojawiają się elementy typowe dla miast, jak chodniki i ich oświetlenie, kwietniki. Mieszkańców cechuje większa dbałość o obejście i obiekty użyteczności publicznej.

Zarazem nie są przestrzegane plany zagospodarowania. Buduje się zgodnie z doraźnymi potrzebami.

b/ Przemiany społeczne i kulturowe

Turystyka uważana jest za "nośnik" miejskiego stylu życia. Pod jej wpływem następują również zmiany w standardzie życia, wzrastają aspiracje, zmienia się styl życia stałych mieszkańców. Wśród mieszkańców upowszechnia się zjawisko dwuznaczności. Prowadzenie gospodarstwa rolnego łączone jest z wynajmowaniem kwater i inną pracą w turystyce. Coraz więcej osób podejmuje pracę w sektorze usług.

Popularność określonego typu turystyki generuje w danym regionie pewne specyficzne dla niego zajęcia, na przykład naprawianie nart i naukę jazdy.

Zapotrzebowanie na fachowców powoduje, że zmienia się korzystnie struktura zatrudnienia i wykształcenia.

Wraz z rozwojem turystyki i zwiększonymi możliwościami aktywizacji zawodowej obserwuje się wzrost ludności napływowej. W efekcie w miejscowości powstaje nowa struktura społeczna. Obok rdzennej ludności na danym terenie żyje ludność pochodząca z bliższych lub dalszych części kraju. Często jest to ludność z pobliskich miejscowości lub w każdym razie z danego regionu, dla której miejscowość turystyczna zaczyna pełnić rolę swego rodzaju centrum, ku któremu się dąży, ale nierzadko są to osoby zupełnie nie związane z regionem i jego tradycjami (np. Bukowina czy wcześniej Zakopane).

Turystyka ma wpływ na jeszcze inny aspekt struktury społecznej - strukturę demograficzną. Badania wykazują bardzo wyraźnie zmniejszenie odpływu ludzi młodych z miejscowości turystycznych.

Wraz z procesami urbanizacji zawodowej w miejscowościach turystycznych następują zmiany w strukturze wykształcenia. Z jednej strony odchodzenie od rolnictwa, z drugiej zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę, a wreszcie wzrost aspiracji, powodują pod tym względem korzystne zmiany - zwiększa się liczba ludności z wykształceniem średnim i wyższym.

Turystyka bardzo wyraźnie zmienia strukturę społeczną pod względem zamożności. Np. w Bukowinie przez wiele lat istniał podział na część górną - bogatą i część dolną - biedną. Obecnie podział na

"górze" i "dole" już się zatarły, ale powstała nowa, już nieterytoryalna struktura według tego samego kryterium - do najbiedniejszych należą mieszkańcy utrzymujący się głównie z rolnictwa, do najbogatszych - mieszkańcy utrzymujący się głównie z turystyki.

Turystyka ma również znaczenie dla ukształtowania struktury społecznej według kryterium prestiżu. O ile o znaczeniu gospodarza czy rodziny w strukturze tradycyjnej wiejskiej społeczności decydowała ilość posiadanej ziemi, o tyle w miejscowościach turystycznych obserwuje się rywalizację między mieszkańcami pod względem wielkości i wyposażenia domu.

W miejscowościach i regionach turystycznych powstaje szereg nowych instytucji związanych z obsługą turystów. Przemianom podlegają istniejące wcześniej, przystosowując się do nowych warunków wynikających z pełnienia funkcji turystycznej.

W regionach turystycznych obserwuje się mniejsze wykorzystanie dzieci do prac domowych i polowych niż ma to miejsce w rejonach typowo rolniczych. Rodzice większą uwagę zwracają na wykształcenie dziecka i zdobycie przez niego zawodu.

Charakterystyczne jest to, że w regionach o dużych tradycjach prowadzenia usług dla turystów podstawowego znaczenia nabiera dom, jego wyposażenie i standard.

Z charakterem stosunków sąsiedzkich wiąże się funkcjonowanie kontroli społecznej. Badania wykazują, że w miejscowościach turystycznych mamy do czynienia z jej osłabieniem.

Obserwacje wykazują, że ludność regionów odwiedzanych dużo łatwiej nawiązuje kontakty z obcymi. Kontakty z turystami są czymś w rodzaju treningu w zdobywaniu doświadczenia w kontaktach międzyludzkich w ogóle, wychodzących poza kontakty sąsiedzkie, poza społeczność lokalną.

W tym miejscu należałoby zwrócić uwagę na negatywny wpływ turystyki na mieszkańców regionów odwiedzanych. Głównym często przytaczanym przykładem jest tu nadmierne spożywanie alkoholu.

Zdarza się również ślepe naśladownictwo. Dotyczy to zwłaszcza młodzieży, która przyjmuje od przyjezdnych konsumpcyjno-hedonistyczne

orientacje wobec życia, co przynosi im status dewiantów ze względu na niezgodność zachowań z obowiązującymi w społeczności normami.

Wśród przemian społeczno-kulturowych na uwagę zasługuje jeszcze jedna ich dziedzina - kultura ludowa. Dotyczy to oczywiście tych regionów, w których mamy do czynienia z ludnością zasiedziałą, w mniejszym lub większym stopniu pielęgnującą swe tradycje. Wraz z rozwojem turystyki i postępującymi w związku z tym procesami urbanizacji następuje z jednej strony zanik kultury ludowej, z drugiej zaś utrwalanie jej niektórych elementów. W regionach turystycznych pielęgnuje się folklor, sztukę ludową, rękodzieło artystyczne. Kultura ludowa obok funkcji integracyjnej dla mieszkańców, zaczyna pełnić nową funkcję - funkcję atrakcji turystycznej. W związku z tym w większym stopniu nacisk położony jest na jej elementy widowiskowe i estetyczne, które w sposób zdecydowany wypierają jej funkcję użytkową. W Polsce najlepszym tego przykładem jest rejon Skalnego Podhala z centrum w Zakopanem.

Niebezpieczeństwem dla popularyzacji kultury ludowej jest występująca w regionach turystycznych masowa produkcja kiczu - przedmiotów nazywanych dumnie pamiątkami turystycznymi o wątpliwych walorach estetycznych.

Turystyka na trwałe weszła do świadomości badanych miejscowości, jako element ich otoczenia społecznego i czynnik kształtujący warunki ich życia.

Akceptacja turystyki jest jednak zróżnicowana, zarówno w poszczególnych miejscowościach, jak i wewnątrz różnych grup społecznych, zależnie od udziału w dochodach, które turystyka przynosi. Dostrzega się wzrost niepokojących zjawisk, które nie ominęły i Bukowiny - doptychczas wydawałoby się najbardziej odpornej na niekorzystne oddziaływania: pogorszenie stosunków międzyludzkich, zmiana stosunku do pracy i tradycyjnych wartości. Fakt, że społeczność Bukowiny upodabnia się pod wieloma względami do pozostałych, objętych badaniami, prowokuje pytanie czy oznacza to powstanie tam nowej jakości społecznej czy tylko dezorganizację starej.

Ogólna "materializacja" świadomości i aspiracji jest dostrzegalna we wszystkich badanych społecznościach. Uznając to za przejaw powszechnych, ogarniających całe społeczeństwo tendencji, nie można zapominać, iż fakty te tworzyć będą kontekst dla rozwoju turystyki w konkretnych społecznościach lokalnych.

II. TURYSTYKA W KRAJACH ROZWIJAJĄCYCH SIĘ

W ramach CPBP 08.06 podjęte zostały także - w bardzo skromnym zakresie - badania nad turystyką w niektórych krajach tzw. "Trzeciego Świata". Prowadząca te badania M. Byszewska-Korbel wykonała opracowanie pt. "Analiza rozwoju turystyki w wybranych krajach rozwijających się."

Pierwsza część pracy omawiająca rozwój turystyki w poszczególnych rejonach świata ma na celu pokazanie jak rozwinęła się turystyka na kolejnych kontynentach i w niektórych wybranych krajach Trzeciego Świata: w Afryce, Azji, na Bliskim Wschodzie, w Ameryce Południowej i Środkowej w tym w Nikaragui i Argentynie. Przedstawione również perspektywy ewolucji podróży i turystyki międzynarodowej na nadchodzące lata w tych regionach.

Druga część pracy poświęcona jest omówieniu rozwoju turystyki w dwóch wybranych krajach rozwijających się: w Indiach, reprezentujących Azję, oraz Urugwaju, reprezentującym Amerykę Płd.

Kształtowanie się turystyki w wymienionych wyżej krajach wskazuje jak bardzo zależna jest ona od wszelkich ekonomicznych, społecznych i politycznych czynników oddziałujących na gospodarkę państwa. (3)

III. WNIOSKI - KIERUNKI I UWARUNKOWANIA DALSZEGO ROZWOJU TURYSTYKI W POLSCE

1. Miejsce i rola turystyki w ogólnej koncepcji rozwoju społecznego i gospodarczego kraju, oraz samorządów terytorialnych

Punktem wyjścia polityki rządu w odniesieniu do turystyki powinno być przyjęcie założenia, że jej intensywny rozwój w najbliższych latach może odegrać znacznie większą, niż dotychczas, rolę w całokształcie

rozwoju społecznego i gospodarczego kraju oraz poszczególnych gmin, miast i regionów. Poza rolnictwem i przemysłem docenić trzeba konieczność sferę usług, w tym, wzorem wielu krajów świata, usług turystycznych tak w odniesieniu do turystyki krajowej, jak zagranicznej, wyjazdowej i przyjazdowej.

Program rozwoju turystyki powinien być ściśle powiązany z:

- polityką zagraniczną państwa (stwarzanie dogodnych warunków dla wymiany osobowej z krajami, z którymi chcemy utrzymywać bliskie stosunki);
- wymianę kulturalną (jak wyżej- w odniesieniu do konkretnych obszarów kultury);
- dialogiem ekumenicznym (stwarzanie - w porozumieniu z Kościołem katolickim i innymi związkami religijnymi - sprzyjających warunków dla zbliżenia się różnych grup wyznaniowych i religijnych, spotkań ekumenicznych itp.);
- programami edukacyjnymi (wykorzystanie turystyki jako środka dydaktycznego i wychowawczego, a także resocjalizacyjnego/;
- programami zdrowotnymi (wykorzystanie turystyki jako środka profilaktyki zdrowotnej, wypoczynku i rehabilitacji/;
- polityką społeczną (wykorzystanie turystyki jako źródła miejsc pracy/;
- polityką gospodarczą (wykorzystanie turystyki, przede wszystkim zagranicznej przyjazdowej, jako źródła dochodu narodowego/.

Tak więc punktem wyjścia do podjęcia konkretnych działań powinna być całościowa polityka państwa w sferze turystyki uznająca ją jako ważny czynnik:

1. - przemian społecznych i kulturowych (integracja kultur, jedność Europy),
2. - kształtowania osobowości (wychowania),
3. - wypoczynku (zdrowia),
4. - wychodzenia z kryzysu ekonomicznego i ważny element gospodarki narodowej.

Ta całościowa polityka w sferze turystyki winna opierać się na kilku podstawowych kierunkach i wybranych najważniejszych działaniach. Należą do nich:

1. Większe zintegrowanie - poprzez turystykę - Polonii z Polską, oraz zintegrowanie Polski z Europą;
2. Zwiększenie efektywności wychowawczej turystyki poprzez:
 - stworzenie lepszych warunków dla wyjazdów rodzinnych,
 - doprowadzenie do zmiany funkcji turystyki w szkole (m.in. nauka racjonalnego, twórczego wypoczynku).

Turystyka powinna stanowić część obowiązującego programu. Niektóre przedmioty mogą być znacznie lepiej prowadzone nie w systemie klasowo- lekcyjnym, ale w formie wyjazdu turystycznego. Turystyka nie powinna być tylko nagrodą za dobre sprawowanie. Nauczyciel musi być zainteresowany, także materialnie, możliwością prowadzenia wycieczek turystycznych. Nauczyciel powinien być odpowiednio przygotowany do prowadzenia wycieczek. Należy też zrealizować wielokrotnie zgłaszany postulat o zróżnicowaniu terminów wakacji zimowych,

- opracowanie i realizację nowej koncepcji rozwoju turystyki kwalifikowanej uwzględniającej jej masowość w wielu regionach i zagrożenia środowiska jakie niesie.

3. Opracowanie założeń nowoczesnej koncepcji wypoczynku, doceniającej w większym stopniu wypoczynek codzienny i cotygodniowy, a postrzegającej wyjazd urlopowo-wakacyjny bardziej jako turystykę poznawczą niż wypoczynek bierny.

Większe wykorzystanie turystyki dla celów rehabilitacji zdrowotnej i stworzenie warunków dla większego udziału osób niepełnosprawnych.

4. Doprowadzenie do tego, aby turystyka, ~~jak~~ krajowa, jak zwłaszcza zagraniczna przyjazdowa, stała się znaczącym czynnikiem wzbogacania się ludności, czynnikiem pobudzającym aktywność gospodarczą, rozwój transportu, inwestycji i usług, prawidłowe zagospodarowanie przestrzenne, oraz - co szczególnie ważne - czynnikiem ochrony środowiska;
 - stworzenie warunków umożliwiających rzeczywiste zainteresowanie lokalnych władz i rzeczywistą korzyść ludności miejscowej płynącą z rozwoju turystyki przyjazdowej.

Dla realizacji tej polityki niezbędne są odpowiednie środki i podjęcie konkretnych działań. Do najważniejszych należą:

2/ Polityka finansowa i inwestycyjna. Podaż dóbr i usług

1. - doprowadzenie do powstania normalnego rynku kapitałowego i stworzenie warunków dla uruchomienia inicjatywy jednostek,
 - dostosowanie systemu podatkowego do specyfiki turystyki,
 - doprowadzenie do sprawnego funkcjonowania systemu bankowego,
 - rozszerzenie podaży dóbr i usług w Polsce m.in. poprzez stworzenie atrakcyjnych warunków podejmowania działalności gospodarczej,
 - uproszczenie systemu postępowania wizowego i celnego,
 - budowa odpowiedniej infrastruktury (komunikacja, hotele luksusowe ale także dużo małych pensjonatów, odpowiednio wyposażone parkingi, sieć gastronomiczna, czyste toalety),

("Celowym wydaje się efektywniejsze wykorzystanie istniejącej bazy, m.in. dalsze uelastycznienie działalności ośrodków czasowo-wypoczynkowych (zakładowych, branżowych itp.) w zakresie ich ogólnej dostępności, czasokresu pobytu, możliwości częściowego korzystania z ich usług (np. tylko nocleg), racjonalnego kształtowania cen; stwarzanie sprzyjających warunków funkcjonowania i rozwoju ogólnodostępnej, taniej bazy turystyczno-wypoczynkowej m.in. poprzez odpowiednią politykę podatkową i kredytową, zwłaszcza w zakresie niedrogich (lecz czystych) hoteli, pensjonatów, campingów, wsi letniskowych, usług gastronomicznych),
 - określenie zasad prowadzenia działalności gospodarczej w turystyce (szczególnie w zakresie jakości usług i kategoryzacji) i zachowań organów administracji państwowej.

2. Rozwój infrastruktury lokalnej dla potrzeb turystyki.

3. Określenie roli turystyki socjalnej i sposobów jej finansowania (rola budżetu, środków przedsiębiorstw, ZUS, FWP).

"Na turystyce zarabiać - do wypoczynku dokładać" ?

Szczególnie istotne jest określenie polityki wobec:

- turystyki i wypoczynku młodzieży,
- wypoczynku emerytów i rencistów.

3/ Zagospodarowanie przestrzenne. Transport

1. Racjonalne zagospodarowanie turystyczne wybranych obszarów wymaga scharmonizowania celów ogólnospołecznych z celami regionalnymi i lokalnymi poprzez zmodyfikowany system planowania przestrzennego.

Uważa się, że domeną planowania centralnego powinny być plany:

- ochrony środowiska (uwzględniający potrzebę zagospodarowania turystycznego),
- rozwoju infrastruktury o znaczeniu krajowym (w sferze gospodarki wodnej, dróg, łączności itp.).

Konieczność rozwiązania problemów kolizyjnych (np. między interesem lokalnym, a potrzebami rozwoju turystyki) wymaga przyjęcia ogólnych zasad obowiązujących w planowaniu. Zaakceptowane społecznie i przyjęte plany winny mieć rangę dokumentu prawnego.

2. Budowa i rozbudowa infrastruktury dla potrzeb turystyki, wymaga w szczególności:

- a/ modernizacji wewnętrznego i międzynarodowego transportu lotniczego, budowy lotnisk, dróg dojazdowych, zakupu nowoczesnego sprzętu;
- b/ modernizacji wewnętrznego transportu (autobusowego i kolejowego), zakupu sprzętu, budowy sieci odpowiednio wyposażonych parkingów, moteli, stacji obsługi.

4/ Ochrona środowiska

Degradacja środowiska spowodowana jest, jak wiadomo, przede wszystkim przez działalność przemysłu i procesy urbanizacji. Turystyka, powiedzmy to wyraźnie, w minimalnym stopniu oprzyczynia się do pogarszania stanu środowiska. Natomiast degradacja środowiska stanowi jeden z istotnych czynników utrudniających m.in. rozwój turystyki, niszczący walory turystyczne.

Dlatego należy podjąć natychmiastowe działania w kierunku poprawy w sposób znaczący sytuacji ekologicznej kraju. W tym zakresie niezbędna jest m.in. konkretna pomoc z Zachodu.

Konieczne jest natychmiastowe podjęcie działań eliminujących źródła największych zagrożeń, chociaż wiadomo, że praca zmierzająca do poprawy stanu środowiska będzie musiała trwać wiele lat.

Równocześnie trzeba od nowa przemyśleć koncepcję ochrony przyrody. Nie może ona polegać jedynie na zakazach i na tworzeniu parków narodowych z tendencją do maksymalnego eliminowania z nich ruchu turystycznego. Musi stać się koncepcją dynamiczną, koncepcją takiego twór-

czego przekształcania przyrody, które nie będzie jej niszczyć, będzie sprzyjać procesom stałej regeneracji, a równocześnie umożliwi rozsądne inwestowanie także dla potrzeb turystyki. Niezbędne jest "ocalenie" od dalszej degradacji pewnych, jeszcze stosunkowo czystych terenów, (np. tzw. "zielone płuca" tzn. półn.-wsch. obszar Polski).

5/ Informacja i łączność

Niezbędne w tym zakresie jest:

- tworzenie banku informacji dla potrzeb turystyki,
- usprawnienie systemu informacji turystycznej,
- usprawnienie systemu łączności,
- zapewnienie sprawnie funkcjonującego systemu rezerwacji biletów i miejsc noclegowych.

6/ Promocja turystyki

W dziedzinie promocji turystyki polskiej za granicą niezbędne jest odpowiednia informacja, reklama i propaganda, zmierzająca do tego, aby Polska stawała się bardziej niż dotąd krajem docelowym, lub przynajmniej etapowym, dla turystyki zagranicznej.

Konieczne jest też dostosowanie ofert programowych do zróżnicowanych typów turystów i zróżnicowanych potrzeb.

7/ Kadry

Wysoko kwalifikowane kadry stanowią jeden z podstawowych warunków rozwoju turystyki w kraju. Dla ich uzyskania w stosunkowo szybkim czasie należy:

- opracować system kształcenia i doskonalenia kadr;
- wykorzystać dla potrzeb turystyki liczne oferty ze strony Zachodu pomocy dla Polski w zakresie kształcenia menedżerów;
- uporządkować sprawę systemu zezwoleń i kształcenia przewodników i pilotów;
- rozważyć możliwość utworzenia w Polsce powiązanego ze Światową Organizacją Turystyki - ośrodka kształcenia kadr kierowniczych w turystyce dla potrzeb Europy Środkowej i Wschodniej.

Wspomnieć jeszcze trzeba koniecznie i o tym, że racjonalny rozwój turystyki stwarza możliwości powstawania nowych miejsc pracy, co w dobie wzrastającego u nas bezrobocia nie jest bez znaczenia. Rynek turystyczny poszukuje pracowników zarówno o kierunkowym wykształ-

ceniu jak i odpowiednich predyspozycjach i umiejętnościach. Pięć czynników, decyduje o kwalifikacjach pracownika turystyki. Są to:

1. Wykształcenie
2. Predyspozycje
3. Znajomość języków obcych
4. Praktyka zawodowa
4. Zainteresowanie turystyką.

Studia turystyczne w AWF i AE muszą być uzawodowione. Taka potrzeba odczuwana przez absolwentów, a także podnoszona przez ekspertów i pracodawców winna być generalną przesłanką do przebudowy studiów turystycznych w obydwu typach akademii.

Należy dążyć do wprowadzenia dwustopniowości studiów, tj. traktowania pierwszego stopnia - najczęściej dwóch pierwszych lat jako studiów zawodowych kończących się tytułem zawodowym. Stopień wyższy to studia kończące się tytułem naukowym nadawanym na podstawie obronionej rozprawy. Docelowo model studiów akademickich realizowany w krajach zachodnich (system punktowy) może okazać się optymalny również w naszej rzeczywistości.

Należy wprowadzić nowe przedmioty do programu studiów, umożliwić zdobywanie licencji turystycznych. Zmierzch turystyki socjalnej spowoduje, że turystyka w Polsce też podlegać będzie prawom rynkowym. W najbliższej perspektywie kształcić będziemy kadry dla rynku turystycznego upodobiającego się coraz bardziej do rynków zachodnich. W tym kontekście nasuwa się możliwość wykorzystania na większą skalę wzorów kształcenia sprawdzonych w krajach Europy Zachodniej czy w USA.

Należy dążyć do uruchomienia szkolnictwa hotelarskiego na poziomie półwyższym (zawodowym) i wyższym, a także poprawić jakość kadr kształconych w średnich szkołach hotelarskich.

W polskim szkolnictwie turystycznym oprócz zmian ilościowych pożądane wydają się pewne zmiany strukturalne:

- daleko idące zróżnicowanie okreu studiów, z ewentualnym wchłonięciem przez uczelnie części szkół pomaturalnych,
- wzrost studiów przemiennych (uczelnia-przedsiębiorstwo), podniesienie ich rangi i poziomu,
- rozbudowa systemu kształcenia ustawicznego, w tym podyplomowego,
- stopniowe odchodzenie od traktowania dyplomów szkoły wyższej jako patentu do uprawiania zawodu i traktowania ich jedynie jako świadec-

twa wiedzy (również stwórzanie mechanizmów pozwalających zróżnicować traktowanie dyplomów różnych uczelni),

- wyraźna zmiana struktury uczelni przy znacznej rozbudowie kierunków i specjalizacji przyszłościowych,
- zmiany w sferze programowej, metodycznej, wykonawczej.

Należy skłaniać się do podtrzymania wielorakiego modelu wyższego szkolnictwa turystycznego. Coraz powszechniejszy jest pogląd co do zasadności podziału kształcenia na poziomie wyższym na dwa kierunki: ogólny (uniwersytecki) i profesjonalny. Oba kierunki winny stwarzać predyspozycje do prawidłowej analizy złożonych zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych. Ale też i słusznym jest, że żadna z odrębnych dyscyplin nie może pretendować do reprezentacji całości turystyki. Wiodącym kierunkiem jest praca na rzecz tzw. szkoły alternatywnej, obniżenia wiedzy encyklopedycznej, zmniejszenia sztywnego podziału na przedmioty, wzrostu integracji ze środowiskiem, uczelni twórczej.

8/ Przepisy prawne

Sprawy wymagające ustawowego uregulowania w turystyce

Przepisy ogólne

1. Proponuje się przyjąć taką ustawową definicję prawną pojęcia turystyki, aby było oczywiste, że obejmuje ona całokształt zjawisk społeczno-gospodarczych, w tym także wczasy, obozy i kolonie dla dzieci i młodzieży szkolnej oraz wypoczynek krótkoterminowy poza miejscem zamieszkania.
2. Państwo zapewnić powinno zgodność rozwiązań w różnych dziedzinach gospodarczych i społecznych z polityką w dziedzinie turystyki z ochroną środowiska, zdrowiem, kulturą fizyczną i kulturą.
3. Do obowiązków państwa należy zapewnienie możliwości skutecznego działania w dziedzinie turystyki samorządom terytorialnym, gospodarczym i społecznym. W szczególności należy określić zadania samorządu terytorialnego w dziedzinie turystyki, zwłaszcza na obszarach o cennych walorach turystyczno-wypoczynkowych.

Zagospodarowanie turystyczne

1. Planowanie przestrzenne powinno uwzględniać tereny turystyczno-rekreacyjne (ustawa o planowaniu przestrzennym tego nie uwzględnia).

W planach zagospodarowania przestrzennego samorząd terytorialny winien uwzględniać tereny pod rozwój infrastruktury turystycznej (obiektów i urządzeń turystycznych).

2. W ramach zagospodarowania turystycznego państwo zapewnia wytyczenie i utrzymanie szlaków turystycznych oraz innej ogólniedostępnej infrastruktury turystycznej.
3. Walory turystyczne regionów podlegają ochronie państwa poprzez zapewnienie spójności polityki państwa w dziedzinie ochrony przyrody, kultury itp. z turystyką.
4. Rozważenia wymaga ustawowe wprowadzenie specjalistycznego planowania w zakresie turystycznego zagospodarowania kraju.

Usługi turystyczne

1. Obiekty hotelarskie, obozowiska turystyczne podlegają klasyfikacji i kategoryzacji, a ich nazewnictwo ochronie.
2. Wprowadza się państwowy system nieobligatoryjnego licencjonowania podmiotów gospodarczych, świadczących usługi turystyczne.
3. System szczególnej odpowiedzialności za uszkodzenie lub utratę mienia gościa zakładu hotelarskiego i obozowiska turystycznego.
4. Uwzględniając specyfikę zakładów hotelarskich i obozowisk turystycznych wprowadzić szczególne rozwiązania dotyczące wymagań higieniczno-sanitarnych i zdrowotnych w obiektach hotelarskich i obozowiskach turystycznych.
5. Określić system jakości i gwarancji usług turystycznych, hotelarskich i campingowych..

Kształcenie kadr

1. Państwo zapewnia funkcjonowanie szkolnictwa dla potrzeb turystyki na poziomie zawodowym, średnim i wyższym.
2. Państwo wspomaga kształcenie i doskonalenie społecznych kadr turystyki.
3. Państwo ustala wymagania kwalifikacyjne dla określonych zawodów i uprawnień turystycznych, stwarzając możliwość nadania licencji państwowych.

Promocja i informacja turystyczna

1. Promocja turystyczna kraju jest obowiązkiem państwa m.in. poprzez powoływanie placówek zagranicznych.
2. Do obowiązków państwa należy organizowanie systemu informacji turystycznej w kraju.

Finansowanie

1. Polityka finansowa państwa wobec podmiotów gospodarczych działających w sferze turystyki powinna uwzględniać jej sezonowość i zapewniać odpowiednie wpływy samorządom terytorialnym.
2. Państwo stwarza system finansowania inicjatyw społecznych w dziedzinie turystyki.
3. Państwo zleca i finansuje zadania wynikające z polityki w dziedzinie turystyki, w szczególności utrzymania taniej bazy noclegowej (schroniska, PTSM itp.), wypożyczalni sprzętu, upowszechnianie turystyki w środowisku wiejskim, osób niepełnosprawnych itp.
4. Państwo prowadzi i finansuje analizy ruchu turystycznego, uczestnictwa w turystyce i wypoczynku, infrastruktury turystycznej oraz potrzeb społecznych.

9/ Administracja centralna

Istnieje potrzeba wyodrębnienia naczelnego organu administracji państwowej do spraw turystyki. Za takim wyodrębnieniem przemawiają względy merytoryczne, organizacyjne i prawne.

Turystyka na całym świecie stanowi przede wszystkim sferę usług, a w wielu krajach zajmuje jedno z pierwszych miejsc w tej sferze. Hotelarstwo, biura podróży, campingi, transport turystyczny (wynajem autokarów i samochodów osobowych), gastronomia, kasyna gry, placówki handlu detalicznego oraz różnego rodzaju placówki świadczące usługi przede wszystkim turystom - tworzą filary "przemysłu turystycznego" w każdym kraju, wiążąc się - stosownie do potrzeb - z usługami dodatkowymi (np. uzdrowiskowymi, kulturalnymi, rekreacyjno-wypoczynkowymi).

Również w naszym kraju turystyka może i powinna stanowić istotny czynnik rozwoju wolnego rynku, służyć aktywizacji gospodarczej wielu

regionów oraz ich samorządu poprzez tworzenie nowych, tanich miejsc pracy, sprzyjać dochodom z tytułu recepcji turystów zagranicznych.

Równocześnie turystyka jest zjawiskiem złożonym, stanowi część szeroko rozumianej kultury - powoduje doniosłe skutki wychowawcze, pełni funkcje wypoczynkowe i poznawcze. Działanie w sferze turystyki wymaga ochrony przestrzeni turystycznej obejmującej zarówno obszary o walorach naturalnych, jak i dziedzictwo kulturowe. Turystyka jest zarazem ważną gałęzią gospodarki narodowej.

Wszystko to sprawia, iż turystyka posiada ścisłe związki z wieloma innymi dziedzinami.

Doniosła rola turystyki w gospodarce oraz jej wielorakie funkcje i interdyscyplinarny charakter powodują w wielu krajach wyodrębnianie naczelných organów administracji państwowej do spraw turystyki. Trend taki zgodny jest z rezolucją Światowej Organizacji Turystyki z 1985 r.

Za proponowanym wyodrębnieniem przemawiają także względy organizacyjne, a zwłaszcza pilna potrzeba scalenia administracji państwowej do spraw turystyki. Za takim scaleniem przemawia szczególnie ujemna praktyka ostatnich dwóch lat, spowodowana sztucznym podziałem turystyki na komercyjną, socjalną, kwalifikowaną itp. oraz związanym z tym krzyżowaniem się bądź dwutorowością administracji państwowej.

Wszystkie znane modele administracji państwowej za granicą wiążą turystykę ze sferą usług, handlu i przemysłu, bądź polegają na wyodrębnieniu ministerstw turystyki. Takie modele występują - przykładowo biorąc - we Francji, w Hiszpanii, RFN, USA, Czechosłowacji, na Węgrzech, we Włoszech.

Heterogeny charakter turystyki, jako zjawiska społeczno-gospodarczego, wymaga - podobnie jak w wielu innych krajach - utworzenia naczelnego, a nie centralnego organu administracji państwowej, zapewniającego kształtowanie polityki działania i prawa, służącego rozwojowi turystyki.

Ź R Ő D Ł A

1. Bartoszewicz W., Gogolewska H., Łaciak J.: Przemiany społeczne i kulturowe w środowiskach odwiedzanych przez turystów. Raport roczny 1989.
2. Stefan Bosiacki: Turystyka w rozwoju gospodarczym kraju. Doskonalenie zasad funkcjonowania gospodarki turystycznej. Raport roczny 1989 i 1990.
3. Maria Byszewska-Korbel: Analiza rozwoju turystyki w wybranych krajach rozwijających się. Raport roczny 1989.
4. Izabella Dzierżanowska: Turystyka w życiu kobiet. Raport roczny 1989.
5. Zofia Giereluk-Lubowicz: Turystyka młodzieży szkół ponadpodstawowych środowiska miejskiego. Raport roczny 1989.
6. A. Jackowski: Turystyka pielgrzymkowa w Polsce. Kraków 1989.
7. Teofila Jarowiecka: Organizacja i zarządzanie w turystyce. Synteza. 1990.
8. M. Jedlińska: Potrzeby i popyt turystyczny mieszkańców wsi. Raport roczny 1989.
9. Zygmunt Kruczek: Organizacja i zarządzanie w sferze turystyki. Kadry w turystyce. Synteza. 1990.
10. Romana Kuszewska: Warunki rozwoju turystyki przyjazdowej do Polski. Warszawa 1989.
11. Stanisław Liszewski: Ruch turystyczny krajowy i zagraniczny w Polsce. Metodologia pomiaru i analizy ruchu turystycznego. Raport końcowy 1990.
12. Wacław Odyniec: Z dziejów polskiej turystyki od XVI wieku do 1939r. 1990.
13. Romana Przybyszewska-Gudelis: Raport roczny 1989.
Maciej Drzewiecki, Roman Dysarz: Potencjał przestrzenny dla rozwoju turystyki w Polsce. Synteza 1990.

14. K. Rogoziński: Potrzeby i popyt turystyczny mieszkańców wsi. Poznań 1989.
15. Z. Skórzyński: Czynniki warunkujące i różnicujące wypoczynek Polaków w latach 80-tych. Synteza badań i studiów. Warszawa 1989.
16. Mieczysław Zawadzki: Uczestnictwo ludności Polski w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych. 1990.
17. Janusz Zdebski: Modele wypoczynku wakacyjnego i weekendowego w Polsce. Turystyka jako czynnik przemian społecznych. Próba syntezy 1990.

b.-c. Charakterystyka przebiegu realizacji programu.
Informacje o trudnościach i opóźnieniach w realizacji

1. Grupa tematyczna I - kier. prof.dr hab. St. Liszewski

W ramach piątego etapu prac zamknięto trzy zadania badawcze
CPBP-I-1.1. Metodologia badań i analizy ruchu turystycznego
(dr A. Matczak)

CPBO-I-1.4.2. Warunki rozwoju turystyki przyjazdowej do Polski
(mgr R. Kuszewska)

CPBP-I-4.4 Prognozy rozwoju zagranicznego ruchu turystycznego
w Polsce (mgr T. Buczak)

oraz złożono dwie syntezy końcowe I grupy tematycznej:

"Osadnictwo turystyczne" oraz "Ruch turystyczny krajowy i zagraniczny w Polsce, metodologia pomiaru i analizy ruchu turystycznego".

Prace przebiegały zgodnie z planem, bez zakłóceń. Podsumowanie całości prowadzonych badań w ramach I grupy tematycznej odbyło się w czasie seminarium naukowego w Kamionie nad Wartą w dniach 27-28 września 1990 r.

2. Grupa tematyczna II - kier. doc.dr hab. J. Zdebski

W bieżącym roku były kontynuowane następujące zadania badawcze:

CPBP-II-1.1. Potrzeby i wzory społeczne wypoczynku wakacyjnego, weekendowego oraz codziennego różnych grup społeczno-zawodowych w Polsce (odpowiedzialny: mgr Z. Skórzyński)

CPBP-II-1.7. Turystyka w życiu kobiet (odpowiedzialny: dr I. Dzierżanowska)

CPBP-II-3.1. Turystyka kwalifikowana jako model wypoczynku i kierunki jej dalszego rozwoju (odpowiedzialny: dr Z. Kruczek)

CPBP-II-3.2. Uwarunkowania górskiej turystyki wędrownej (odpowiedzialny: J. Sewerniak)

CPBP-II-1.7, Turystyka w życiu kobiet (odpowiedzialna; dr I. Dzierżanowska)

CPBP-II-4.1. Rola i miejsce turystyki indywidualnie organizowanej w ruchu turystycznym (odpowiedzialny: mgr M. Zawadzki)

- CPBP-II-5.2. Turystyka młodzieży szkół ponadpodstawowych
(odpowiedzialna doc.dr Zofia Giereluk-Lubowicz)
- CPBP-II-5.3. Turystyka młodzieży wiejskiej (odpowiedzialny: mgr K. Antoniak)
- CPBP-II-5.6. Turystyka i wypoczynek w środowisku młodzieży robotniczej (odpowiedzialny: dr A. Dziewulak)
- CPBP-II-6.1. Przemiany społeczne i kulturowe w środowiskach odwiedzanych przez turystów (odpowiedzialny: mgr W. Bartoszewicz)
- CPBP-II-6.3. Przemiany przestrzenne i funkcjonalne wsi pod wpływem turystyki (odpowiedzialna: dr E. Dziegieć)
- CPBP-II-6.4. Dysfunkcja turystyki na przykładzie zachowania uczestników wycieczek zagranicznych (odpowiedzialna: mgr I. Kulesza)
- CPBP-II-6.7. Społeczno-ekonomiczne problemy turystyki w krajach Trzeciego Świata (odpowiedzialna: mgr M.Byszewska-Korbel)
- CPBP-II-8. Turystyka w informacji i propagandzie środków masowego przekazu (odpowiedzialny: mgr J. Pronobis)
- CPBP-II-9.6. Turyści - kuracjusze zagraniczni w uzdrowiskach polskich (odpowiedzialny: doc.dr hab. J. Wolski)
- CPBP-II-9.5. Biologiczne następstwa aktywności ruchowo-turystycznej osób w różnym wieku (odpowiedzialna: prof. dr hab.med. H. Szwarc)
- CPBP-II-10. Perspektywy rozwoju turystyki polonijnej. Wybrane zagadnienia (odpowiedzialni: doc.dr hab. J. Zdebski, dr Z. Kruczek).
- CPBP-II-11. Synteza grupy tematycznej (odpowiedzialny: doc,dr hab. J. Zdebski)
- CPBP-II-12. Warunki rozwoju turystyki zagranicznej w ze szczególnym uwzględnieniem turystyki polonijnej (odpowiedzialny: doc.dr hab. J.Zdebski)

Z powodu choroby dr E. Dziegieć przerwano realizację zadania:
Przemiany przestrzenne i funkcjonalne wsi pod wpływem turystyki.

Jak wynika z powyższego zestawienia, w 1990 r. kontynuowano 18 zadań, z których zakończonych zostało 17 prac, oraz opracowano syntezę końcową II grupy tematycznej (II-11.)

Prace przebiegały zgodnie z planem, bez większych zakłóceń.

3. Grupa tematyczna III - kier. doc.dr R.Przybyszewska-Gudelis

Rok 1990 poświęcony był prawie wyłącznie opracowaniu syntezy prac badawczych III grupy tematycznej wykonanych w latach 1986-89.

Forma ostateczna "Syntezy..." zawarta jest w tomie liczącym 146 stron na 12 mapach Polski w skali 1:750.000.

Oprócz powyższego elaboratu w roku 1990 zostały zrealizowane niewielkie prace dodatkowe, które okazały się niezbędne dla uzupełnienia materiałów do syntezy, a także kilka opracowań. Ich charakterystykę przedstawiamy poniżej.

Wśród opracowań, które - z racji szerokiego zakresu i rozbudowanych materiałów analitycznych uzyskanych w ramach prowadzonych badań wymagały kontynuacji i zakończenia w roku 1990, znalazły się:

III.1.3. - "Ocena krajobrazu Polski dla potrzeb turystyki w aspekcie fizjonomicznym". (kier. zesp.aut. doc.dr hab. J.Wyrzykowski z Uniwersytetu Wrocławskiego, praca realizowana przez Prac. TUP - Wrocław)

Opracowano typologię krajobrazu oraz wykonano mapy syntetyczne. Końcowy elaborat zawiera bogaty materiał kartograficzny (9 map w sk. 1:500.000) i opisowy; jest jedyną pracą tego typu w kraju.

III.2.1. - "Zasoby walorów wypoczynkowych środowiska przyrodniczego i ograniczenia w ich użytkowaniu" (kier. zesp.aut. dr Z. Werner - Inst.Tur. Wrocław)

Opracowanie zawiera bardzo wiele interesujących danych, co odzwierciedla tekst "Syntezy...", w której wykorzystano wyniki z tego zadania badawczego. Dane wielkościowe zostały przetworzone na wskaźnikowe charakteryzujące potencjał turystyczny kraju w odniesieniu do form wypoczynkowych - w układzie gmin.

- III.2.3. - "Użytkowanie, zagrożenia i ochrona leśnej przestrzeni turystycznej w Polsce" (autor mgr inż. W. Lipczyński - Słupsk). Opracowanie zostało poszerzone o niektóre obszary nadleśnictw na Pojezierzach.
- III.3. - "Chłonność i pojemność turystyczna terenów oraz metody ich uwzględniania w planowaniu przestrzennym" (kier.zesp. aut. - dr J. Owsiak Inst.Tur. - Toruń)
Opracowanie szczegółowych badań empirycznych prowadzonych w l. 1987, 8 i 9 wymagało dużego nakładu pracy na opracowanie kartograficzne, opisowe i prace wykończeniowe.
- III.4.2. - "Struktura przestrzenno-funkcjonalna turystyki w kraju" (kier.zesp.aut. - prof. T. Zipser z Polit.Wrocławskiej).
Zakończenie badań przedstawione zostało w elaboracie syntetycznym podsumowującym głównie metodologiczne osiągnięcia i próby nowego spojrzenia na elementy struktury przestrzennej polskiej turystyki.
- III.4.4. - "Struktura przestrzenno-funkcjonalna turystyki w strefie pojeziernej" (kier.zesp.aut. - dr S. Iwicki, Inst.Tur. Bydgoszcz).
W roku 1990 zakończono zadania badawcze rodzajem typologii strukturalnej Pojezierzy, z częściowym wykorzystaniem wyników wcześniej oddanych prac badawczych dot. turystycznego użytkowania i ochrony wód.
- III.4.4.1. - "Wpływ bioklimatu na użytkowanie i zagospodarowanie obszarów turystycznych" (autor - dr J. Owsiak, Inst.Tur. - Toruń).
Wyniki badań przedstawiono w elaboracie zawierającym mapy, tekst i tabele.
- III.7.1. - "Struktury przestrzenne w systemie funkcjonowania turystyki przyjazdowej w celach poznawczych w miastach" (kier.zesp.aut. - dr arch. R.Przybyszewska-Gudelis, Inst.Tur. - Bydgoszcz).
Kończono graficzne i opisowe materiały - stanowiące rezultat badań w latach 87-89.

Oprócz powyższych 8-u zadań, które stanowiły kontynuację rozpoczętych w latach poprzednich prac badawczych, wykonano 2 nieduże zadania dodatkowe, podyktowane zmianami politycznymi i potrzebami rozwoju turystyki zagranicznej.

- III.10.1.1. - "Turystyka zagraniczna" (aut.dr Z. Werner Inst.Tur. we Wrocławiu) - częściowo z wykorzystaniem wyników opracowania dr A. Jagusiewicza z Inst.Tur. w Warszawie.
- III.10.1.2. - "Znaczenie turystyczne miejsc bitew oraz innych wydarzeń historycznych na terenie Polski (autor - mgr H.Legienis - Inst. Tur. Warszawa).
Opracowano mapę (sk. 1:750.000) zweryfikowaną w stosunku do poprzednich dostępnych materiałów.

Zasadniczą treść pracy w roku 1990 stanowiła synteza wyników wszystkich prac badawczych realizowanych w III grupie tematycznej w l.1986-1990. Składały się na nią, zgodnie z aneksem do planu koordynacyjnego:

- III.10. "Synteza grupy tematycznej" (całościowe opracowanie tekstowe pod red. dr R. Przybyszewskiej-Gudelis z udziałem mgr K. Marcysiak oraz autorów zadań 10.1 i 10.2, a także 12 map).
- III.10.1. - "Potencjał przestrzenny turystyki - stan istniejący, uwarunkowania".

W efekcie tych prac powstało nowe ujęcie diagnozy potencjału przestrzennego wykorzystujące wyniki wielu opracowań. (Autorzy: dr R.Przybyszewska-Gudelis, dr M. Drzewiecki, dr Z. Werner).

Efektem są mapy w skali 1:750.000 oraz rozdział w "Syntezie..." pod red. dr M. Drzewieckiego.

- III.10.2. - "Raport ekologiczny - diagnoza, wnioski do rozwoju turystyki" - część ta obejmuje w syntetyczny sposób wyniki badań odnoszące się do ochrony środowiska. (Autorzy: dr R. Dysarz, dr J. Owsiak, dr Z. Werner, dr M. Baranowska-Janota). Wynikiem są mapy i rozdział w "Syntezie..." napisany przez dr R. Dysarza.

- III.10.3. i III.10.4. - Raport dot. "Struktur, przestrzennych..." oraz "planowania i gospodarowania przestrzenią" objęły rezultaty prac badawczych, w których ta problematyka była uwzględniana - dając w rezultacie 2 rozdziały w "Syntezie..." zredagowane przez dr R.Przybyszewską-Gudelis.

W bieżącym roku nie miały miejsca trudności finansowe ani "biurokratyczne", lecz wyłącznie losowe przypadku (choroby i długookresowe wyjazdy zagraniczne), które uniemożliwiły:

- skończenie tematu III.6,
- wykonanie zadań bad. III.10.1., III.10.4.1 i III.10.4.2.

Odstąpiono ponadto od planowanej realizacji zad. III.10.2.2. (mapy elementów systemu obszarów chronionych) wykonując kompilację posiadanych materiałów.

Negatywnie ocenić trzeba brak wyposażenia technicznego jednostki koordynującej (komputer, kopiarka itd.)

4. Grupa tematyczna V - kier. doc.dr hab. S. Bosiacki

Zadania badawcze przewidziane do realizacji w 1990 roku w V grupie tematycznej zostały zrealizowane. Plan przewidywał realizację i zakończenie 7 zadań badawczych, z których 6 zostało sfinalizowanych a 1 zadanie (V.9) znajduje się zgodnie z planem na ukończeniu.

Oprócz zadań planowych w okresie sprawozdawczym wykonano dwie ekspertyzy badawcze, stanowiące swego rodzaju kontynuację oraz aktualizację zakończonych wcześniej zadań badawczych V.1.4 i V.3.2.

Niejako poza główną tematyką badawczą V grupy tematycznej został przygotowany specjalny raport pt.: "Turystyka polska - 1990", (CPBP-8.3.), w którym przedstawiono najistotniejsze elementy aktualnej sytuacji w polskiej turystyce. Opracowana została także synteza końcowa V grupy tematycznej (V.8.).

W okresie sprawozdawczym zakończono realizację zadań badawczych: V.1.2, V.2.1, V.2.1.1, V.2.2, V.3.1, V.3.3, opracowania końcowe z realizacji tych zadań uzyskały pozytywne oceny recenzentów. Dwa z wyżej wymienionych zadań, o symbolach V.2.1 i V.2.2, stanowiły kontynuację badań empirycznych prowadzonych w latach poprzednich, przy wykorzystaniu tej samej metody badawczej. Zgodnie z przyjętą wcześniej metodologią w 1990 roku przeprowadzono kolejne badanie ankietowe pt.: "Turystyka - 90" oraz dwa kolejne badania w panelu przedsiębiorstw turystycznych (biurach podróży, hotelach, zakładowych ośrodkach wypoczynkowych). Wyniki tych badań przedstawiono, podobnie jak w latach poprzednich w formie specjalnych raportów badawczych.

W tym miejscu należy wyraźnie podkreślić, iż w 1990 roku środki finansowe w w.w. zadaniach badawczych okazały się wysoce niewystarczające na realizację badań empirycznych. W tej sytuacji w zadaniu badawczym V.2.1. ograniczono zakres badań terenowych do 6 województw,

zamiast pierwotnych 17-tu jednostek przestrzennych. Bardzo wysokie koszty delegacji (noclegi, diety), przetwarzania danych oraz przeprowadzania wywiadów ankietowych w terenie zmusiły zespół realizujący w.w. badania do wspomnianej powyżej korekty. Nie wpłynęło to na wartość poznawczą uzyskanych informacji, ponieważ badania wykonano na zbiorowości liczącej ca 1100 gospodarstw domowych, co stanowi około 55% populacji generalnej, ankietowanej w latach poprzednich.

Także w trakcie realizacji zadania badawczego V.2.2. pt.: "Badanie podaży i cen na rynku turystycznym metodą testu koniunktury" z uwagi na radykalny wzrost kosztów technicznych, niezależnych od realizatorów (koszty opłat pocztowych, przetwarzania danych na EMC, koszty druku biuletynów itp.), konieczna okazała się korekta nakładów finansowych przewidzianych na rok 1990. Korekta ta nie była na tyle istotna, aby wpłynąć mogła na przekroczenie limitu środków finansowych przyznanych na realizację całego Programu 08.06. w 1990 roku.

Podobnie jak w latach ubiegłych, realizatorzy badań rynkowych mieli pewne trudności z uzyskaniem odpowiedzi od respondentów (gospodarstw domowych, kierownictw przedsiębiorstw turystycznych), co w istotny sposób wydłużyło cały cykl realizacyjny. Trzeba podkreślić jednak dużą operatywność zespołów realizujących omawiane badania, która pozwoliła na uzyskanie zaplanowanych efektów badawczych.

W okresie sprawozdawczym wystąpiły pewne opóźnienia w wykonaniu końcowego opracowania w ramach zadania badawczego CPBP V.2.1.1. pt.: "Wpływ systemu funkcjonowania bazy czasowej na efektywność turystyki socjalnej" oraz syntezy badań V grupy tematycznej.

W przypadku pierwszego zadania badawczego nastąpiło przesunięcie terminu jego zakończenia z 31 marca na 15 czerwca 1990 roku, przy zmianie (niewielkiej) nakładów finansowych zaplanowanych na 1990 rok. Przesunięcie terminu zakończenia realizacji w.w. zadania podyktowane zostało względami merytorycznymi, związanymi z jakościowo nową sytuacją w sferze turystyki socjalnej, jaka powstała w 1990 roku w związku z wprowadzeniem gospodarki rynkowej. Ponieważ badania wykonane do końca 1989 roku nie uwzględniły wielu nowych determinant wpływających na rynek turystyczny oraz funkcjonowanie bazy turystyki socjalnej, nieodzowne okazało się wykonanie w I półroczu dodatkowych badań. Należy podkreślić, iż wyniki tych dodatkowych badań (m.in. nad formami przekształceń własnościowych w turystyce socjalnej) bardzo

iatotnie wzbogaciły zakres treściowy opracowania końcowego i zostały pozytywnie ocenione przez recenzenta pracy.

Zadanie badawcze V.2.1.1. zostało zakończone w ustalonym ostatecznie terminie (15.06.1990 r.) oraz przyjęte przez Komisję Odbioru Prac.

W 1990 roku decyzją kierownika Programu rozpoczęta została realizacja zadania badawczego CPBP V-9 pt.: "Rola kapitału prywatnego w turystyce w warunkach gospodarki wolnorynkowej".

To zadanie badawcze zostanie zakończone, zgodnie z planem, do 30 grudnia 1990 r. Dotychczasowy przebieg prac w w.w. zadaniu nie budzi obaw, co do realności dotrzymania przyjętego terminu zakończenia zadania.

Reasumując można stwierdzić, iż mimo występujących trudności wszystkie zaplanowane na 1990 rok zadania w ramach V grupy tematycznej zostały wykonane.

5. Grupa tematyczna VI - kier. doc.dr T. Jarowiecka

Rok sprawozdawczy przeznaczony był w głównej mierze na sporządzenie syntezy z wszystkich dotychczasowych prac w dwóch zasadniczych tematach: organizacja i zarządzanie oraz kadry w turystyce.

Zmieniająca się rzeczywistość gospodarcza, prawna spowodowała, że niektóre zadania badawcze mają już wymiar jedynie historyczny. Stąd też w roku badawczym skierowano do wykonania kilka ekspertyz, które miały prześledzić zmiany w gospodarce turystycznej, toczące się pod wpływem zmian ustrojowych. Wnioski i spostrzeżenia z nich wynikające wzbogaciły i uaktualniły zasadniczą syntetę merytoryczną. Niektórych prac mimo usilnych starań nie udało się wykonać. W stosunku do planu koordynacyjnego przyjętego na rok 1990 wykonano:

- CPBP-VI.8.1. Reforma społ.-gosp. a kierunki zmian w rozwoju turystyki w krajach socjalistycznych. (Wykonawca: dr T. Burzyński. Ekspertyza)
- CPBP-VI.9. Kadry w turystyce - Synteza tematu (Wykonawca: dr Z. Kruczek)
- CPBP-VI.11. Zmiany organizacyjne w stowarzyszeniach turystycznych pod wpływem reformowania gospodarki (Wykonawca: dr S. Marczyk. Ekspertyza)

- CPBP-VI.16. Koncepcja optymalizacji systemu zarządzania turystyką w Krakowie wobec reakcji na bodźce wynikające z reformy. (Wykonawca: mgr A. Krzyworzeka, mgr A. Walter. Ekspertyza)
- CPBP-VI.19. Cele i założenia a praktyka polityki społecznej w sferze turystyki i wypoczynku w świetle dystrybucji świadczeń socjalnych zakładów pracy. (Wykonawca: mgr W. Alejziak)
- CPBP-VI.9.7. Analiza przygotowania kadr do reformowania gospodarki w turystyce. (Wykonawca: dr H. Borne-Falencik. Synteza zadania)
- CPBP-VI.9.8. System kształcenia i doskonalenia kadr dla potrzeb turystyki. (Wykonawca: dr H. Borne-Falencik)
- CPBP-VI.17. Optymalizacja rozwoju funkcji turystycznej centrum recepcji ruchu turystycznego w świetle zmian prawno-ekonomicznych. (Wykonawca: zespół pod kierunkiem doc. dr T. Jarowieckiej)
- CPBP-VI.18. Organizacja i zarządzanie w turystyce - synteza. (Wykonawca: doc. dr T. Jarowiecka z zespołem)

Z różnych powodów nie wykonano:

- CPBP-VI.12. Reakcje terenowych jednostek turystycznych na zmiany gospodarcze w uzdrowisku.
- CPBP-VI.13. Reakcje domów wczasowych różnego typu na zmiany w gospodarce.

Zaniechano realizacji następujących prac (bez nakładów finansowych):

- CPBP-VI.7.7. Kompetencje terenowych organów państwowych w sprawach turystyki i ich współdziałanie z jednostkami usług turystycznych.

Zadanie zaniechano ze względu na ciągłość zmian regulacji prawnej.

- CPBP-VI.14. Badanie reakcji podmiotów gospodarczych w turystyce na bodźce wynikające z reformy gospodarczej na przykładzie woj. nowosądeckiego.

Temat ten został zaprezentowany w formie referatu na konferencji poświęconej gospodarce turystycznej w regionie.

CPBP-VI.15. Koncepcja optymalizacji systemu zarządzania turystyką na szczeblu województw i gminy.

6. Grupa tematyczna VII - kier. prof.dr hab. W.W. Gaworecki

Podstawę opracowania niniejszej syntezy informacji stanowią: harmonogramy kontynuowanych w 1990 r. zadań badawczych, teksty opracowań końcowych, raporty i recenzja zakończonych badań.

Dwutematyczny układ grupy VII narzuca konieczność sformułowania uwag oddzielnie dla każdego z tematów.

1. Historyczny rozwój turystyki (VII.1.)

W obrębie tego tematu, zakończono pomyślnie w 1989 r. badania obejmujące 3 zadania naukowe: "Polkie relacje z podróży od XVIII do XX w.", "Mieczysław Orłowicz - życie i praca poświęcone turystyce. Monografia działalności społecznej i zawodowej" i "U źródeł polskiego turystyki i krajoznawstwo w życiu i ideach Stanisława Staszica".

Na podstawie osiągniętych wyników badań przy realizacji poszczególnych zadań, opracowano w roku sprawozdawczym syntezę pt. "Z dziejów polskiej turystyki od XVI wieku do 1939 r." autorstwa prof. dr hab. Wacława Odyńca.

Autor syntezy materiał naukowy podzielił na historyczno-literacki i historyczny. Następnie dokonał jego historycznej interpretacji, biorąc za punkt wyjścia współczesną definicję turystyki autorstwa prof.Krzysztofa Przecławskiego.

Zdaniem prof. W. Odyńca, uzyskany materiał naukowy w obrębie tematu: Historyczny rozwój turystyki (VII.1.) daje podstawę do zaprezentowania dziejów turystyki w czasach nowożytnych i najnowszych, "wnosi nowatorskie spojrzenie i pozwala na rozszerzenie jej pojmowania".

2. Problemy budowy teorii turystyki (VII.2)

W okresie sprawozdawczym sfinalizowano jedyne badania w ramach tego tematu pt. "Zarys teorii funkcji turystyki" (VII.2.1.). Zadanie to zostało poddane recenzji doc. B. Libickiego i przyjęte przez Komisję IT.

W tym drugim nurcie badawczym (VII.2.) wskutek zaniechania badań takich zagadnień jak: "Podstawy formułowania twierdzeń ogólnych w

turystyce" (VII.2.2.) i "Zagadnienie syntetycznego ujęcia nauki o turystyce" (V II.2.3.), zakończono badania w całości jedynie ujęte w zadaniu VII.2.1. "Zarys teorii funkcji turystyki". W rezultacie opracowanie to nie wyczerpuje nawet fragmentarycznie zadań określonych w tym nurcie badań (VII.2.).

Autor tego zadania przedstawił opis części składowych i rodzajów turystyki, czynników jej rozwoju, jej funkcji i powiązań z gospodarką narodową, a szczególnie ze sferą usług.

Zdaniem recenzenta opracowania prof. W.W. Gaworeckiego pt. "Zarys teorii funkcji turystyki", rozprawa zawiera poważny i uporządkowany ładunek teoretyczny, ale wolna jest od abstrakcyjnego, spekulatywnego podejścia do badanych zjawisk. Autor przed formułowaniem wniosków, prawidłowości i tendencji ogólnych, daje najpierw rzeczowy, oparty o bogatą statystykę obraz tego fenomenu społecznego jakim jest współczesna turystyka, systematyzuje interpretowane wiadomości, porządkując i wzbogacając w ten sposób wiedzę naukową o turystyce. Ten sposób postępowania badawczego - pisze recenzent - z jednej strony zwiększa wiarygodność wysuwanych konstatacji badawczych, z drugiej zaś ułatwia dalsze badania idące w podobnym kierunku, po trzecie zaś nadaje pracy bardzo pożądaną wartość popularyzacyjno-dydaktyczną.

Drugim zadaniem badawczym w okresie sprawozdawczym było opracowanie syntezy wyników badań w obrębie zadania: "Zarys teorii funkcji turystyki". Synteza została opracowana i przedstawiona pt.: "Funkcje i dysfunkcje współczesnej turystyki. Materiał badawczy stworzył podstawę do sformułowania następujących funkcji współczesnej turystyki: wypoczynkowej, zdrowotnej, wychowawczej, kształceniowej, promocji wartości religijnych, miastotwórczej, edukacji kulturowej, ekonomicznej i kształtowania sprawiedliwości społecznej w skali światowej. Całokształt badań pozwolił też na szkicowe ujęcie negatywnych zjawisk towarzyszących prawdopodobnie rozwojowi współczesnej turystyki.

Zadania badawcze zrealizowano zgodnie z harmonogramem badań. Wyniki prac przedyskutowano na seminarium naukowym w Sopocie, zorganizowanym w gronie uczestników badań w VII gr.tem. i przedstawicieli IT.

Zgodnie z zatwierdzonym planem badań na rok 1990 do realizacji przewidziano 79 zadań, z których wykonano 67 prac. Natomiast 12 zadań, z różnych losowych przypadków (długotrwałe choroby, wyjazdy zagraniczne, brak wykonawców) nie zostało wykonanych, co jednak nie wpłynęło w zasadniczy sposób na wykonanie ogólnego programu badawczego.

d. Charakterystyka osiągnięć

Podstawowym zadaniem kierownictwa Programu, ^{5200 p. 10.12} w ostatnim roku jego realizacji, było doprowadzenie do terminowego zakończenia planowanych zadań badawczych, co w konsekwencji dawało możliwość opracowania w miarę możliwości pełnych syntez wyników badań poszczególnych grup tematycznych oraz syntezy całego Programu. ^{na koniec} W 1990 r. zakończono ¹²⁸ 67 zadań, w tym sześć syntez grup tematycznych oraz opracowano ^{wstęp-} ~~pną~~ syntezę wyników badań Programu. Uwzględniając rozproszenie ośrodków badawczych, niestabilną sytuację gospodarczą w kraju, uważamy za duże osiągnięcie wykonanie praktycznie całego planu badawczego tym bardziej, że spośród prac które nie zostały wykonane nie ma ^{zob. 610} ~~prac~~, które miały istotne znaczenie dla całości Programu.

^{integracja} Do osiągnięć zaliczamy także ^{tworzenie} kontynuację serii wydawniczej "Roczniki CPBP 08.06" prezentującej uzyskiwane rezultaty badawcze, ocenianej pozytywnie przez odbiorców. W 1990 r. ukazał się drugi tom Roczników zawierający wyniki badań z 1988 r., a ^{kończący} w druku znajduje się tom III zawierający syntezy wyników badawczych prac zakończonych w latach 1986-1990 (do końca I-go kwartału). W przygotowaniu znajdują się dalsze tomy, o których szerzej piszemy w pkt. "g" niniejszego raportu.

Podobnie, dużym zainteresowaniem cieszą się systematycznie opracowywane i wydawane Zeszyty pt. "Informacje o sytuacji na rynku turystycznym". W ^{1. poł. 1989} 1990 r. ukazały się ^{ojciec} ~~trzy~~ kolejne Zeszyty ^{ów} z bieżącymi wynikami badań.

W 1990 r. po raz pierwszy zorganizowano w Instytucie Turystyki konferencję prasową, na której przedstawiono wyniki badań niektórych prac realizowanych w Programie. M.in. zaprezentowano wyniki cyklicznych badań dot. uczestnictwa ludności kraju w turystyce oraz wydatków turystów z drugiego obszaru płatniczego w 1990 r. Konferencja spotkała się z żywym zainteresowaniem, czego dowodem mogą być informacje zamieszczone w prasie, radiu i telewizji.

e. Rozwój naukowy realizatorów Programu

Z informacji uzyskanych w 1989 r. z jednostek badawczych współpracujących z Instytutem Turystyki w realizacji CPBP 08.06 wynikało, że 43 pracowników naukowych łączy swój rozwój naukowy z wykonawstwem konkretnych zadań badawczych w ramach Programu (22 prace doktorskie i 21 habilitacyjnych). Przy czym z podanej liczby pracowników, od początku realizacji Programu zakończonych zostało do końca 1989 r. 8 prac doktorskich i 2 prace habilitacyjne (dr S. Bosiacki z Instytutu Turystyki oraz dr A. Nowakowska z AE w Krakowie).

W 1990 r. jedna osoba uzyskała stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych (mgr B. Marcinkowska z Instytutu Turystyki). Natomiast w ostatniej fazie redakcyjnej znajduje się 12 prac habilitacyjnych i 8 doktorskich.

Rozwój naukowy pracowników to także udział w konferencjach, seminariach naukowych oraz publikacje. Podobnie jak w latach ubiegłych, w 1990 r. zorganizowane zostały 1-2 dniowe seminaria w poszczególnych grupach tematycznych CPBP 08.06, na których prezentowano wyniki badań - przede wszystkim prac zakończonych. M.in. seminaria takie odbyły się: w Kamionie n/Wartą (I gr. tem.), w Sopocie (VII gr.tem.), w Czarniejewie k/Gniezna (V gr.tem.).

Odbywały się także sympozja i konferencje problemowe z udziałem wykonawców zadań z wielu grup tematycznych oraz praktyków i naukowców nie związanych z realizacją CPBP 08.06. Przykładowo - w Nowym Sączu odbyła się konferencja poświęcona gospodarce turystycznej w regionie (organizator: AWF w Krakowie); w Zajączkowie konferencja nt. "Czas wolny i rekreacja w przyszłości" (organizator: AWF w Poznaniu); w Maciejowcu konferencja nt. "Metodologii badań w turystyce" (organizator: AE w Jeleniej Górze).

Poza tym realizatorzy Programu brali udział w bardzo wielu konferencjach i sympozjach krajowych i zagranicznych zgodnie z planami własnych jednostek macierzystych.

Przypomnijmy, że w 1987 r. odnotowano 27 różnych publikacji (artykułów) związanych z Programem, w 1988 publikacji było 55, w 1989 liczba publikacji zwiększyła się do 72, natomiast w roku sprawozdawczym ukazało się 145 różnego rodzaju publikacji, w tym : 5 wydań książkowych oraz 2 specjalne zeszyty z wynikami badań. Warto dodać, że trzy artykuły ukazały się w fachowych czasopismach zagranicznych.

Wydawnictwa książkowe

- G. Gołembski: "Efektywność funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku turystycznym" Warszawa: Instytut Turystyki (w ostatniej fazie druku)
- "Rocznik Centralnego Programu Badań Podstawowych 08.06" Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego" (Wyniki oprac. z 1988 r.). Warszawa: Instytut Turystyki 1990, 324 s.
- "Rocznik Centralnego Programu Badań Podstawowych 08.06" Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego" (Syntezy zakończonych prac z lat 1986-1990). Warszawa: Instytut Turystyki (w ostatniej fazie druku)
- "Organizacja turystyki i zarządzanie". (Wyniki VI grupy tematycznej). Kraków, Instytut Turystyki w Warszawie, AWF w Krakowie 1990, 181s.
- "Kadry w turystyce" (Wyniki VI grupy tematycznej). Kraków: Instytut Turystyki w Warszawie, AWF w Krakowie, 1990, 135 s.

Specjalne zeszyty z wynikami badań

- "Informacje o sytuacji na rynku turystycznym (IV kw. 1989 i I kw. 1990 r.). Red. J. Garczarczyk, Poznań: Instytut Turystyki; Zakład Ekspertyz Gospodarczych PETEX, maj 1990, 92 s.
- "Informacje o sytuacji na rynku turystycznym (II i III kw. 1990 r.). Red. J. Garczarczyk, Poznań: Instytut Turystyki; Zakład Ekspertyz Gospodarczych PETEX, listopad 1990, 97 s.

f. Wykorzystanie osiągniętych wyników w doskonaleniu procesu dydaktyczno-wychowawczego

Podobnie jak w latach ubiegłych wyniki badań są na bieżąco przekazywane w procesie dydaktycznym na zajęciach uczelnianych. Informują o tym prawie wszystkie uczelnie współpracujące z Instytutem Turystyki w realizacji Programu. Wyniki badań są wykorzystywane przy prowadzeniu wykładów ze studentami, na seminariach magisterskich i studiach doktoranckich lub podyplomowych.

Do wiodących uczelni należą: Uniwersytet Łódzki (Zakład Geografii Miast i Turyzmu), AWF w Krakowie (Katedra Turystyki), AWF w Poznaniu (Wydział Turystyki i Rekreacji), Uniwersytet Warszawski (Wydział

Pedagogiczny), Uniwersytet Gdański (Instytut Filologii Polskiej), Uniwersytet Wrocławski, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu, także Politechniki w Gdańsku, Krakowie, Warszawie i Wrocławiu.

Oprócz zajęć akademickich realizatorzy badań wykorzystują uzyskane wyniki w różnego rodzaju zajęciach szkoleniowych z zakresu turystyki. Np. w działalności Klubu Teorii i Praktyki TWWP (realizatorzy badań referowali wyniki na wielu zajęciach klubowych).

W Instytucie Turystyki od 5 lat organizowane są seminaria w ramach tzw. Konwersatorium Wiedzy o Turystyce, w którym biorą udział naukowcy, praktycy, studenci oraz zainteresowani problemami turystyki. W 1990 r. na seminariach prezentowano wstępne wyniki badań uzyskane w trakcie realizacji Programu. M.in. odbyły się seminaria na temat:

- "Przemiany społeczno-kulturowe w środowiskach odwiedzanych przez turystów" (tzw. badania wiedeńskie - II gr. tematyczna)
- "Turystyka w zintegrowanej Europie" (II gr. tematyczna)
- "Zarys teorii funkcji turystyki" (VII gr. tematyczna)
- "Ekonomiczna efektywność inwestycji hotelowych" (V gr. tematyczna)

Należy także wspomnieć o bardzo interesującym systemie corocznych seminariów jakie zorganizował i prowadzi prof. S. Liszewski z Uniwersytetu Łódzkiego, nt. "Osadnictwa turystycznego w Polsce" (I gr. temat.). W seminariach uczestniczą realizatorzy badań CPBP 08.06, młodzi pracownicy nauki oraz studenci. Seminaria (2-dniowe) odbywają się w terenie. W części teoretycznej referowane są wyniki badań, natomiast w części praktycznej uczestnicy seminariów zapoznają się z wybranym regionem turystycznym. Np. w 1990 r. w kolejnym siódmym seminarium, które odbyło się w Kamionie nad Wartą, uczestnicy brali udział w wycieczce studialnej związanej z obszarami turystyczno-wypoczynkowymi nad Wartą.

g. Propozycje dotyczące wykorzystania wyników

Zgodnie z harmonogramem realizacji Programu, w 1990 r. zakończono realizację zadań badawczych, niektóre z nich zostały wykorzystane już w trakcie realizacji, a mianowicie:

- "Rocznik CPBP 08.06 Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego" (Syntezy wyników badań z lat 1986-1990). Rocznik przekazany zostanie nieodpłatnie do najważniejszych środowisk turystycznych w kraju.
- "Badanie i analiza rynku turystycznego metodą panelu gospodarstw domowych" (CPBP 08.06-V-2.2.). Wyniki badań upowszechniane są na bieżąco w formie specjalnego zeszytu i przekazywane organom sterowania gospodarką turystyczną oraz przedsiębiorstwom i organizacjom turystycznym.
- "Badanie podaży i cen na rynku turystycznym metodą testu koniunktury" (CPBP 08.06-V-2.2.). Wyniki badań także są na bieżąco upowszechniane w formie specjalnych zeszytów (w 1990 r. ukazały się 2 zeszyty) oraz przekazywane przedsiębiorstwom turystycznym.
- "Warunki rozwoju turystyki przyjazdowej do Polski" (CPBP.08.06-I-1.4.2.). Wyniki przekazane zostały władzom centralnym (m.in. Min. Rynku Wewnętrznego)
- "Rola i miejsce turystyki indywidualnie organizowanej w ruchu turystycznym - stan i tendencje" (CPBP 08.06 II.4.1.). Badania powtarzalne, wyniki przekazano organizacjom turystycznym i władzom centralnym. Opracowanie stanowiło podstawę wielu informacji prasowych.

Niezależnie od przekazywania i bieżącego wykorzystywania wyników badań w trakcie ich realizacji, zakłada się możliwie najszersze upowszechnienie prac po ich zakończeniu, a w szczególności udostępnienie fragmentów, bądź całych prac zainteresowanym organom administracji państwowej, instytucjom i przedsiębiorstwom turystycznym oraz organizacjom społecznym.

W przygotowaniu do druku znajdują się kolejne tomy Rocznika CPBP 08.06, a mianowicie:

- tom IV (wyniki badań ekonomicznych problemów turystyki)
- tom V (wyniki badań społecznych problemów turystyki)
- tom VI (wyniki badań przestrzennych problemów turystyki)
- tom VII (synteza wyników badań całego Programu)
- tom VIII (bibliografia prac wykonanych w ramach Programu)

h. Współpraca z zagranicą

W latach 1986-1990 Instytut Turystyki jako Koordynator I^o CPBP 08.06 nie posiadał środków dewizowych na realizację współpracy

międzynarodowej (wyjazdy zagraniczne pracowników, zakup zagranicznej literatury fachowej, itp.). Instytut jako resortowa jednostka badawcza korzystał z pewnych środków dewizowych przyznawanych każdorazowo na wyjazd zagraniczny przez Komitet d/s Młodzieży i Kultury Fizycznej.

W tej sytuacji współpraca zagraniczna przy realizacji Programu Centralnego ograniczała się do wykorzystywania kontaktów międzynarodowych jednostek badawczych bądź uczelni współpracujących z IT.

Spośród niewielu kontaktów międzynarodowych w 1990 r., które miały bezpośredni lub pośredni związek z wykonawstwem zadań CPBP 08.06 należy wymienić:

- Zadanie badawcze II-6.1. "Przemiany społeczne i kulturowe w środowiskach odwiedzanych przez turystów" jest częścią międzynarodowego programu badawczego. W ramach stałej współpracy prof. K. Przecławski oraz dr J. Bystrzanowski (z IT) uczestniczyli w zebraniu poświęconemu dalszym kierunkom badań, w University of Wisconsin - Stout w Menomonie (USA).
- Zadanie badawcze IV.7.1. "Struktury przestrzenne w systemie funkcjonowania turystyki przyjazdowej w celach poznawczych w miastach". Doc.dr R. Przybyszewska-Gudelis uczestniczyła w międzynarodowej konferencji nt. przyszłości zabytkowych miast dla celów turystycznych (w Holandii).
- Zadanie badawcze II.3.2. "Uwarunkowania rozwoju turystyki pieszej". Dr J. Sewerniak przebywał na krótkoterminowym stażu w Austrii.

Ponadto doc.dr hab. S. Bosiacki współprzewodniczył obradom Międzynarodowego Stowarzyszenia Dziennikarzy Turystycznych (FIJET), które odbyło się w Poznaniu i poświęcone było roli turystyki w przemianach społeczno-politycznych i gospodarczych świata. Natomiast prof. dr hab. K. Przecławski wziął udział w obradach XII Kongresu Socjologii w Madrycie (Hiszpania) na którym przede wszystkim dyskutowano nad jednością i różnicowaniami współczesnego społeczeństwa.

i. Wydatki dewizowe (aparatura specjalna)

W odróżnieniu od lat 1986-1989, w ostatnim roku realizacji Programu Instytut Turystyki nie otrzymał przydziałów dewiz. Stąd też, m.in. zakup aparatury specjalnej i sprzętu nastąpił z przyznanych środków złotych.

Do końca 1990 r. Instytut zrealizował zamówienia na aparaturę i sprzęt w wysokości ok. 42 mln zł. Z kwoty tej zakupiono m.in.:

- komputer PC/AT MOND 40, monitor 14,
- zestaw do okładania (oprawy) prac badawczych, ważniejszych maszynopisów itd. - typ "Kombo" (dziurkarka i zgrzewarka),
- maszyny do pisania "Łucznik" (elektroniczne),
- telewizor kolorowy "Neptun".

Ze względu na ostatni etap realizacji prac badawczych, nie zakupiono aparatury i sprzętu dla jednostek współpracujących z Instytutem.

j. Wnioski dotyczące dalszej realizacji Programu

Praktycznie, Program Centralny 08.06 "Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego" został zakończony w końcu 1990 r. Jednocześnie zmiany systemu organizacji i finansowania badań od 1991r. formalnie nie dają podstaw ani możliwości dalszej realizacji Programu nawet w zmienionej formie i treści. Stąd też wnioski co do dalszej realizacji Programu dotyczą jedynie I kwartału 1991 (do końca marca), w którym to okresie zachodzi potrzeba zrealizowania i sfinansowania pewnych badań i działań niezbędnych do ostatecznego, formalnego zamknięcia Programu. Chodzi tu przede wszystkim o:

- 1/ Opracowanie całościowej syntezy z badań prowadzonych w latach 1986-1990 i przygotowanie tekstów do druku.
- 2/ Przeprowadzenie corocznych, powtarzalnych (cyklicznych) badań dot. uczestnictwa ludności w turystyce oraz badań i analiz rynku turystycznego metodą panelu gospodarstw domowych.
- 3/ Opracowanie systemu informacyjnego o turystyce (banku danych).
- 4/ Wydanie drukiem 4-5 kolejnych tomów Rocznika CPBP 08.06 (upowszechnienie wyników badań).
- 5/ Sfinansowanie kolejnych zamówień na aparaturę i sprzęt.
- 6/ Dokonanie ostatecznych rozliczeń finansowych z kontrahentami zewnętrznymi, współpracującymi z Instytutem w realizacji Programu.

Licząc się z koniecznością wykonania określonych prac związanych z zakończeniem Programu i jego upowszechnieniem w I kw. 1991 r., Instytut gospodarując b.oszczędnie przyznanymi środkami finansowymi

na rok 1990, celowo nie wykorzystał ok. 900 mln zł z góry zakładając sfinansowanie określonych zadań w I kw. 1991 r. Stąd też wszystkie prace zaplanowane na I kw. 1991 r. zostaną sfinansowane z oszczędności, bez konieczności zwracania się do władz centralnych o dofinansowanie. (Plan na I kw. 1991 r. w załączeniu).

II. ZAŁĄCZNIKI

KARTA INFORMACYJNA

o stanie realizacji programu badawczego. Rok 1990

01 Nr programu CPBP 08.06.	05 Opiekun z Ministerstwa Edukacji Narodowej d/s programu Nazwisko: mgr Maria Sell
066 Generalny wykonawca /koordynator/ Nazwa: Instytut Turystyki w Warszawie	Kierownik programu: prof.dr hab. Krzysztof Przecławski
Nakłady poniesione na program w roku sprawozdawczym	
Ogółem w tys. zł.	1.876.459,0
w tym inwestycje	-
w tym na aparaturę specjalną	42.000,0
w tym nakłady dewizowe I obszar	-
w tym nakłady dewizowe II obszar	-
w tym na koordynację	20.600,0
w tym pozostałe koszty	1.813.859,0

Realizacja programu oraz nakłady w rozbięciu na wykonawców

Wykonawca	Liczba osób	Nakłady na realizację /w mln zł/		w tym: nakłady na inwestycje, aparaturę specjalną /w mln zł/					
		planowane	wykorzystane	planowane		wykorzystane		w tym dewizowe	
				inwestycje	aparatura specjalna	inwestycje	aparatura spec.	plano- wane	wykorzy- tane
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<u>Uczelnie:</u>									
Uniwersytet Łódzki	4	22,2	23,3	-	-	-	-	-	-
Akademia Wych.Fiz. w W-wie	2	5,6	5,6	-	-	-	-	-	-
Akademia Wych.Fiz. w Krakowie	10	44,0	42,1	-	-	-	-	-	-
Akademia Ekonomiczna w Poznaniu	1	2,6	2,6	-	-	-	-	-	-
Akademia Ekonomiczna w Krakowie	2	7,0	6,9	-	-	-	-	-	-
Polit.Wrocławska	3	8,0	8,0	-	-	-	-	-	-
Akademia Ekonomiczna w Jeleniej Górze	3	8,5	8,5	-	-	-	-	-	-
Razem:	25	97,7	97,0						
<u>Instytuty resortowe</u>									
Instytut Turystyki	68	1763,2	1763,9	-	42,0	-	-	-	-
<u>Inne</u>									
Biuro Turyst. "TRAMP"	1	0,6	0,6	-	-	-	-	-	-
Tow.Urbanistów Pol.	2	6,0	6,0	-	-	-	-	-	-
"Ekolang" sp-ka z o.o.	1	1,0	1,0	-	-	-	-	-	-
Tow.Przyj.Sopotu	2	7,0	6,9	-	-	-	-	-	-
"Geotur" sp-ka z o.o.	1	1,0	1,0	-	-	-	-	-	-
Razem:	7	15,6	15,5	-	-	-	-	-	-
Ogółem:	100	1876,5	1876,4	-	42,0	-	-	-	-
w tym Koordynator	68	1763,2	1763,9	-	42,0	-	-	-	-

1	2	3	4
CPBP-VI-12	Reakcje terenowych jednostek turystycznych na zmiany gospodarcze w uzdrowisku	mgr J. Golba AWF Kraków	- zad. nie podjęte rezygn. autora
CPBP-VI-13	Reakcja domów wczasowych różnego typu na zmiany ^w gospodarce	mgr P. Przanowski	- - "-
CPBP-VI-14.	Badanie reakcji podmiotów gospodarczych w turystyce na bodźce wynikające z reformy gospodarczej na przykładzie woj. nowosądeckiego	dr R. Aleksander	- - "-
CPBP-VI-15	Koncepcja optymalizacji systemu zarządzania turystyką na szczeblu województwa i gminy	dr R. Aleksander	- - "-
CPBP-VII-2.3.	Zagadnienia syntetycznego ujęcia nauki w turystyce	prof. dr hab. J. Kruczała	- zad. nie podjęte długotrw. choroba autora
CPBP-P-4	Rocznik statystyczny turystyki 1989	dr J. Wawrzyk Inst. Turystyki	16.000,0 07.1990 długotrw. choroba autora

Wykaz przerwanych zadań badawczych

Symbol zadania zgodnie z Aneksem do planu na 1990r.	Nazwa zadania wg Aneksu do Planu Koordynacyjnego	Kierownik zadania	Poniesione nakł.
		Jednostka realizująca temat	Data przerwania Przyczyna przerw.
CPBP-II-6.3.	Przemiany przestrzenne i funkcjonalne wsi pod wpływem turystyki	dr E.Dziegieć Uniw. Łódzki	- 04.1990 długotrwa. choroba autorki
CPBP-III-6.	Modele zagospodarowania rejonów i ośrodków wypoczynkowych na przykładzie Polski Południowej	dr inż. arch. W. Kosiński Polit. Krakowska	- 02.1990 wyj. zagr. autora
CPBP-III-10.3.1.	Przestrzenne modele w skali regionalnej i lokalnej	dr inż. arch. W. Kosiński Polit. Krakowska	- 02.1990 wyj. zagr. autora
CPBP-III-10.4.1.	Sterowanie rozwojem zagospodarowania turystycznego	prof. dr hab. J. Kruczała AE Kraków	- zad. nie podjęte długotrwa. choroba autora
CPBP-III-10.4.2.	Stan aktów legislacyjnych dot. turystyki w planowaniu przestrzennym	mgr I. Jarosz-Pronobis Inst. Turystyki	- zad. nie podjęte długotrwa. choroba autorki
CPBP-VI-7.7.	Kompetencje terenowych organów państwo- wych w sprawach turystyki i ich współ- działanie z jednostkami usług turyst.	dr J. Raciborski AWF Kraków	- zad. nie podjęte rezygnacja autora

Efekty
/podawać tylko dane liczbowe/

Publikacje	Doktoraty		Habilitacje		Patenty zatwierdzone	Wzory użytkowe zatwierdzone
	w realizacji	zatwierdzone	w realizacji	złożone		
145	13	1	19	1	-	-

Liczba zadań poznawczych

Planowanych	Wykonywanych	O g ó ł e m					
		Poniesione na- kłady w tys.zł	Planow. do zakończenia w r.s.	Zakończonych	Poniesione nakłady w tys.zł.	Opóźnionych	Poniesione nakłady w tys.zł.
79	67	1.876.459,0	79	67	1.876.459,0	-	-

Współpraca z zagranicą
Liczba zadań poznawczych

Kraj współpracy	Planowa- nych	Wykony- wanych	Poniesione nakłady	O g ó ł e m				
				Planowanych do zakończ.	Zakoń- czonych	Poniesione nakłady	Opóźnio- nych	Poniesione nakłady
Bułgaria Hiszpania Jugosławia Węgry USA Wlk.Brytania	1	1	środki włas- ne IT oraz jednostek badawczych współprac. z IT	1	1	125.000,0	-	-

Data wypełnienia, nazwisko wypełniającego:

1990-12-28
.....

dr Ryszard Szczeciński

.....

Janina Jarzab

.....

KIEROWNIK CPBP - 08.06

„Turystyka jako czynnik rozwoju
społeczno-gospodarczego kraju”

.....

Kierownik CPBP 08.06.

(prof. dr hab. Krzysztof Przecławski)

REALIZACJA CPBP 08.06 w 1990 R.
w układzie zadań badawczych oraz koszt ich realizacji
/wg stanu na dzień 31.12.1990 r./

Symbol tematu, zadania badawczego	Tytuł zadania, tematu	Kierownik tematu Wykonawca	Termin rozpocz. zakończ.	Poniesione koszty w 1990r. w tys. zł	Uwagi
1	2	3	4	5	6
CPBP-I-1.	Ruch turystyczny krajowy i zagraniczny w Polsce. Metodologia pomiaru i analizy ruchu turystycznego	prof.dr hab. S. Liszewski UŁ	01.1988 06.1990	7.000,0	
CPBP-I-1.1.	Metodologia badań i analizy ruchu turystycznego.	dr A. Matczak UŁ	06.1986 03.1990	4.300,0	
CPBP-I-1.4.	Turystyka zagraniczna				
CPBP-I-1.4.2.	Warunki rozwoju turystyki przyjazdowej do Polski	mgr R. Kuszewska Inst. Turystyki	10.1986 03.1990	10.000,0	
CPBP-I-2.	Osadnictwo turystyczne	prof.dr hab. S. Liszewski UŁ	01.1990 06.1990	8.000,0	
CPBP-I-4.4.	Prognozy rozwoju zagranicznego ruchu turystycznego w Polsce	mgr T. Buczak Inst. Turystyki	01.1988 03.1990	5.000,0	
	R a z e m			34.300,0	

1	2	3	4	5	6
CPBP-II-1.	Potrzeby w zakresie wypoczynku wakacyjnego i weekendowego oraz codziennego różnych grup społ.-zawodowych w Polsce	doc.J.Zdebski Inst.Turystyki	01.1986 06.1990		
CPBP-II-1.1.	Potrzeby i wzory społeczne wypoczynku wakacyjnego, weekendowego i codziennego w Polsce różnych grup społeczno-zawodowych	mgr Z.Skórzyński Inst.Turystyki	07.1986 11.1990	25.000,0	
CPBP-II-1.7.	Turystyka w życiu kobiet	dr I.Dzierżanowska	05.1986 03.1990	10.000,0	
CPBP-II-1.8.	Turystyka w życiu osób z dysfunkcją narządu ruchu /w świetle dotychczasowych badań/	doc.dr Z.Giereluk -Lubowicz Inst.Turystyki	01.1990 09.1990	7.000,0	
CPBP-II-3.	Turystyka kwalifikowana				
CPBP-II-3.1.	Turystyka kwalifikowana jako model wypoczynku i kierunki jej dalszego rozwoju	dr Z.Kruczek Inst.Turystyki	01.1986 04.1990	15.000,0	
CPBP-II-3.2.	Uwarunkowania rozwoju turystyki pieszej	dr J. Sewerniak Inst.Turystyki	01.1986 12.1990	67.000,0	
CPBP-II-4.	Turystyka indywidualna				
CPBP-II-4.1.	Rola i miejsce turystyki indywidualnie organizowanej w ruchu turystycznym - stan i tendencje	mgr M. Zawadzki Inst.Turystyki	01.1986 12.1990	92.000,0	
CPBP-II-5.	Determinanty aktywności turystycznej dzieci i młodzieży, przygotowanie młodzieży do turystyki. Poznawcze i wychowawcze funkcje turystyki	doc.dr Z.Giereluk -Lubowicz Inst.Turystyki	01.1986 06.1990		
CPBP-II-5.2.	Turystyka młodzieży szkół ponadpodstawowych ze środowiska miejskiego	doc.dr Z.Giereluk -Lubowicz Inst.Turystyki	01.1986 12.1990	32.000,0	
CPBP-II-5.3.	Turystyka młodzieży wiejskiej	mgr K.Antoniak Inst.Turystyki	01.1986 05.1990	5.000,0	
CPBP-II-5.6.	Turystyka i wypoczynek w środowisku młodzieży robotniczej	dr A.Dziewulak Inst.Turystyki	05.1986 04.1990	12.000,0	

1	2	3	4	5	6
CPBP-II-6.	Przemiany stosunków społecznych i kulturowych pod wpływem turystyki				
CPBP-II-6.1.	Przemiany społeczne i kulturowe w środowiskach odwiedzanych przez turystów	mgr W. Bartoszewicz	<u>01.1986</u> <u>12.1990</u>	125.000,0	
CPBP-II-6.3.	Przemiany przestrzenne i funkcjonalne wsi pod wpływem turystyki	dr E. Dziegieleć Uniw. Łódzki	<u>10.1986</u> <u>03.1990</u>	-	praca nie realiz. w 1990 r.
CPBP-II-6.4.	Dysfunkcje turystyki na przykładzie zachowań turystów - uczestników wyjazdów zagranicznych	mgr I. Kulesza Inst. Turystyki	<u>01.1988</u> <u>12.1990</u>	42.000,0	
CPBP-II-6.7.	Społeczno-ekonomiczne problemy turystyki w krajach Trzeciego Świata	mgr M. Byszewska-Korbel Inst. Turystyki	<u>01.1988</u> <u>06.1990</u>	43.000,0	
CPBP-II-8.	Turystyka w informacji i propagandzie środków masowego przekazu	mgr J. Pronobis Inst. Turystyki	<u>01.1986</u> <u>03.1990</u>	10.000,0	
CPBP-II-9.	Profilaktyczno-zdrowotne funkcje uprawiania turystyki na terenach uzdrowiskowych w Polsce	doc. dr hab. J. Wolski Inst. Turystyki	<u>01.1986</u> <u>06.1990</u>	17.000,0	
CPBP-II-9.5.	Biologiczne następstwa aktywności ruchowo-turystycznej osób w różnym wieku	prof. dr med. Halina Szware AWF Warszawa	<u>11.1987</u> <u>03.1990</u>	5.600,0	
CPBP-II-9.6.	Turyści - kuracjusze zagraniczni w uzdrowiskach polskich	doc. dr hab. J. Wolski Inst. Turystyki	<u>01.1990</u> <u>12.1990</u>	7.000,0	
CPBP-II-10	Perspektywy rozwoju turystyki polonijnej	doc. dr hab. J. Zdebski Inst. Turystyki	<u>01.1989</u> <u>12.1990</u>	60.000,0	
CPBP-II-11.	Synteza grupy tematycznej	doc. dr hab. J. Zdebski Inst. Turystyki	<u>01.1990</u> <u>06.1990</u>	20.000,0	

1	2	3	4	5	6
CPBP-II-12.	Warunki rozwoju turystyki zagranicznej w Krakowie - ze szczególnym uwzględnieniem turystyki polonijnej	doc.dr hab. J. Zdebski + zespół Inst. Turystyki	<u>01.1990</u> 12.1990	40.000,0	
	R a z e m			634.600,0	
CPBP-III-1.3.	Ocena krajobrazu Polski dla potrzeb turystyki w aspekcie fizjonomicznym.	doc.dr hab. J. Wyrzykowski TUP Wrocław	<u>09.1986</u> 04.1990	6.000,0	
CPBP-III-2.1.	Zasoby walorów wypoczynkowych środowiska przyrodniczego i ograniczenia w ich użytkowaniu.	dr Z. Werner Inst. Turystyki	<u>05.1986</u> 12.1990	72.000,0	
CPBP-III-2.3.	Użytkowanie, zagrożenia i ochrona leśnej przestrzeni turystycznej w Polsce	mgr W. Lipczyński Biuro Turystyczne "TRAMP"	<u>10.1987</u> 01.1990	750,0	
CPBP-III-3.	Chłonność i pojemność turystyczna terenów oraz metody ich uwzględniania w planowaniu przestrzennym	dr J. Owsiak Inst. Turystyki	<u>01.1986</u> 03.1990	15.000,0	
CPBP-III-4.	Struktura przestrzenna turystyki w układzie makroregionalnym				
CPBP-III-4.2.	Struktura przestrzenno-funkcjonalna turystyki w kraju	prof.dr hab. T. Zipser Zespół Rzeczozn. TUP W-wa Politechnika Wrocławska	<u>07.1986</u> 06.1990	8.000,0	w tym 5.000,0 zł za 1989 r.
CPBP-III-4.4.	Struktura przestrzenno-funkcjonalna turystyki w strefie pojeziernej	dr S. Iwicki Inst. Turystyki	<u>04.1986</u> 04.1990	32.000,0	
CPBP-III-4.4. 1.	Wpływ bioklimatu na użytkowanie i zagospodarowanie rejonów i obszarów turystycznych	dr J. Owsiak Inst. Turystyki	<u>01.1990</u> 03.1990	14.000,0	

1	2	3	4	5	6
CPBO-III-6.	Modele zagospodarowania rejonów i ośrodków wypoczynkowych na przykładzie Polski Południowej	dr inż. arch. W. Kosłowski Polit. Krakowska	08.1986 03.1990		Praca nie realizowana w 1990 r.
CPBP-III-7.1.	Struktury przestrzenne w systemie funkcjonowania turystyki przyjazdowej w celach poznawczych w miastach	doc. dr P. Przybyszewska- -Gudelis Inst. Turystyki	01.1986 03.1990	9.000,0	
CPBP-III-10.	Synteza grupy tematycznej	doc. dr inż. arch. R. Przybyszewska- -Gudelis Inst. Turystyki	01.1988 12.1990	25.000,0	
CPBP-III-10.1.	Potencjał przestrzenny turystyki - stan istniejący, uwarunkowania	dr M. Drzewiecki dr Z. Werner doc. R. Gudelis	01.1990 09.1990	140.000,0	
CPBP-III-10. 1.1.	Turystyka zagraniczna	dr Z. Werner	01.1990 09.1990	-	
CPBP-III-10. 1.2.	Znaczenie turystyczne miejsc bitew oraz innych wydarzeń historycznych na terenie Polski	mgr H. Legienis Inst. Turystyki	01.1990 05.1990	10.000,0	
CPBP-III-10.2.	Raport ekologiczny - diagnoza, wnioski do rozwoju turystyki	dr R. Dysarz + zespół Inst. Turystyki	01.1990 09.1990	150.000,0	
CPBP-III-10. 2.1.	Współpraca - konsultacje raportu ekologicznego	dr H. Baranowska- -Janota "Ekolang"-Spółka z o.o.	01.1990 09.1990	1.000,0	
CPBP-III-10. 2.2.	Mapa: elementy systemu obszarów chronionych w Polsce	Geotur - Bydgoszcz	01.1990 05.1990	1.000,0	

1	2	3	4	5	6
CPBP-III-10.3.	Raport dot. struktur przestrzennych - diagnoza, wnioski do rozwoju turystyki	doc.dr inż.arch. R.Przybyszewska- -Gudelis	01.1990 12.1990	100.000,0	
CPBP-III-10. 3.1.	Przestrzenne modele w skali regional- nej i lokalnej	dr W.Kosiński Polit.Krakowska	01.1990 06.1990	-	Praca nie realizowana w 1990 r.
CPBP-III-10.4.	Raport dot. planowania i gospodarowania przestrzenią - wnioski	doc.dr inż.arch. R.Przybyszewska- -Gudelis	01.1990 06.1990	-	
CPBP-III-10. 4.1.	Sterowanie rozwojem zagospodarowania turystycznego	prof.dr hab. J. Kruczała AE Kraków	01.1990 06.1990	-	Praca nie realizowana w 1990 r.
CPBP-III-10. 4.2.	Stan aktów legislacyjnych dot. turystyki w planowaniu przestrzennym	mgr I.Jarosz- -Pronobis Inst.Turystyki	01.1990 06.1990	-	praca nie realizowana w 1990 r.
	R a z e m			583.750,0	
CPBP-V-1.	Określenie i wykazanie ekonomicznych możliwości oraz skutków rozwoju turystyki				
CPBP-V-1.2.	Badanie ekonomicznych skutków rozwoju turystyki /na przykładzie regionu sudec- kiego/.	dr J.Prudzienica AE Jelenia Góra	04.1990	8.500,0	
CPBP-V-1.4.	Rachunek ekonomiczny efektywn.inwest. turyst. w warunkach realizacji progra- mu stabilizacji gospodarczej	mgr E. Mucha-Szajek	04.1986 06.1990	8.000,0	
CPBP-V-2.	Ocena stanu rynku turystycznego w sensie statycznym i dynamicznym				

1	2	3	4	5	6
CPBP-V-2.1.	Badanie i analiza rynku turystycznego metodą panelu gospodarstw domowych. Badanie panelowe: "Turystyka 90"	doc.dr hab. S. Bosiacki Inst. Turystyki - " -	<u>07.1986</u> <u>04.1990</u> <u>05.1990</u> <u>12.1990</u>	90.000,0	
CPBP-V-2.1.1.	Wpływ systemu funkcjonowania bazy wczasowej na efektywność turystyki socjalnej	mgr T. Sajewski Inst. Turystyki	<u>06.1986</u> <u>06.1990</u>	14.000,0	
CPBP-V-2.2.	Badanie podaży i cen na rynku turystycznym metodą testu koniunktury. Badanie dodatkowe w sezonie wiosenno-letnim 1990 r.	doc.dr hab. J. Garczarezyk PTE "Petex" Poznań - " -	<u>03.1986</u> <u>04.1990</u> <u>05.1990</u> <u>11.1990</u>	22.000,0 28.520,0	
CPBP-V-3.	Analiza i ocena elementów składowych efektywności turystycznej				
CPBP-V-3.1.	Relacje kosztów własnych do wyników jako narzędzie kształtowania efektywności gospodarowania w przedsiębiorstwach turystycznych	mgr S. Nowak AE Poznań	<u>10.1986</u> <u>04.1990</u>	2.617,0	
CPBP-V-3.2.	Rachunek kosztów przedsiębiorstw turystycznych w warunkach gospodarki rynkowej	dr B. Marcinkowska Inst. Turystyki	<u>04.1986</u> <u>06.1990</u>	10.000,0	
CPBP-V-3.3.	Ekonometryczna analiza kształtowania się kosztów przedsiębiorstw turystycznych	doc. dr hab. B. Guzik PTE "Petex" Poznań	<u>02.1986</u> <u>04.1990</u>	3.600,0	
CPBP-V-8.	Synteza grupy tematycznej	doc. dr hab. S. Bosiacki Inst. Turystyki	<u>01.1990</u> <u>12.1990</u>	30.000,0	

1	2	3	4	5	6
CPBP-V-9	Rola kapitału prywatnego i zagranicznego w turystyce w warunkach gospodarki wolnorynkowej	mgr T. Buczak Inst. Turystyki	<u>01.1990</u> 12.1990	38.000,0	
	R a z e m			255.237,0	
CPBP-VI-7.7.	Kompetencje terenowych organów państwowych w sprawach turystyki i ich współdziałanie z jednostkami usług turystycznych	dr J. Raciborski AWF Kraków	<u>01.1989</u> 03.1990	-	praca nie realizowana w 1990 r.
CPBP-VI-8.1.	System zarządzania turystyką w wybranych krajach socjalistycznych	dr T. Burzyński AEF Kraków	<u>07.1986</u> 03.1990	5.500,0	
CPBP-VI-9.	Kadry w turystyce	dr Z. Kruczek AE Kraków	<u>07.1987</u> 03.1990	5.500,0	
CPBP-VI-9.7.	Analiza przygotowania kadr do reformowania gospodarki w turystyce	dr H. Dorne- -Falencik Inst. Turystyki	<u>01.1989</u> 03.1990	8.000,0	
CPBP-VI-9.0.	System kształcenia i doskonalenia kadr dla potrzeb turystyki	- " -	<u>04.1990</u> 11.1990	26.000,0	
CPBP-VI-11.	Zmiany organizacyjne w stowarzyszeniach turystycznych pod wpływem reformowania gospodarki	dr S. Marczyk	<u>01.1990</u> 03.1990	5.500,0	
CPBP-VI-12.	Reakcje terenowych jednostek turystycznych na zmiany gospodarcze w uzdrowisku	mgr J. Golba	<u>01.1990</u> 09.1990	-	praca nie realizowana w 1990 r.
CPBP-VI-13.	Redakcja domów wczasowych różnego typu na zmiany w gospodarce	mgr P. Przanowski	<u>01.1990</u> 09.1990	-	- " -
CPBP-VI-14.	Badanie reakcji podmiotów gospodarczych w turystyce na bodźce wynikające z reformy gospodarczej na przykładzie woj. nowosądeckiego	dr R. Aleksander + zespół	<u>01.1990</u> 09.1990	-	- " -

1	2	3	4	5	6
CPBP-VI-15	Koncepcja optymalizacji systemu zarządzania turystyką na szczeblu województwa i gminy	dr R. Aleksander + zespół	<u>01.1990</u> <u>09.1990</u>	-	praca nie realizowana w 1990 r.
CPBP-VI-16.	Koncepcja optymalizacji systemu zarządzania turystyką w Krakowie wobec reakcji na bodźce wynikające z reformy	mgr A. Krzyworzeka mgr Z. Grzyb mgr A. Walter	<u>01.1990</u> <u>09.1990</u>	5.500,0	
CPBP-VI-17.	Optymalizacja rozwoju funkcji turystycznej centrum recepcji ruchu turystycznego w świetle zmian prawno-ekonomicznych	doc.dr T. Jarowiecka + zespół AWF Kraków	<u>01.1990</u> <u>09.1990</u>	5.000,0	
CPBP-VI-18.	Synteza grupy tematycznej	doc.dr T. Jarowiecka AWF Kraków	<u>01.1990</u> <u>06.1990</u>	5.500,0	
CPBP-VI-19.	Cele i założenia a praktyka polityki społecznej w sferze turystyki i wypoczynku w świetle dystrybucji świadczeń socjalnych zakładów pracy	wgr W. Alejziak AWF Kraków	<u>01.1990</u> <u>06.1990</u>	5.600,0	
	R a z e m			72.100,0	
CPBP-VII-1.	Historyczny rozwój turystyki	prof. dr hab. W. Odyniec Towarzystwo Przyjaciół Sopot	<u>01.1990</u> <u>06.1990</u>	966,0	
CPBP-VII-1.6.	U źródeł polskiego turystyki, turystyka i krajoznawstwo w życiu i ideach Stanisława Staszica	doc. dr hab. B. Libicki Inst. Turystyki	<u>01.1986</u> <u>05.1990</u>	14.000,0	
CPBP-VII-2.	Problemy budowy teorii turystyki. Funkcje i dysfunkcje turystyki	prof. dr hab. W. Gaworecki Tow. Przyjaciół Sopot	<u>01.1990</u> <u>06.1990</u>	966,0	

1	2	3	4	5	6
CPBP-VII-2.1.	Zarys teorii funkcji turystyki	prof. dr hab. W. Gaworecki Towarzystwo Przy- jaciół Sopot	01.1987 08.1990	5.040,0	
CPBP-VII-2.3.	Zagadnienia syntetycznego ujęcia nauki w turystyce	prof. dr hab. J. Kruczała AE Kraków	01.1986 03.1990	-	praca nie realizowana w 1990 r.
	R a z e m			20.972,0	
CPBP-P.3.	Raport o stanie turystyki	doc. dr hab. S. Bosiacki + zespół Inst. Turystyki	01.1990 12.1990	40.000,0	
CPBP-P.4.	Rocznik statystyczny turystyki 1989	dr J. Wawrzyk Inst. Turystyki	01.1990 12.1990	16.000,0	praca nie zakończona
CPBP-P.5.	Polityka marketingowa na rynkach zagra- nicznych prowadzona przez organizatorów turystyki przyjazdowej do Polski	mgr R. Kuszewska Inst. Turystyki	01.1990 12.1990	25.000,0	
CPBP-08.06 synteza	Synteza CPBP 08.06 "Turystyka jako czyn- nik rozwoju społeczno-gospodarczego/wstępna	prof. dr hab. K. Przecławski + zespół	09.1990 12.1990	-	
	Razem zadania badawcze			1.681.953,0	
	Koordinacja, seminaria			20.000,0	
	Aparatura specjalna			42.000,0	
	Upowszechnianie wyników badań			80.500,0	x/
	Nagrody			50.000,0	
	O G Ó Ł E M			1.875.059,0	

X x/ w tym 10.000,0 - wydawnictwa AWF w Krakowie

Zestawienie zbiorcze wykorzystanych nakładów finansowych
na realizację CPBP 08.06 w 1990 r. w układzie grup tematycznych
/wg stanu na dzień 31.12.1990 r./ - szacunek

Wyszczególnienie	Nakłady finansowe na realizację programu w 1990 r. / w tys.zł /		wykorzysta- nia
	planowane	poniesione	
Grupa tematyczna I	38.500,0	38.300,0	99,5
Grupa tematyczna II	637.100,0	637.100,0	100,0
Grupa tematyczna III	588.150,0	588.150,0 ^{x/}	100,0
Grupa tematyczna V	258.737,0	258.737,0	100,0
Grupa tematyczna VI	84.100,0	83.200,0	98,9
Grupa tematyczna VII	24.472,0	24.472,0	100,0
Pozostałe - P	81.000,0	81.000,0	100,0
Koordinacja K-0	3.000,0	3.000,0	100,0
Aparatura specjalna	42.000,0	42.000,0	100,0
Upowszechnianie wyników badań /Rocznik CPBP/	70.500,0	70.500,0	100,0
Nagrody	50.000,0	50.000,0	100,0
R a z e m :	1.877.559,0	1.876.459,0	99,9

^{x/} w tym 1.400,0 zł zapłacono za realizację pracy w 1989r.

Spis treści

Rocznika CPBP 08.06. /Tom III/

I. OGÓLNE PROBLEMY TURYSTYKI

Izabella Dzierżanowska: Raport o stanie turystyki.

Włodzimierz Gaworecki: Funkcje turystyki. /Cel, zakres i
wyniki badań/

Roman Pawlukowicz: Grawitacyjna forma modeli ekonometrycznych
w prognozowaniu krajowego ruchu turystycznego.

Jan Pronobis: Turystyka w informacji i propagandzie środków
masowego przekazu.

II. SPOŁECZNE PROBLEMY TURYSTYKI

Wypoczynek Polaków w latach osiemdziesiątych. Zróżnicowania
i uwarunkowania.

Izabella Dzierżanowska: Turystyka w życiu kobiet.

Kazimierz Rogoziński: Potrzeby i popyt turystyczny mieszkańców
wsi.

Andrzej Dziewulak: Turystyka i wypoczynek młodych robotników.

Zofia Lubowicz: Turystyka młodzieży szkół ponadpodstawowych
w środowisku miejskim.

Krzysztof Lubański: Turystyka uczniów szkół podstawowych.

Mieczysław Zawadzki: Rola i miejsce turystyki indywidualnie
organizowanej w ruchu turystycznym.

Zygmunt Kruczek: Turystyka kwalifikowana jako model wypoczynku
i kierunki jej dalszego rozwoju.

Janusz Sewerniak: Geograficzne i społeczne uwarunkowania
górskiej turystyki pieszej.

Antoni Jackowski: Turystyka pielgrzymkowa w Polsce.

Kazimierz Podoski, Witold Turnowiecki: Społeczne skutki
rozwoju turystyki w Polsce.

Witold Bartoszewicz: Przemiany społeczne i kulturowe
w środowiskach odwiedzanych przez turystów.

Hanna Gogolewska: Zmiany kulturowe we wsiach turystycznych
gminy Studzienice.

Aleksandra Kowalczyk: Rola turystyki w procesie kształcenia
i wychowania dzieci i młodzieży na Pomorzu.

Jerzy Wolski: Rola i zadania rekreacyjno-lecznicze uzdrowisk położonych w pobliżu wielkich miast dla ludności aglomeracji.

Halina Szwarc: Biologiczne-zdrowotne następstwa aktywności ruchowo-turystycznej osób w różnym wieku.

Iwona Kulesza: Dysfunkcje turystyki na przykładzie zachowań polskich turystów za granicą.

Maria Byszewska-Korbel: Społeczno-ekonomiczne problemy turystyki w krajach Trzeciego Świata.

III. EKONOMIKA TURYSTYKI

Jerzy Wawrzyk: Spożycie turystyczne w systemie planowania społeczno-gospodarczego.

Aleksander Kornak, Ryszard Szeremeta: Parametry i instrumenty kierowania turystyką w Polsce.

Nikodem Grzenkowicz, Aleksander Kusak: Model systemu finansowego turystyki w Polsce.

Ryszard Gałęcki: Przesłanki i determinanty rozwoju hotelarstwa w Polsce.

Grzegorz Gołębski: Efektywność funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku turystycznym.

Ewa Mucha-Szajek: Analiza czynników wpływających na ekonomiczną efektywność inwestycji hotelowych.

Bogusław Guzik, Katarzyna Reiter: Ekonometryczna analiza kształtowania się kosztów w wybranych hotelach "ORBISU".

Barbara Marcinkowska: Koszty własne zakładów hotelarskich i możliwości ich minimalizacji.

Jolanta Witulska: Ekonomiczna efektywność inwestycji hotelowych: metodologiczne problemy jej oceny na przykładzie PP "ORBIS".

Stefan Bosiacki: Badanie i analiza rynku turystycznego metodą panelu gospodarstw domowych.

Józef Garczarczyk: Badania podaży i cen na rynku turystycznym metodą testu koniunktury.

Józef Garczarczyk, Marek Mocek: Modelowanie rynku turystycznego jako instrument doskonalenia funkcjonowania gospodarki turystycznej.

Tomasz Sajewski: Wpływ systemu funkcjonowania bazy wczasowej na efektywność turystyki socjalnej.

Jerzy Prudzienica: Badanie ekonomicznych skutków rozwoju turystyki /na przykładzie regionu sudeckiego/.

IV. ORGANIZACJA I ZARZĄDZANIE W TURYSTYCE

Piotr Banaszyk, Paweł Napierkowski, Andrzej Stańda:

Zarządzanie turystycznymi ogólnokrajowymi przedsiębiorstwami i ich organizacja.

Iwona Jarzosz-Pronobis: Organizacja zakładowej bazy wypoczynkowej w Polsce i sposoby zarządzania.

Teresa Kulka, Ewa Policht: Analiza działalności organizacji społecznych w sferze turystyki w świetle reformy gospodarczej na przykładzie województwa nowosądeckiego.

Ryszard Aleksander: Organizacja i zarządzanie w turystyce /Na szczeblu terenowych organów administracji państwowej/.

Ryszard Aleksander, Teresa Kulka, Ewa Policht: Podział zadań między szczeblem wojewódzkim i gminnym administracji państwowej na obszarach o różnym poziomie rozwoju funkcji turystycznych.

Jan Nowak, Krzysztof Podstawka: Systemy zarządzania turystyką w wybranych krajach kapitalistycznych.

V. KADRY W TURYSTYCE

Zygmunt Kruczek: Kształcenie i doskonalenie kadr w turystyce.

Hanna Borne-Falencik: Analiza przygotowania kadr do reformowania gospodarki na przykładzie wybranych przedsiębiorstw turystycznych.

Monika Unrug: Losy absolwentów kierunków turystycznych wyższych uczelni.

Anna Pawlak: Motywacje do pracy w turystyce.

VI. ZAGOSPODAROWANIE KRAJU NA POTRZEBY TURYSTYKI

Jerzy Wyrzykowski: Ocena krajobrazu Polski na potrzeby turystyki w aspekcie fizjonomycznym.

Anna Wyrzykowska: Typologia i klasyfikacja miejscowości wypoczynkowych w Polsce.

Tadeusz Grabiński, Anna Nowakowska: Przestrzenne modele analizy rozwoju turystyki krajowej.

Maria Baranowska-Janota, Grażyna Korzeniak: Modele

turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych.

Tadeusz Zipser, Elżbieta Litwińska, Jerzy Sławski:

Struktura przestrzenno-funkcjonalna turystyki w aspekcie związków struktury z układem interakcji.

Andrzej Romiszewski: Kształtowanie struktur przestrzennych zagospodarowania turystycznego na obszarach o walorach turystycznych na tle procesu urbanizacji.

Jolanta Kamieniecka: Rekreacja w systemie planowania przestrzennego regionalnego i miejscowego.

Stefan Iwicki: Struktura przestrzenno-funkcjonalna turystyki w strefie pojeziernej.

Romana Przybyszewska-Gudelis: Struktura przestrzenna w systemie funkcjonowania turystyki przyjazdowej w celach poznawczych w miastach.

Maciej Drzewiecki: Determinanty i kierunki użytkowania wiejskiej przestrzeni rekreacyjnej,

Elżbieta Wysocka: Rola pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych w rozwoju profilaktyki zdrowotnej.

Antoni Zwoliński: Kształtowanie walorów turystyczno-rekreacyjnych wód powierzchniowych w obrębie podmiejskich stref wypoczynkowych.

Jan Owsiak: Wpływ bioklimatu na użytkowanie i zagospodarowanie rejonów i obszarów turystycznych.

Zenobiusz Płochniowski: Wykorzystanie wód termalnych do celów rekreacyjnych.

Krzysztof Kasprzak, Jan Lemański: Ekologiczno-techniczne zasady ochrony nadjeziornych terenów turystycznych.

Jan Owsiak: Chłonność i pojemność turystyczna terenów oraz metody ich uwzględniania w planowaniu przestrzennym /ze szczegółowymi badaniami strefy pojeziernej/.

Bolesław Prażanowski: Dostępność komunikacyjna przestrzeni turystycznej.

Andrzej Zalewski, Andrzej Cielecki: Analiza potrzeb rozwoju urządzeń obsługi ruchu turystycznego na autostradach i drogach ekspresowych.

Wiesława Marczyk: System informacyjny w planowaniu zagospodarowania turystycznego regionu.

VII. ZAGRANICZNA TURYSTYKA PRZYJAZDOWA

Romana Kuszewska: Warunki rozwoju turystyki przyjazdowej do Polski.

Andrzej Jagusiewicz: Uwarunkowania przestrzenne turystyki przyjazdowej do Polski.

Zygmunt Kruczek, Jerzy Zdebski: Turystyka etniczna.

Perspektywy rozwoju turystyki polonijnej. Wybrane zagadnienia.

Andrzej Dziewulak: Perspektywy rozwoju turystyki polonijnej.

VIII. WYBRANE PROBLEMY Z HISTORII TURYSTYKI

Edmund Kotarski: Polskie relacje z podróży od XVIII do XX wieku.

Bolesław Libicki: U źródeł polskiego turystyki - turystyka i krajoznawstwo w życiu i ideach Stanisława Staszica.

Tomasz Kowalik: Mieczysław Orłowicz - życie i praca poświęcone turystyce. Monografia działalności społecznej i zawodowej.

Aneks Nr 5 do planu koordynacyjnego
na I kw. 1991 r.

Z a t w i e r d z a m :

Dyrektor
Instytutu Turystyki

.....
prof.dr hab.K.Przeclawski

Zadanie /symbol/	Tytuł określenie zadania	Odpowiedzialny za wykonanie	Termin wykonania	Planowane koszty w tys.zł.
1	2	3	4	5
CPBP 08.06. - Synteza	"Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego"	prof.dr hab. K.Przeclawski	10.03.1991	110.000,0
CPBP 08.06. - P-6	Uczestnictwo ludności w turystyce /badania powtarzalne cykliczne/	mgr M.Zawadzki	30.03.1991	130.000,0
CPBP 08.06. P-7	Badanie i analiza rynku turystycznego metodą panelu gospodarstw domowych /badania powtarzalne cykliczne/	doc.dr hab. S.Bosiacki	30.03.1991	100.000,0
CPBP 08.06 - P-8	Opracowanie systemu informacyjnego o turystyce /bank danych/	prof.dr hab. K.Przeclawski	30.03.1991	150.000,0
CPBP 08.06. - A.S.	Zakup aparatury specjalnej	-	30.03.1991	50.000,0
CPBP 08.06. - U	Upowszechnianie wyników badań /Rocznik CPBP/	dr K.Lopaciński	30.03.1991	200.000,0
CPBP 08.06. - K	Konferencja ogólnopolska nt. "Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego"	prof.dr hab. K.Przeclawski	30.05.1991	50.000,0
Razem:				790.000,0

Aneks Nr 5 do planu koordynacyjnego
na I kw. 1991 r.

Z a t w i e r d z a m :

Dyrektor
Instytutu Turystyki

.....
prof.dr hab.K.Przeclawski

Zadanie /symbol/	Tytuł określenie zadania	Odpowiedzialny za wykonanie	Termin wykonania	Planowane koszty w tys.zł.
1	2	3	4	5
CPBP 08.06. - Synteza	"Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego"	prof.dr hab. K.Przeclawski	10.03.1991	110.000,0
CPBP 08.06. - P-6	Uczestnictwo ludności w turystyce /badania powtarzalne cykliczne/	mgr H.Zawadzki	30.03.1991	130.000,0
CPBP 08.06. P-7	Badanie podaży i cen na rynku turystycznym metodą testu koniunktury /badania powtarzalne cykliczne/	doc.dr hab. S.Bosiacki	30.03.1991	100.000,0
CPBP 08.06 - P-8	Opracowanie systemu informacyjnego o turystyce /bank danych/	prof.dr hab. K.Przeclawski	30.03.1991	150.000,0
CPBP 08.06. - A.S.	Zakup aparatury specjalnej	-	30.03.1991	50.000,0
CPBP 08.06. - U	Upowszechnianie wyników badań /Rocznik CPBP/	dr K.Lopaciński	30.03.1991	200.000,0
CPBP 08.06. - K	Konferencja ogólnopolska nt. "Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego"	prof.dr hab. K.Przeclawski	30.05.1991	50.000,0
Razem:				790.000,0

R e c e n z j a

rocznego raportu z realizacji CPBP.08.06
w roku 1990

Tytuł Programu: "Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego" /Koordynator I^o: Instytut Turystyki w Warszawie, kierownik: prof. dr hab. Krzysztof Przecławski/.

Na materiał przedstawiony recenzentowi do oceny składał się raport roczny V etapu badań - 1990 roku wraz z 5-cioma załącznikami.

Przedstawione dokumenty zostały opracowane, zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji Narodowej, jak zwykle zwięźle i rzeczowo, co dało możliwość globalnego spojrzenia na dorobek Programu w 1990 roku, w świetle całej pięciolatki 1986-90.

Trzeba dodać, iż recenzent miał stosunkowo ułatwione zadanie, bowiem umożliwiono mu śledzenie rozwoju Programu przez trzykrotne powierzanie oceny całościowej etapów badań: II /1987 r./, IV /1989 r./ i V /1990 r./ oraz dodatkowo pięciokrotnej oceny grupy tematycznej CPBP 08.06.VI.

Już po niecałych dwu latach realizacji badań można było stwierdzić, że w CPBP 08.06 zarysowała się wyraźna tendencja do kompleksowego ujęcia Programu i że dość szybko uporano się z formułowaniem problematyki badawczej i z doborem racjonalnych metod, form i środków badawczych. Za mankament badań w pierwszej fazie uznano pewną nierównomierność w realizacji sporej liczby tematów i zadań - od tych czekających na podjęcie, aż do tych które weszły w etap badań właściwych. Zachodziła wówczas obawa przed możliwością niepełnego zrealizowania celów ogólnych i szczegółowych Programu. Prze-

wagę w badaniach uzyskała bowiem penetracja naukowa systemu gospodarczego, systemu organizacji i zarządzania, zagospodarowania przestrzennego, kadr, ruchu turystycznego itd. a więc badania zmiennych pośredniczących na niekorzyść zmiennych niezależnych i zależnych.

Dzisiaj wiemy, że sytuację taką spowodował wówczas fakt konieczności uporządkowania czynników składających na całościowe ujęcie problemów turystyki /przed powołaniem problemu nie dokonane/, co stworzyło możliwość nie tylko oceny aktualnego stanu rzeczy, ale także właściwego ujęcia spraw rozwojowych.

Sprawy te już są, ku pełnemu zadowoleniu, dzięki systematycznej i rzeczowej pracy naukowej, poza nami.

Wnioski płynące z badań dały, po raz pierwszy w polskiej turystyce, możliwość postawienia wszechstronnej diagnozy stanu rzeczy tak w zakresie uczestnictwa w turystyce krajowej i wyjazdowej, jak i zmian modelowych spowodowanych głównie złą sytuacją ekonomiczną-gospodarczą Kraju, a zatem i uczestników turystyki. Stwierdzono zmianę koncepcji ^{postrzegania} ~~pracowania~~ z przewagą na rzecz wyjazdów do strefy podmiejskiej. Uzyskano wszechstronne spojrzenie na turystykę grup. Stwierdzono fatalny stan turystyki kobiet /nawiasem mówiąc dotyczy to udziału kobiet we wszystkich formach ruchowych/ a także turystyki wsi /brak zastępców w pracy/. Uczulono władze na wzrastający problem ruchu pielgrzymkowego, opracowano typologię ośrodków kultu religijnego, dokonano ich podziału na 5 klas.

Z kolei analiza modeli wypoczynku wykazała fatalne programowanie wczasów pracowniczych, co przyczyniło się również, obok czynników ekonomicznych, do wzrastania dominującej roli turystyki środowiskowej.

Badania CPBP 08.06. w tym dziale wykazały niezbicie, iż powstały nowe tendencje rozwojowe w polskiej turystyce, którym należy w przyspieszonym tempie wyjść na przeciw.

Dlatego też za poważne osiągnięcia uznać należy wyniki badań nad warunkami funkcjonowania turystyki: ekonomicznymi /sytuacja na rynku turystycznym, poszukiwania czynników kosztotwórczych, czynników rozwoju hotelarstwa, znaczenie kapitału prywatnego, aspekty prawne, ochrona konsumenta, rola samorządu terytorialnego, warunki bytowe stałych mieszkańców rejonów turystycznych, metody oceny ekonomicznej inwestycji turystycznych/, przestrzenne /wykorzystanie bogactw kultury, krajobrazu, przyrody, historii Kraju/, prawno-organizacyjne /zmienność koncepcji działania, przemieszczanie się sił kompetencyjnych z administracji i organów branżowych do stowarzyszeń, absurdalność podziału turystyki na 2 ministerstwa, regulacja podatków itd./, kadrowe /wymogi kwalifikacyjne, przyczyny fluktuacji kadr, polityka kadrowa, zapotrzebowanie na kadry, kształcenie i doskonalenie/

Dzięki opisanym wyżej skrótowo wynikom badań dokonano w miarę precyzyjnej analizy ruchu turystycznego - opracowano do tego odpowiednią klasyfikację i typologię. Wskazano na konieczność właściwego ukierunkowania elementów inwestycyjnych w turystyce. Sformułowanie konkretnych propozycji w sferze ekonomiki pozwoliły na opracowanie ogólnej koncepcji rozwoju polskiej gospodarki turystycznej. Opracowaniu temu sprzyjała w określonym stopniu dokonana wcześniej analiza turystyki w krajach rozwijających się.

Dobrze się stało również, że nie pominięto w CPBP 08.06. badań nad przemianami następującymi w kraju, gminach, regio-

nach pod wpływem turystyki. Dotyczą one problemów ekonomicznych i przestrzennych odczuwalnych w miejscach dobrego rozwoju ruchu turystycznego w takim zakresie jak: poprawa infrastruktury, wzrost handlu i usług, wzrost nowych miejsc pracy dla miejscowej ludności, poprawa koncepcji budownictwa i higieny miejscowości turystycznych.

Obok wartości ekonomicznych i przestrzennych rozwój turystyki przyczynia się do korzystnych zmian społeczno-kulturowych takich, jak standard życia, aspiracje i zmiana stylu życia stałych mieszkańców, łączenie się zawodowe z turystyką a przez to zahamowanie odpływu z miejsca stałego zamieszkania młodych ludzi. Nie bez znaczenia jest tutaj także zmiana stosunku do kultury ludowej - pielęgnowania tradycji ludowych.

Faktem jednak jest również konieczność podjęcia walki z ciągnącymi się za rozwojem turystyki takimi elementami jak np. groza alkoholizmu, masowa produkcja kiczu, zmiana stosunku do pracy oraz pogarszanie się stosunków międzyludzkich ze względu na zróżnicowanie dochodów.

Kompleksowe ujęcie badań w CPBP 08.06 ujawniło się w "pełnej krasie" właśnie w V etapie badań - etapie podsumowującym pięcioletni wysiłek wielu pracowników naukowych.

Można więc z pewną dozą ostrożności podpisać się pod rozdziałem raportu przedstawiającym wnioski, kierunki i uwarunkowania dalszego rozwoju turystyki w Polsce. W rozdziale tym mówi się o konieczności intensyfikowania rozwoju turystyki dla dobra społecznego i gospodarczego kraju jako całości, ale również poszczególnych miast, regionów, gmin. Mówi się również o pilnej potrzebie opracowania polityki i strategii państwa w tej ważnej dziedzinie życia społecznego ułatwiającej efektywność wychowawczą, więź Polski z Europą a także integrację z Polonią.

Konieczne zatem stało się podjęcie odpowiednich działań, na które wskazują wnioski z opracowanej diagnozy a także z badań empirycznych w zakresie: polityki finansowej i inwestycyjnej /podaż dóbr i usług/, zagospodarowania przestrzennego i transportu, ochrony środowiska, zorganizowania informacji i łączności turystycznej, dostosowania odpowiednich ofert programowych dla różnych grup turystów, kształtowania i doskonalenia kadr, uporządkowania przepisów prawnych dotyczących głównie przepisów ogólnych, zagospodarowania turystycznego, usług turystycznych, finansowania itd. oraz administrowania.

Raport z V etapu badań, opracowany wnikliwie przez kierownictwo Programu, oparty został na materiałach źródłowych płynących z raportów wykonanych przez kierowników poszczególnych grup tematycznych.

Praca w tych grupach przebiegała w zasadzie zgodnie z założonymi dla tego etapu badań celami i zadaniami.

Jedynie w grupie III wykonano dodatkowe badania korzystne dla syntezy całości grupy a dotyczące potrzeb rozwoju turystyki zagranicznej w świetle zmian politycznych.

Natomiast w grupie V w temacie 2.1. trzeba było ograniczyć zakres badań terenowych /względy finansowe/. Nie wpłynęło to jednak negatywnie na dokonanie wartościowej syntezy.

Nie wolno pominąć w ocenie V etapu badań działalności wydawniczej CPBP 08.06. Na szczególne wyróżnienie zasługują tutaj dwie systematyczne pozycje: "Roczniki CPBP 08.06." /dodajmy: pięknie wydawane edytorsko/ oraz "Informacja o sytuacji na rynku turystycznym". W roku sprawozdawczym ukazało się w Programie 145 publikacji różnego rodzaju /w tym 5 książek/.

Organizowano systematyczne konferencje i seminaria naukowe i metodyczne, z udziałem praktyków. Wykorzystano również

opracowania Programu w wykładach na wyższych uczelniach i w organizacjach krzewiących wiedzę.

Dynamicznie rozwijało się kształcenie kadr naukowych. Można mieć pełną nadzieję, że sfinalizowanych zostanie całkowicie w niedalekiej perspektywie 21 zaplanowanych prac habilitacyjnych i 22 doktorskie, co znacznie wzbogaci teorię i praktykę turystyki.

Jedynie skromniej kształtowała się, ze względów zrozumiałych, współpraca z zagranicą.

Podkreślić również należy oszczędne gospodarowanie finansami, co pozwoliło część z nich przenieść na I kwartał 1991 r. w celu wykorzystania ich w końcowej fazie działalności Programu.

Wniosek końcowy

W konkluzji niniejszej recenzji mogę stwierdzić jednoznacznie, że w etapie V /ostatnim/ badań prowadzonych w ramach CPBP 08.06. zrealizowano i dokończono wszystkie najważniejsze tematy i zadania a tym samym zrealizowano cele ogólne i szczegółowe etapu, co pozwoli na precyzyjne dokonanie podsumowania całej pięciolatki 1986-1990.

Można z pełnym uznaniem i satysfakcją dla kierownictwa Programu i wszystkich współpracowników przyjąć, że wieloletni ich wysiłek został uwieńczony sukcesem naukowym i organizacyjnym również w końcowym etapie badań.

Wnoszę zatem o przyjęcie rocznego raportu 1990 i rozliczenie finansowe w najwyższym możliwym wymiarze.

Wnoszę również o dalszą kontynuację badań po roku 1991. Jest to bezwzględnie konieczne dla dobra dalszego, pomyślnego rozwoju turystyki w Polsce.

Mito

Prof.dr Teresa Pałaszewska-Reindl
01-806 Warszawa, ul. B.Zuga 6 m.2

RECENZJA

Raportu Rocznoego za 1990 r. z realizacji V etapu
badań programu CPBP 08.06 pt. "Turystyka jako czynnik
rozwoju społeczno-gospodarczego kraju

1. Uwagi wstępne

Podstawą niniejszej recenzji jest Raport Roczny z realizacji ostatniego etapu badań programu CPBP 08.06, składający się z części opisowej obejmującej syntezę wyników programu, osiągnięć naukowych oraz sposobów wykorzystywania rezultatów badawczych oraz aneksu zawierającego podstawowe informacje charakteryzujące przebieg realizacji programu w r. 1990.

Materiały zawarte w raporcie wyczerpująco i wnikliwie charakteryzują wyniki badań r. 1990. Zwraca uwagę, w porównaniu z raportami z poprzednich lat - wyraźne przesunięcie w kierunku charakterystyki i syntezy merytorycznej, z mniejszym uwzględnieniem informacji o charakterze formalnym i organizacyjnym. Ujęcie to jest korzystne i zasługuje na odnotowanie choć "Raport ..." mógłby ograniczać się wyłącznie do charakterystyki działań zrealizowanych w r. 1990 - uwzględniono w nim właściwie rezultaty końcowe badań, co uważam za słuszne i trafnie odzwierciedlające stan zaawansowania badań.

Raport prezentuje całość wyników, jednakże zawiera także istotne elementy informacyjne dotyczące wyników badawczych poszczególnych grup tematycznych.

2. Cel, zakres badań i ich rezultaty

Cel programu jakim było określenie roli turystyki w rozwoju społeczeństwa i gospodarki naszego kraju został w moim przekonaniu osiągnięty zgodnie z wcześniejszymi założeniami przyjmującymi

ujęcie interdyscyplinarne problemów turystyki, przy określonej strukturze grup tematycznych. Warto podkreślić stabilność grup tematycznych programu co dowodzi słuszności ich wyodrębnienia. Także ujęcie interdyscyplinarne zostało konsekwentnie utrzymane i obejmowało zagadnienia prawne, ekonomiczne, społeczne, przestrzenne a także *historię* turystyki. Zgodnie z charakterem tego programu badania miały charakter podstawowy, a więc ich celem było poznanie zjawisk, ich uwarunkowań jako przesłanek przewidywań.

Ten charakter został utrzymany w całości realizacji programu, ale jednocześnie wyraźnie wzbogacany o elementy utylitarne. Godzi się podkreślić, iż program CPBP 08.06 był pierwszym w Polsce kompleksowym i szerokim programem ^{*o zakresie turystyki*} badawczym, ma więc nie tylko tytuł do satysfakcji z przebiegu badań ale także pionierskiej ich roli.

Osiągnięcia programu są nader liczne. W zakresie badań naukowych - na szczególną uwagę zasługuje zespół wyników badawczych ukazujących: - rolę turystyki w całości życia społecznego i gospodarczego - charakterystykę podmiotów turystyki i form jej realizacji /wiele nowatorskich badań diagnostycznych np. turystyka pielgrzymkowa/, - przestrzenne uwarunkowania turystyki /b. cenne mapy prezentujące stan i możliwości rozwoju turystyki, - ekonomiczne uwarunkowania turystyki /w tym b.cenne wyniki badań panelowych dotyczących popytu i koniunktury rynku/, - system zarządzania turystyką /zwłaszcza w układach lokalnych/, oraz - historię turystyki. Wymienione przykłady to jedynie *ilustracja* ogromnie cennych rezultatów badawczych. Ale osiągnięciami programu są jeszcze inne zjawiska.

Ogromnie ważnymi rezultatami programu są także:

1. integracja środowisk badawczych zainteresowanych turystyką,

2. wykorzystanie wyników badań dla wzrostu kwalifikacji naukowych,
3. umocnienie pozycji naukowej, wzbogacenie metod, narzędzi i środków materialnych Instytutu Turystyki,
4. początko tworzenia banku informacji o turystyce w Polsce,
5. szerokie wykorzystanie wyników w publikacjach /145 pozycji w r. 1990/.

3. Przebieg realizacji programu w r. 1990

Informacje podane w raporcie wskazują iż zadania roku 1990 zostały prawie całkowicie wykonane z wyjątkiem tematów, których autorzy z przyczyn niezależnych od koordynatora I st. nie mogli ich wykonać. Ogółem zrealizowano 67 zadań. Bardzo ważnym elementem składowym przebiegu prac w r. 1990 były podjęte badania uzupełniające i ekspertyzy, które pozwoliły zapewnić wysoką aktualność rezultatów programu.

Przyznane na realizację programu środki finansowe zostały wykorzystane planowo, zgodnie z ich przeznaczeniem.

4. Podsumowanie

Zapoznanie się z treścią Raportu Roczego oraz innymi materiałami charakteryzującymi badania programu CPBP 08.06 pozwala sformułować następujące wnioski:

1. zadania merytoryczne wykonane zostały zgodnie z planem i wyrażają się w całkowitym zakończeniu tematów badawczych oraz prac o charakterze syntez grup tematycznych, co pozwala oczekiwać terminowego ukończenia całości 5-letniego programu. Trwają jedynie prace nad syntezą całości wyników,
2. realizacja programów w r. 1990 przyniosła cenne wyniki o charakterze poznawczym i utylitarnym, wykorzystywane w różnych formach /publikacje, działalność dydaktyczna, rozwój kadry/,
3. przyznane na realizację programu środki finansowe zostały prawidłowo, zgodnie z planem wykorzystane.

Powyższe konkluzje w pełni uzasadniają wniosek o przyjęcie "Raportu".

Na zakończenie pragnę zgłosić dwie uwagi:

1. Uważam za konieczne kontynuowanie badań dotyczących turystyki /w ujęciu interdyscyplinarnym/ w następnych latach.
2. Szczególne uznanie należy wyrazić Instytutowi Turystyki jako koordynatorowi I stopnia, jego dyrektorowi, kierownikowi programu 08.06 prof. K. Przecławskiemu, a także kierownikom grup tematycznych - za systematyczną i kompleksową realizację zadań r. 1990. Słowa uznania należą się także pracownikom Biura Koordynacyjnego pod kierownictwem dr R. Szczecińskiego.

Warszawa, 10 stycznia 1991

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'J. Paw' or similar, written in a cursive style.

P R O T O K Ó Ł

z posiedzenia Zespołu Koordynacyjnego IO CPBP 08.06 "Turystyka
jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego" w dn. 11 stycznia 1991r.
W Warszawie

W posiedzeniu wzięło udział 14 osób, w tym 11 członków Zespołu
Koordynacyjnego (lista uczestników obrad - załącznik nr 1).

Obradom przewodniczył prof. dr hab. K. Przecławski

Członkowie Zespołu przyjęli następujący porządek obrad:

1. Stan realizacji Programu CPBP 08.06 - V etap badań 1990 (wprowadze-
nie - prof. dr hab. K. Przecławski)^{x/}
2. Opinia Raportu Roczego z realizacji CPBP 08.06 (V etap badań
- ref. prof. dr T. Pałaszewska-Reindl, prof. dr T. Ulatowski)
3. Dyskusja
4. Ocena realizacji CPBP 08.06 przez Zespół Koordynacyjny
5. Raport końcowy z realizacji CPBP 08.06 w latach 1986-1990
- przygotowanie materiałów (ref. dr R. Szczeciński)
6. Sprawy różne.

1. Stan realizacji Programu CPBP 08.06 - V etap badań 1990 r.
(wprowadzenie - prof. dr hab. K. Przecławski)

W swoim wystąpieniu prof. K. Przecławski przedstawił główne tezy
prezentowanego Raportu z badań za 1990 r.

W części opisowej Raportu przedstawiono syntezę wyników realizacji
Programu, która jest wstępnym materiałem syntetyzującym wyniki badań
za lata 1986-1990. Prof. K. Przecławski zwrócił szczególną uwagę na
wnioski wynikające z przeprowadzonych badań (Rozdz. III Syntezy -
"Kierunki i uwarunkowania dalszego rozwoju turystyki w Polsce") oraz
przedstawił najważniejsze informacje o realizacji Programu w 1990 r.
na tle założonego planu. Kierownik Programu stwierdził, iż pomimo

x/ Uczestnicy posiedzenia otrzymali komplet materiałów.

wielu trudności jakie wystąpiły w ciągu 5-ciu lat badań, udało się generalnie wykonać podstawowy zakres prac, które w konsekwencji umożliwiają podjęcie próby opracowania syntetycznego wyników badań. Całościowa synteza wyników badań przedstawiona zostanie członkom Zespołu Koordynacyjnego, na kolejnym, ostatnim posiedzeniu w dniu 11 marca br.

2. Opinie Raportu Roczego z realizacji CPBP 08.06

Szczegółowe recenzje Raportu z realizacji CPBP 08.06 w 1990 r. (V etap) przedstawione zostały przez:

- prof. dr T. Ulatowskiego
- prof. dr T. Pałaszewską-Reindl

Pełne teksty recenzji stanowią załączniki do Raportu Kierownika Programu.

3. D y s k u s j a

Doc. dr hab. J. Zdebski - stwierdził, iż b.wysoka ocena recenzentów Raportu wręcz nakazuje konieczność szerokiego upowszechnienia i reklamy osiągniętych wyników badawczych.

Mgr T. Żabińska - w imieniu prof. J. Kramer złożyła gratulacje za osiągnięcia Programu. Podkreśliła b.ważną funkcję jaką spełnił Program - integrację środowisk naukowych w realizacji badań nad turystyką. Stwierdziła także, że wyniki badań winny być przekazane władzom centralnym celem przekonania o ważności turystyki jako zjawiska społecznego i gospodarczego.

Doc. dr T. Jarowiecka - podziękowała Kierownikowi Programu za umożliwienie stałej współpracy z IT przy realizacji CPBP 08.06 w ciągu 5-ciu lat badań. Współpracę tę oceniła b. wysoko. Wyraziła przekonanie, że zmiana systemu finansowania badań w nadchodzących latach nie przyniesie korzyści w badaniach nad turystyką.

Prof. dr T. Ulatowski - zwrócił uwagę na konieczność wyraźnego określenia "białych plam" w turystyce, wymagających dalszych badań.

Doc. dr R. Przybyszewska-Gudelis - podkreśliła znaczenie Programu w integracji środowiska naukowego. Zaproponowała dyrektorowi IT przyjęcie takiej organizacji przyszłych badań, w której nie zostanie zatracona integracja środowisk naukowych.

Prof. dr hab. S. Liszewski - stwierdził, że przedstawiony Raport jest przejrzysty, zawiera wszystkie niezbędne informacje. Jest to dobrze przygotowany materiał. Instytut Turystyki winien tworzyć pewne warunki dla informacji i wspólnych badań w przyszłości. Powinien pełnić rolę nieformalnego koordynatora w zakresie informacji i integracji nauki. Podkreślił sprawność organizacyjną Instytutu w realizacji badań - przede wszystkim stosowanie zasady nie biurokratyzowania wielu czynności realizatorskich. Wyraził b. wysoką ocenę przedstawionego Raportu oraz podziękował za współpracę w realizacji Programu.

Prof. dr hab. W. Gaworecki - poinformował, iż okres współpracy z Instytutem w trakcie realizacji Programu, był znaczącym zarówno dla Uniwersytetu Gdańskiego jak również osobiście dla prof. W. Gaworeckiego. Wyraził ubolewanie, że władze centralne nie wyrażają większego zainteresowania turystyką. Stwierdził, że nie ma obecnie klimatu dla rozwoju turystyki, nie ma także nawet zrębów polityki w tym zakresie.

Mgr A. Gotowt-Jeziorska - potwierdziła, że wysoka ocena realizacji Programu przedstawiona przez recenzentów jest zbieżna z oceną Komitetu do Spraw Kultury Fizycznej i Turystyki. Dalszą integrację środowisk naukowych w realizacji badań nad turystyką widzi przede wszystkim w zgłaszaniu do konkursów wspólnych tematów badawczych.

4. Ocena realizacji CPBP 08.06 przez Zespół Koordynacyjny

W wyniku głosowania jawnego członkowie Zespołu jednomyślnie przyjęli Raport oceniając go bardzo pozytywnie.

5. Raport końcowy z realizacji CPBP 08.06 w latach 1986-1990 - przygotowanie materiałów

Kierownik Biura Koordynacyjnego CPBP 08.06 dr R. Szczeciński przedstawił zasady przygotowania materiałów (raportów końcowych)

przez kierowników grup tematycznych. Zasady te opracowane zostały przez MEN. Ustalono termin wykonania do dnia 10.02.br.

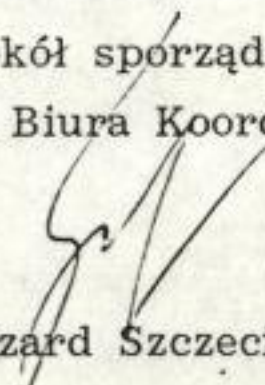
Raport syntetyczny Kierownika Programu za cały okres realizacji Programu (1986-1990) poddany zostanie ocenie Zespołu Koordynacyjnego na posiedzeniu w dniu 11 marca 1991 r.

6. Sprawy różne

Nie zgłoszono.

W Zakończeniu obrad Kierownik Programu prof.dr hab. K.Przeclawski serdecznie podziękował uczestnikom oraz recenzentom za szczegółową i wnikliwą ocenę Raportu, dyskusję oraz osobisty wkład członków Zespołu w realizację V etapu badań CPBP 08.06.

Protokół sporządził:
Kierownik Biura Koordynacyjnego

dr Ryszard Szczeciński

Przewodniczący
Zespołu Koordynacyjnego I^o

prof.dr hab. K. Przeclawski

Warszawa, 14.01.1991 r.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

LISTA OBECNOŚCI NA POSIEDZENIU ZESPOŁU
KOORDYNACYJNEGO I^o CPBP 08.06. w dniu 1991-01-11

Lp.	Imię i nazwisko	Podpis
1.	prof.dr hab. K.Przecławski	
2.	prof. dr hab. J.Bogucki	
3.	doc. dr hab. S.Bosiacki	
4.	prof.dr hab. W.Gaworecki	
5.	doc.dr hab. G.Gołębski	
6.	mgr A. Gordon	
7.	mgr inż. A.Gotowt-Jeziorska	
8.	doc. dr T.Jarowiecka	
9.	mgr F.Karpiński	
10.	prof.dr hab. A.Kornak	
11.	prof.dr hab. J.Kramer	
12.	prof.dr hab. J.Kruczała	
13.	prof. dr hab. S.Liszewski	
14.	doc.dr hab. R.Łazarek	
15.	mgr M.Manowiecki	
16.	prof. dr T.Pałaszewska-Reindl	
17.	doc.dr arch.R.Przybyszewska-Gudelis	
18.	mgr H.Sawicki	
19.	dr R.Szczeciński	
20.	dr M.Szpecht	
21.	prof.dr T.Ulatowski	
22.	dr R.Wysoczański	
23.	doc.dr hab. J.Zdebski	
24.	mgr M.Sell	
25.	dr D. WAZAS	
26.	mgr T. Sajewski	
27.		
28.		
29.		
30.		
31.		
32.		
33.		